

רעיונות פשוטים ועמוקים, ידועים ונסתרים,
סביב הנסיעה הפלאית לאוטו, ועבודת הימים הנוראים.

יוצא לאור על ידי מכון אור מתתיהו
ערב ראש השנה ה'תשע"ג

יוצא לאור על ידי מכון אור מתתיהו
בנשיאות הרב"ח ר' פנחס בונקר שליט"א

כתובת: המגיד ממעזריטש 62

בכל ענייני הספר ניתן לפנות

לפקס: 153-25804831

כתיבה ועריכה: הרב דוד גבירצמן

הפקה: הרב אהרון מורגליות

עימוד ועיצוב גרפי:

BRN דימון / עיצוב ותדמית

דבר המערכת

מכון אור מתתיהו הוקם ע"י שומעי לקחו של הרב פינחס בונקר שליט"א בשנת תשס"ו, מתוך מטרה להפיץ את תורת ברסלב בעולם בשני המישורים: בהגשה פשוטה לציבור הכללי, ובאופן מעמיק יותר למעיינים ולהוגים בתורת החסידות והקבלה.

בשנים האחרונות זכה המכון להוציא לאור מספר חיבורים חשובים שהתקבלו בעין יפה ובהתלהבות בקרב אנ"ש, ואף עלו על שולחן מלכים, 'מאן מלכי רבנן'.

הרב פינחס בונקר שליט"א מוכר בציבור כתלמיד חכם הבקי בתורת הנגלה והנסתר, ובעל ידע רחב ועמוק בתורת רבינו זיע"א. את דבריו הוא מגיש בצורה ייחודית המשלבת את שפת העם יחד עם היכולת הנפלאה לפשט דברים נשגבים, לרמת חיי היום-יום. באופן המקרב את תורת רבינו אל חייו האישיים של כל אחד, ופותח בפניו שער לעבודת הבורא.

בשנה האחרונה זכינו, והמכון השתבח והתעלה במספר רמות, בעקבות הצטרפותם של חברים וכוחות חדשים. ומאז התחלנו לעבוד על כמה פרויקטים גדולים יותר, הן בתורת הנסתר והן בעבודה, הספרים יראו אור במשך השנה הקרובה בעזרתו יתברך.

כמו כן הוציא השנה המכון מאמרים וחוברות על תפילה ודביקות, ובשלל נושאים שונים בעבודת השם, ועל כל מועדי השנה.

בחדשים האחרונים קיבלנו פיניות רבות מהציבור הרחב, להוציא חיבור מיוחד של שיחות של הרב שליט"א, באופן השווה לכל נפש, בגולת הכותרת של תורת ברסלב 'הראש השנה של רבינו'.

הרב דוד גבירצמן שליט"א, שניחן בכתיבת עט סופר מהיר, האהובה על הציבור מאוד, נטל על עצמו את הפרויקט, ומגיש לפניכם עתה שיחות שונות שנמסרו בין השנים תשס"ח עד תשע"ב, בהגשה מיוחדת שתרתק בוודאי את הקוראים.

אנו מרימים עינינו למרום בתפילה שהדברים יתקבלו על הציבור ויהיו לנחת רוח לפני יושב תהילות ישראל.

שנזכה כולנו לשנה טובה ומתוקה!

מכון "אור מתתיהו"

ספר זה יוצא לאור
לזכר עולם ולע"נ

הרה"ח ר'

שלמה זלמן

ב"ר אלימלך ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

מוטק'ה, בלייפציג היית?

העגלה המאובקת צלעה על אם הדרך, נאנקת בתשישות, מתפלשת בעפר ומעלה סביבה ענני אבק ונתזי בוץ. נפתולי הדרך לא היטיבו עמה, קל וחומר שלא עם היושב בקרבה, איש נמוך קומה ובעל בשר שהיטלטל קשות על דרגש הישיבה הקשוח. נחבט לסירוגין, בדופן ובתקרה, כמעט שלא בקרקע. על אף מצבו המרוט ומראהו המרופט – תוצאות מסע בן יומיים על שבילי אדמות טרשים – משום מה לא נראו על פניו סימני מורת רוח. ההיפך הוא הנכון, האיש, ששמו בישראל, מוטק'ה, עשה רושם זחוח ומאושר בעליל.

ישב מוטק'ה מידענו על דרגשו, נתן עיניו בזוגית החלון ומלמל לעצמו בסיפוק 'כדרך הגבירים... כדרך הגבירים...! שלא דבר פשוט הוא, מוטק'ה בנו של איצ'לה הסנדלר המרוד, עושה דרכו על עגלה של ממש, רתומה לצמד סוסים, אל היריד! ללייפציג!

ומה עניין מוטק'ה אצל לייפציג? שמא תאמרו, עבודת שליחות נזדמנה לו אצל סוחרי הבקר המשגרים בהמותיהם אל היריד בידי נערים עבור כמה קופיקות? או אולי משמש הוא כעת כמשרת בחנות אריגים נודדת?

לא ולא!

זו הפעם עושה מוטק'ה את דרכו כגביר בעמיו. באמתחתו צרור כסף, סכום של ממש – פרי חסכון עיקש של שנים. והוא עצמו עומד לעשות בו מעשה סוחר, כלומר להתייצב בטבורו של שוק, להתהלך מעדנות בין הדוכנים, להציץ בסחורות, למשש אריגים משובחים. להחליף מילה של מבין עם ייננים בעלי שם, על חביות השיכר והיין. כל זאת תוך כדי גלגולה של סיגריית טבק על נייר משובח כדרכם של סוחרים וותיקים. והוא גם עומד להתמקח. כן בטח, כך ממש. מוטק'ה לא ייתן לאף סוחר חורש מזימות לנשל אותו מצרור הכסף. שוב אין הוא אותו סנדלר כאבותיו וכאבות אבותיו, אף לא שוליית סוחרים, סוחר הוא וצרור הכסף יעיד.

עוד חוזה מוטק'ה בחלומותיו, אורג את דמיונותיו, ואדהכי והכי נעמדה העגלה בשעריה של לייפציג.

חיש קל ניתר הסוחר הטרי מדרגשו, עיניו מתרוצצות לכל מלוא האופק, סוקרות בבהילות את המון האדם והבהמה, שמילאו בצפיפות כל פיסת מרצפת בכיכר העיר, נטל מוטק'ה את רגליו והחל משוטט בשוק. ראו עיניו הנדהמות אותו היום מה שלא חזו מיום עומדו על דעתו. רק לעת ערב, כשהוא מותש ושבע הרפתקאות, מצא את הפנאי לתור אחר אכסניה נאה. כיאה לסוחר אמיד, שילם ממייטב כספו והתענג על חדר פרטי, רחב ידיים, כולו אך ורק של מוטק'ה.

ככלות שבע עמוס תיירות, טעימות, גישושים והרפתקאות, שב מוטק'ה אל עיירתו ואל חבריו הנרגשים והסקרנים.

'נו מוטק'ה, ספר נא, איך היה בלייפציג?! מפצירים החברים.

אוה, שמעו נא היטב מה שלא ראיתם מימיכם... וכך היה הולך ומספר ממעשיות לייפציג. סח אודות האכסניה הנאה, כמותה לא ראה אפילו חצק'ל הגביר. תיאר במתק שפתיים, את שיגם ושיחם של הקניינים המומחים מבתי העסק המפורסמים של אבנים טובות ויהלומים. הגזים מעט בגוזמאות, ותיבל במילים נאות ורבות רושם שהספיקו אוזניו לקלוט.

'נו' דחקו החברים 'זמה הבאת משם'!?

כן בוודאי...

שוב חזר מוטק'ה וגלגל בחשק מחודש ממעשיותיו ונפלאותיו של הכרך הגדול. על אוזים מפוטמים וכבשים עתירי שומן. על פרוות במחיר זהב, ועל תמרקים שצנצנת זעירה מהם שווה את כל הונו של הפריץ.

'מוטק'ה, מוטק'ה, אוזים וברווזים ראית. על סוסים אבירים רכבת. בדים משובחים במו ירך מיששת, ואף יין בן מאה שנים מחביות אלון טעמת. אך אמור נא, בלייפציג היית...?'

אומן של היום, צבעונית ומלאת עניין, ברוחניות ובגשמיות. רק על הא ודא ניתן להעביר שם שבע. הצבעונית הזו מרדימה במידה מסוימת את חושי המסחר שבנו, את תחושת הנחיצות ואת הדחף החיוני לזכות ולהרוויח. וכך עלול הנוסע המתמיד למצוא את עצמו בדרכו חזרה, עמוס חוויות, אפוף 'דיבורים', אך לא ממש יודע לשם מה נסע, ויתרה מכך, עם מה חזר.

נכון, לא הרי אומן כהרי לייפציג. עצם השהייה באומן יש בה תועלת עצומה לגוף לנפש לכל השנה ולכל העולם כולו. עם ישראל המאמינים בכוחו של הצדיק, עושים דרכם אומנה, אך ורק על סמך צוואתו הנוראה של הרבי שכל הסרים למשמעתו יהיו אצלו על ראש השנה, 'איש בל יעדד!' וכפי שכופל רבי נתן לפרש את כוונתו הקדושה בכמה אופנים, ואף סיפר בהקשר לכך:

"אחד אמר לפניו שהיה ניחא לו יותר להיות אצלו על שבת תשובה ולא על ראש השנה, כי אין לו מקום לעמוד שם בבית המדרש, וגם אין לו אכסניה טובה לאכול וללון, ומחמת

זה דעתו מבולבלת מאד ואינו יכול להתפלל בכוונה, על כן היה טוב לפניו יותר להיות אצלו בזמן אחר ולא בראש השנה. השיב לו רבנו זכרוננו לברכה בזו הלשון: "אם לאכול אם שלא לאכול, אם לישן אם שלא לישן, אם להתפלל אם שלא להתפלל (רצונו לומר שלא להתפלל בכוונה כראוי), אך ורק שתהיו אצלי על ראש השנה יהיה איך שיהיה" (חיי"מ תד).

הראש השנה של הרבי עצום ונשגב, ואנו הקטנים והבלתי משיגים זוכים בחסד א-ל ליטול חלק בכל תיקוני העולמות והנפשות הנוראים הללו, בעצם ההגעה למקום. מביאים את שק העצמות, מניחים סמוך ונראה לציון, וזכינו לנצח.

ובכל זאת, מעבר לתיקוני ראש השנה ופעולותיו הכמוסות של רבינו הקדוש בעצמו, אין ספק כי הציון הקדוש מכרה זהב הוא, ואומן הלא היא לייפציג בלשון המעטה. העיד על עצמו הרבי "אני אוצר של יראת שמים" (שם רצד - רצ"ה), והעידו עליו מאתיים שנות התגברות האור, ורבות תלמידים ומקורבים שזכו למה שזכו, ועמדו במה שעמדו אך ורק בכוחו הגדול ובעצותיו הנוראות, עד כמה אוצרו גדול שיש בו סיפוק לכל נפשות ישראל.

החסיד הנוסע אל רבו, סוחר הוא. איש עסקים המפליג עם צרור כספו - נשמתו, נפשו, וגופו, אל היריד. אם בכל מקום בעולם ממתינים ליהודי רווחים נאים על כל צעד ושעל. הרי שאצל הרבי, במקום ממנו שופעים כל כוחות הנפש, תיקוני העולמות, ורפואות הנפש, הרווחים מתגלגלים בכל פינה. נותר רק להתכופף ולאסוף.

אולם, כמובן שאל היריד לא די רק 'לבוא'. בוודאי שאין די בהתפעלות, התרגשות, או לטישת עיניים לכל עבר. אל היריד יש לבוא כמו סוחר. צעד ראשון בעולם המסחר – זהה הזדמנויות, ואל תזלזל בסכנות! סוחר בעל וותק לעולם לא ייגש לעסקה - ותהי זו המבטיחה והנוצצת ביותר, ללא הכנה מוקדמת. כדי להרוויח יש לדעת משהו על ההזדמנויות, הזכויות, ולא פחות מכך גם על הסכנות.

כחסידי ברסלב, מאמינים מוצהרים בכוחו של מוהר"ן, ימי הקיבוץ הקדוש באומן, הם ימי מסחר. לקראת יריד, מתכוננים.

נשתדל להעלות כאן מספר נקודות העשויות לשמש הכנה לקראת הנסיעה הגדולה, הערכים הללו מורחבים ומבוארים ביתר שאת בתוך הספר.

א.

להיכנס אל הרבי

הוא ישב בפאתי ההיכל הגדול. גוו שפוף עלי ספר, פניו לוטות בכפות ידיו, וכל כולו מיטלטל בבכי. אוזן כי שמעה את בכיו ידעה: אין מדובר כאן בבכי כדרך כל הבכיות.

דמעות רבות נשפכות בבית הגדול הזה. נחלים, נחלים של דמעות דם. הציון הקדוש הינו תל שאליו הכל פונים. אולם הבכי הלזה נשא יותר מכל צליל נואש של זעקה.

לשאלת 'מה לך כי תבכה', נענה האיש הממרר "ואיך לא אבכה, אם שנה תמימה מייחל אני להגיע אל הציון הקדוש באומן, ועדיין... ועדיין..."

אינני מבין, וכי כעת היכן אתה, אם לא בציון?

"אינני יודע היכן אני בדיוק, אולם אל הרבי טרם נכנסתי. ומבחינתי לאומן טרם הגעתי, ועל דא קא-בכינא".

עד כאן סוד שיח, מיני רבבות שכאלה, ושכמותם ניתן לשמוע אך ורק בביתו של הרבי, באומן.

אחת המתנות המופלאות שהעניק לנו בורא עולם בדורות האחרית, היא ללא ספק, אומן נגישה וברת השגה. במרחק מספר שעות של נסיעה סבירה, ותמורת אי אלו 'פרוטות' ניתן להגשים כיום חלום שעובדי השם מופלגים, בני הדור הקודם, יכלו רק ליחל אליו מרחוק, כחזיון מעלמא דאתי. אולם הקלות הזו, יש בה הרבה מן האשליה. קל יחסית להביא את גופך אל הרבי, אולם לגרור לשם את עצמך, אין זה פשוט כלל ועיקר.

ההקלה בנגישות למקום, מחפה היטב על הקושי העצום להגיע לשם מבחינה פנימית וחשוב שנבין זאת. מדוע? משום שההבנה הזו עשויה ליישב את דעתנו בנוגע להמון הפרעות, בעיות, מניעות, ותסכולים שאנשים רבים חווים בדרך לאומן ומשם.

זהו חזון נפרץ באומן. יהודי יקר משוטט לו ברחבי הציון, וכל כולו זועק 'אינני מוצא את מקומי'. מנסה לפתוח ספר, ממלמל פסוקי תהילים, מחליף מילה עם חבר, בודה נכחו ומנסה להתבודד. אפס, מאומה לא נפתח. מיודענו החביב שואל את עצמו 'מדוע זה כך, אינני מצליח להתחבר, לא מרגיש, לא מבין, לא יודע מה עושים כאן בעצם...'.

השאלה דואבת, אך יש לכך תשובה. שתי תשובות ליתר דיוק.

ראשית, כפי שהזכרנו, הקיבוץ בראש השנה אצל הרבי איננו עניין להרגשות וכדומה. הגעת - תיקנת. עצם הנסיעה מתוך ציות להוראת הרבי, מזכה אותנו להיות שותפים בתיקוניו הנוראים כהבטחתו הקדושה. שנית, אומן היא הזדמנות נצחית. ניתן להסתפק במועט, בבחינת 'לצאת ידי חובה', אך מי שליבו מבקש מעבר לכך, ישתדל בוודאי לממש את השהות הנדירה בביתו של הרבי כדי להיכנס אל הקודש פנימה. להתחבר, להתבטל, להתמזג. דברים שכאלו, כפי שמבין כל בר דעת, אינם מתרחשים סתם כך, כבדרך אגב. הכניסה אל הרבי דורשת הכנה, ולשם כך יש להקדיש מבעוד מועד, פרק זמן מסוים להכשיר את המוח ואת הלב, ולסגל אותם לרעיון הגדול. ללמוד ולהבין מעט על עניינים הללו: צדיק, התקשרות, התבטלות, אמונת חכמים והשתטחות. על החסיד

רבי מאיר לייב בלעכער מספרים אנ"ש, שנהג להכין את עצמו במשך שלושה ימים רצופים בתורה ותפילה, קודם שנכנס להשתטח על הציון הקדוש.

וכך אמנם גילה רבינו ז"ל את דעתו בפירוש, שאינו מעוניין שתתנהל ההתקשרות אליו כדרך מנהיגים אחרים "שנוסעים החסידים אליהם ואינם יודעים על מה נוסעים, וחוזרים ושובים ובאים ואינם יודעים מה באים..." (שם שלה). כלומר, הנסיעה אל הרבי אמורה לבוא מתוך הבנה מוקדמת. להיכן אני נוסע, ולשם מה. על השאלות הללו, משתדל הספר שלפניכם לשרטט קווים כלשהם, להעמקה והתבוננות בסוגיות החשובות הללו.

ב.

לאיזו כיתה אתה שייך?

דברים רבים ניתן לומר על הנסיעה לאומן. דעות יש למכביר, סברות בשפע. אולם יש לזכור, כל הדיונים הללו מתחילים בנקודת הפתיחה. מהי עבורך הנסיעה לאומן? זו השאלה שעליה אתה צריך להשיב לעצמך.

אם זו מטלה שיש למצוא דרך לצאת ידי חובתה, הרי שככל שנפלפל ונדרוש, יגדל הסיכוי למצוא פתרון קל ונגיש איך לחסוך את הנסיעה ולוותר עליה. אולם, מי שעבורו אומן היא פועל יוצר של התקשרות פנימית עם אורו של הצדיק. ביטוי לביטול המוחלט כלפי הרבי ודעתו הקדושה, איש אשר כזה מלכתחילה לא יכניס את עצמו לכל דיון בנושא. אדרבה, הוא יחטוף בשתי ידיים כל אפשרות לממש את הזכות העצומה להתקשר לרבי ולבלות במחיצתו.

השאלה היא, לאיזו כיתה אתה משתייך.

בין המקורבים אליו, הצביע רבינו ז"ל על שלוש כיתות. כיתה של מלקטי 'שיריים'. כת שניה, אלו שבאו לשמוע ווארט טוב, חידוש ודרוש. ויש את בני הכת השלישית, הם, אמר רבינו, "אפויים בליבי". ההבדלים בין שלושת הכיתות ניכרים תמיד באופן בו ניגשים לקיום העצות של הצדיק. מי שאינו 'אפוי בלב' של הצדיק, תמיד יחפש הקלות והיתרים כדי לחסוך מאמצים, או לוותר על מה שלא לגמרי נוח. הוא הדבר שבעתיים בנוגע לנסיעה אל הצדיק, פעולה הדורשת מטבע הדברים התמסרות וביטול גדולים יותר.

וככל שהדבר עצום ונשגב, כך מתעצמים כנגדו מניעות המח והלב. וזו הסיבה שפעמים רבות, אחרי שהכל כביכול סודר להפליא, הגעת לאומן, התארגנת בכל ענייני האש"ל. דווקא אז המח והלב אינם משתפים פעולה. מניעות שכאלו עשויות להרתיע רק את מי שמבקש לצאת ידי חובה. והדבר נכון גם באופן כללי בנוגע לקיום העצות הקדושות של הרבי במשך השנה.

ג.

שהסביבה לא תוריד אותך

גורם נוסף, משפיע ואחראי על חוויית הנסיעה והשהות אצל הרבי, היא הסביבה. באומן אינך לבד. מטבע הדברים אתה חולק את שהותך עם עוד אי אלו אנשים. במרחב פתוח ועמוס ציבור מגוון, הסביבה משפיעה באופן משמעותי ביותר. פעמים רבות, הקושי להתחבר, ולהיכנס אל הקודש פנימה, מתחיל דווקא מהגורם הסביבתי.

בספר 'שושן סודות' בהשמטות, מופיע סיפור נורא על הצדיק הקדמון רבי יצחק דמן עכו המוכר בכינויו 'אבי הקבלה'. פעם אחת זימנו אותו לבוא לעיר מסוימת בדחיפות, כדי לפעול במקום ישועה. במשך תקופה ארוכה לא ירדו גשמים בכל אותו אזור, מה שהביא לפריצתן של מגפות ומחלות קשות, שפגעו נואשות בתושבים. כשהגיע רבי יצחק אל העיר מוכת החולי והבצורת, ביקש תיכף ומיד להתקין עבורו חדר מיוחד, ואף מסר הוראות מדוקדקות לגבי ריהוט וסידור החדר. הוא הסתגר במקום למשך שבוע ימים. ועסק בעבודתו הקדושה ספון בד' אמותיו. לאחר שבוע של הסתגרות יצא לרחובה של עיר, נשא ידיו לשמים והתפלל תפילה קצרה. לנגד עיניהם הנדהמות של התושבים, התקשרו השמים בעבים ומטר רענן שטף את הרחובות הנגועים, ולתושבים היתה הרווחה.

לאחר מכן, כששאלו תלמידיו את רבי יצחק, אם יכולתם להוריד גשם בתפילה קצרה, לשם מה נזקקתם לחדר מיוחד ולהסתגרות של שבוע. ענה להם: במקומי, היכן שאני דבוק ומקושר כל הזמן, בעולמות העליונים, לא חסר אף פעם מאומה, השפע יורד בעתו תמיד. אולם כאן, בעיר הזו, מחמת העוונות והקלקולים, גם הטבע התקלקל וסטה ממסילתו. ובכן, כשהגעתי הנה, הסביבה המקולקלת השפיעה אף עלי, ושוב לא עמדתי במדרגתי הרגילה. בתוך בלבול החושים השורר כאן לא יכולתי בשום אופן לפעול כל ישועה. לשם כך ביקשתי שיתקינו עבורי חדר, מסודר בדיוק כחדרי שבעכו. נדרשה לי הסתגרות בת שבוע, כדי להיחלץ מבלבול הדעת שהשרתה עלי הסביבה ולשוב אל מעמדי בישוב הדעת ודבקות כראוי. ובו ברגע ששבתתי אל שלוות הדבקות בעולמות העליונים ובסדר הישר, פעלתי מיד, בתפילה קצרה. לומר לך, עד כמה גדולה כוחה של סביבה.

האמת הזו נכונה אף לגבי הגישה וההגעה הפנימית אל היכלו של הרבי. כדי לגשת עם הנפש אל הקודש פנימה, יש להיחלץ מבלבול חושים סביבתי. מי שמעוניין באמת ובתמים לזכות לבקר בהיכלו של צדיק, מוכרח להתנתק מהתכונה הרועשת והרוגשת שסביב, ולהתמקד בישוב הדעת הפנימי, בנקודת ההתקשרות האישית שלו עם הצדיק. להקדיש לכך את הזמן ואת שימת הלב הנדרשת. וגם כאן, הסוד החשוב ביותר הוא, הכנה.

ד. (לא) מוצא את עצמי

הקיבוץ הקדוש מפגיש אותנו עם התמודדות לא פשוטה, ההמון וההמולה. עבור אנשים רבים זוהי 'המניעה' בה' הידיעה. אין זה רק עניין טכני, זו לא רק בעיה של חלוקת שטח מחיה קטן יחסית לציבור ענק של עשרות אלפים, יש כאן הרבה מעבר לזה. המנוסים והוותיקים מורגלים זה מכבר בתיקוני אומן. הקיבוץ כאילו דורש מאתך 'לוותר' במידה מסוימת על פרטיותך הרוחנית, להתמזג בתוך המון, להתערב עם בריות נוספות, וזה קשה.

אתה נתקל לפתע בצורות נוספות של עבודת השם, פוגש עוד ועוד פנים חדשות, ולכל אחת מהן דעות משלו, הרגשות משל עצמו, וכמובן צורת התבטאות ייחודית לו. הקיבוץ הזה מכניס אותנו לזירה פחות מוכרת. למשך מספר ימים אנחנו חולקים את הפנימיות שלנו עם אנשים נוספים. אפשר לנסות ולהתגונן, והמגמה הזו בדרך כלל מתמוססת כעבור מספר שעות. ואפשר לנסות ולהבין מעט מה בעצם רוצים ממני.

התבוננות בדברי רבינו ז"ל אודות תיקוני הקיבוץ הקדוש בר"ה, תלמד אותנו על כוונה עמוקה ונשגבה שיש לו, לצדיק הפועל את תיקוני ראש השנה, בהתערות ההמונית הזו. בכמה וכמה תורות מוזכרת התכללות הנפשות אצל הצדיק כחלק בלתי נפרד מתיקוני ראש השנה. כך למשל מובא בתורה ס"א שהתכללות הנפשות פועלת המתקת הדינים וסליחת עוונות:

"וְזֶהוּ בְּחֵינֵת מֵהַ שְׁנוֹסְעֵינָא עַל רֵאשֵׁי הַשָּׁנָה לְצַדִּיקִים. כִּי רֵאשֵׁי הַשָּׁנָה הוּא יוֹמָא דְדִינָא שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה וְכָל אֶחָד וְאֶחָד בָּא עִם קִדְשָׁתוֹ וְצִמְצוּמֵי אֶל הַצַּדִּיק הַדּוֹר שֶׁהוּא בְּחֵינֵת קִדְשֵׁי קִדְשִׁים, בְּחֵינֵת אֲבָן שְׁתִּיָּה "כִּי לֵה' מְצוּקֵי אֶרֶץ וַיִּשֶׁת עֲלֵיהֶם תֵּבֵל" (שמואל א' ב, ח) שֶׁהֵם הַצַּדִּיקִים שֶׁעֲלֵיהֶם נִשְׁתַּת הָעוֹלָם וְעַל יְדֵי זֶה נִמְתָּקִים כָּל הַדִּינִים, עַל יְדֵי בְּחֵינֵת אֲבָן שְׁתִּיָּה כִּנ"ל. וְזֶה בְּחֵינֵת אֲבָנֵי יַעֲקֹב, שֶׁנִּכְלְלוּ כָּלֵם בְּתוֹךְ אֲבָן שְׁתִּיָּה כִּי הַנְּפֻשׁוֹת הֵם בְּחֵינֵת אֲבָנִים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "תִּשְׁתַּפְּכֶנָּה אֲבָנֵי קִדְשׁ" (איכה ד, א) וְנִכְלְלִים בְּתוֹךְ הַצַּדִּיק הַדּוֹר, שֶׁהוּא בְּחֵינֵת אֲבָן שְׁתִּיָּה וְעַל יְדֵי זֶה נִמְתָּקִים כָּל הַצִּמְצוּמִים כִּנ"ל. וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁנִּכְלְלִים יַחַד כָּל הַנְּפֻשׁוֹת כִּנ"ל עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה שִׁמְחָה, בְּבְּחֵינֵת: "אוֹר צַדִּיקִים יִשְׁמַח" (משלי יג, ט) כִּי הַנְּפֻשׁ הוּא בְּחֵינֵת נֵר, בְּבְּחֵינֵת: "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם" (משלי כ, כז) וְכִשְׁנִכְלָלִין יַחַד נַעֲשֶׂה מֵהֶם אוֹר וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה שִׁמְחָה, בְּחֵינֵת: "אוֹר צַדִּיקִים יִשְׁמַח".

רבי נתן (ליקוטי הלכות תפילת המנחה ז') מרחיב על הצורך העליון בריבוי הנפשות מתוך אחדות, כאמצעי לקבלת אורו של הצדיק. כל נשמה יהודית היא כלי רוחני לקבלת אור התורה, וככל שיתרבו הנפשות ותתעצם האחדות והחיבור ביניהם, כך ניתן יהיה לקבל תוספת אור מתורתו ודעתו של הצדיק.

ההבנות הללו אולי לא יחסכו מאתנו צפיפות, אך בהחלט יש בהן כדי להאיר ולרומם את ההתמודדות הזו.

נקודה נוספת, שדווקא הצפיפות והעדר הפרטיות עשויות להנחיל לנו, היא ההבנה העמוקה בנוגע לתיקוני ראש השנה. אדם רגיל בדרך כלל למקד את תשומת ליבו בעצמו, ולא רק בענייני הגוף. ברוחניות ובעבודת הבורא אנחנו מתנהלים באותו האופן. מרוכזים בתועלת העצמית, ממוקדים במטרות אישיות, ואין זה בהכרח שלילי – "אם אין אני לי, מי לי" (אבות פ"א מ"ד), אמרו חז"ל. ובכל אופן, הקיבוץ הקדוש של הרבי תובע מאתנו יותר. מדברים כעת על תיקוני עולמות, כינון מלכות שמים בעולם, פעולות שמימיות הנוגעות לגאולת ישראל ולעתיד לבוא, והאדם הקטן עלול להסיח את דעתו מכל זה, ולהתמקד בתועלת אישית קטנה ואפסית.

ההמולה הרוחשת בקיבוץ, ההמון וריבוי הדעות, בכוחן לחלץ את האדם הקטן מעמקי העדפותיו האישיות, ולמזג אותו על כורחו במטרה עליזנה וכללית יותר. אם רק נניח לרבי לפעול עמנו, נוכל בעזרת השם, לטעום אולי לראשונה בחיינו, טעם מקורי של עבודת הבורא שאיננה מכוונת לתועלת אישית או מטרות התעלות והתרוממות גרידא. יש לנו הזדמנות נדירה להיות שותפים לפעולות שמימיות הנוגעות לעצמיית הנפש של היהדות כולה. ולשם כך יש להסכים להתבטל – "הרפו ודעו" (תהלים מו, יא). (הנושא מורחב בנספח מיוחד)

ה. מותר לי לשמוח?

אם ביקשנו מפתח יעיל ומבטיח לשער הכניסה אל היכלו של הרבי ולעבודת ראש השנה, זו ללא ספק השמחה. אצל אלישע הנביא נאמר (מלכים ב' ג, טו) "והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד השם" הנגינה שימשה מאז ומעולם ככלי להשגת נבואה ורוח הקודש, וכאמצעי להתקשרות ודביקות בהשם. דברי רבינו ז"ל על מעלת השמחה והכרחיותה לעבודת הבורא, ידועים ומפורסמים. ואם כן, אין עצה חיונית מזו להתקשרות אל הרבי ואל תיקוניו הנוראים.

דא עקא, שהמונח 'שמחה' מעורר אי אלו ספקות בהקשר לימי ראש השנה. אנשים מסתפקים האם מותר לשמוח, האם ראוי לעלוז. בכל אופן אלו ימים של משפט גורלי. לסוגיה הזו מוקדש פרק בפני עצמו (לפחד או לשמוח). כאן נסתפק בכמה מובאות על קצה המזלג.

ראשית כל, זהו יום טוב לכל דבר, וכפי המובא במשנה ובהלכה בהרחבה. וכך נאמר במפורש (נחמיה ה, ז): "לכו אכלו משמנים וכו' ואל תעצבו כי חדות השם היא מעוזכם". ומובא בשם הבעש"ט הקדוש כי "הבכייה עליה כותב האר"י ז"ל, זו בכיה של שמחה על שהחיינו והגיענו..."

וכך ניתן ללמוד מתוך שיחתו הקדושה של רבינו, כפי שכותב מוהרנ"ת:

"אחר כך נכנס אצלנו לביתו הגדול ודבר עמנו כדרכו. ואז שאל לאחד אם בכה בראש השנה ואמר אז שעיקר הבכייה כשהיא מחמת שמחה. וגלה אז ענין הנפלא ב'שמך יגילון כל היום (תהלים פט, יז) שהוא ראשי תיבות בכי"ה כמבואר בסימן קע"ה" (חיי"מ שיחות השייכים להתורות יג).

וכך הוא אף כותב בפירושו (ליקוטי הלכות שבת ז): "רבינו ז"ל הזהיר מאוד שצריכין להיות בשמחה כל ר"ה".

או כפי שניתן להבין מתוך חזיונו הנורא של רבינו ז"ל:

"ספר בימי אלול שחלם לו שהיה רוצה לכנס בבית לשמע קול שופר, ועבר לפני בית אחד ושמע ששם מזמרין ומכין כף אל כף ומרקדין מאד, ושמוחין בקפיצות ורקודין גדולים כדרך השמחים והשוחקים מאד. עניתי ואמרתי, הלא לכאן בודאי טוב לכנס לשמע קול שופר [והשאר איני זוכר]. וענה אחד שגם מרמז בספרו שמצות שופר היא בחינת המחצת כף ורקודין, כמובא בהתורה ואלה המשפטים בלקוטי א' סימן י' המדבר מהמחצת כף ורקודין שם מאמר הזוהר הקדוש, בתרועה דאיהו רוחא אתעבר אל אחר כפירות וכו' שעל ידי זה זוכין להמחצת כף ורקודין. שהיא בחינת ויהיא רוחא נשב בשת פרקין דדרועין ובשת פרקין דרגליו עין שם כל התורה. נמצא מבאר שם שתרועה שהוא קול שופר היא בחינת המחצת כף ורקודין. ונענע לו רבנו זכרוננו לברכה ראשו. אחר כך שלח ה' בלבי שמרמז בפסוק ששופר היא בחינת רנה ושמחה כי: אז ימלא ש'חוק פינו ו'לשוננו ר'נה (תהלים ככו, ב) ראשי תבות שופ"ר. ועל כן אחר פסוק (שם פט, טז): "אשרי העם יודעי תרועה" וכו' כתיב (שם פט, יז): "בשמך יגילון כל היום" ועין במקום אחר שעקר הבכייה צריכה להיות מתוך שמחה, כי בכיה היא ראשי תבות "ב'שמך יגילון כל היום", עין שם" (חיי מוהר"ן סיפורים חדשים צו).

השיר והשבח

כאן המקום לברך את העוזרים והמסייעים שעוררו ועמדו לידי להוציא את הספר הזה לאור עולם.

הרב דוד גבירצמן שליט"א שהודות לו יצא הספר לאור. שעות על גבי שעות של אומנות נדירה ביותר, אחד האישיים הנפלאים שזכיתי להכיר.

הרב אהרון מרגלית העומד על הקודש, במסירות שאין לה אח וריע, וברוב כשרון ותבונה.

הרב שמעון פרידברג שמוסר נפשו זה חמש עשרה שנה לעמוד לימיני להפיץ אור הצדיקים בעולם, ועמל הרבה להגיה הספר להביאו לידי גמר.

ראש המכון הרב מתתיהו המבורגר שליט"א, על עזרתו בכל צעד ושעל, מוח חריף ביותר. וכן לאחי היקר מושי שיחי' שממרחק עוזר ומסייע בכל כוחו.

ואחרון חביב החברים המקשיבים בארץ ישראל ובחוץ לארץ ולכל הידידים הקרובים והרחוקים.

עתה בצאתי מן הקודש אודה לכל אלו שעזרוני להגיע עד הלום.

ראשית, אודה בכל ליבי להשי"ת על כל החסד אשר עשה איתי ועושה איתי בכל רגע ורגע, ובפרט החסד הנפלא והנורא שהוליד אותי יהודי, וזיכה אותי להתקרב לרבינו הקדוש הננמ"ח זיע"א, ולתלמידו הקדוש המופלא מוריני רבי נתן, שהאירו לי אורו וטובו יתברך ואיך לקיים התורה, לעובדא ולמעשה, באמת לאמתו, ולהיות דבוק בהשי"ת בכל המצבים.

וכמו, כן מה שזכיתי להתקרב לשאר יחידי הדורות התנא האלוקי רשב"י, והאר"י הקדוש, ומוריני אור שבעת הימים הבעל שם טוב זיע"א, שבחסד חנים ממש, סיבב הבורא ששפל ונבזה כמוני יהגה בדבריהם וייתן שיעורים בספריהם הקדושים לחברים מקשיבים ולהפיץ אורם בישראל.

מה אשיב לה' מה אוכל פעם להודות לו על כל הטובות האלו?!

שנית רציתי להודות לרבתי החשובים שקרבו אותי לרבינו הקדוש ולתורת הנסתר, בפרט למורי ורבי הרה"צ רבי ניסן דוד קיוואק שליט"א.

להרה"צ רבי שלמה אהרון גוטליב שליט"א שלמד איתי הרבה בספה"ק ליקוטי מוהר"ן, ומסר לי הרבה ממה שקיבל מרבו מוריני רבי גדליהו אהרן קעניג זצ"ל, ממש טעם גן עדן.

כמו כן רבותי בנסתר הרה"צ רבי ראובן דוב, ומוריני ה'באתי לגני' זיע"א, ולהיבדל בין חיים לחיים, הרה"צ הרי"ם מורגנשטרן שליט"א, והרב רם מלכיאל שליט"א.

ולאבי מורי שליט"א שלימד אותי הרבה, בפרט דרך התפלה וביקש האמת לאמתו, ולאמי מורתי תחי' שביראת שמים שלה ותמימותה חיממה לבבי לתורת החסידות והדביקות.

ואחרון חביב לנוות ביתי היקרה תחי', אין מילים לתאר את הכרת הטוב שאני חייב לה בכל, אסכם זאת במשפט אחד "שלי ושלכם שלה הוא".

בברכת כתיבה וחתימה טובה

פנחס דוד ישראל בונקר

סוד הביטול

הנסיעה, ההמולה, התיקונים, וכל השאר...

הנסיעה אל רבינו הקדוש לראש השנה, הינה גולת הכותרת בחיי ההתקשרות של חסיד ברסלב. המושג 'נסיעה לצדיק' תופס מקום נכבד בכל דברי ימיה של החסידות, ונחשב לערך מרכזי במשנתם של צדיקים וחסידים. הנסיעה איננה רק 'אמצעי' טפל למטרה הנעלה של שהות במחיצת הצדיק, הנסיעה גופא עניין הוא בפני עצמו. עניינים רמים וטמירים ייחסו חסידים וצדיקים לאותן נסיעות פלאיות שערכו בדרכם לרבותיהם, מעשיות ועובדות מופלאות נקשרו באותם מסעות שהיוו קרקע נרחבת לאמונה, וכרכו את פתיל ההתקשרות בין התלמיד לרבו. לא בכדי ראו התלמידים בכל הדורות את המסע לרבם, כ'עבודה' רמה שיש להקדיש עבורה תשומת לב מיוחדת.

אולם, בל נכחיש, הנסיעה עצמה כפי שחווה אותה החסיד גופו, המיטלטל נכון להיום, בכבישי חו"ל, על מזוודותיו, צאצאיו, חששותיו ועייפותו, איננה כה מרוממת. ההיפך הוא הנכון, פעמים רבות, בסיומו של מסע, אין הנוסע מכיר בנסיעתו, אינו יודע מדוע בא, לשם מה, מדוע?

הבה ננסה להבין מעט, הדבר יעניק לנו תמונה שונה לגמרי, וגם דרך.

כאמור, הנסיעה לצדיק מלווה את כל דברי ימי ישראל. בכל הדורות היו התלמידים מכתתים רגליים או עורכים מסעות אל מעונות רבותיהם, אל הישיבות הקדושות, או מקומות האכסניה שלהם. עוד בתקופת הנביאים, השונמית הולכת לקראת אלישע, אל מקומו, וממעשה זה לומדת הגמרא על חיובו של התלמיד להקביל פני רבו ברגל. הגמרא מספרת רבות על תלמידים העושים דרכם לישיבות הקדושות, או להקבלת פני רבותיהם בהזדמנויות שונות, ובדורות המאוחרים יותר ידועות מעשיות רבות סביב הנסיעה לצדיק.

נסיעת מבחן

רביה"ק מזכיר את הנסיעה לצדיק כמושג נעלה, וכעצה בפני עצמה.

הנסיעה היא מעין אבן בוחן למידת ההתקשרות וההתבטלות כלפי הרבי. הנסיעה אף מחזקת ומעצימה את ההתקשרות. ומשום כך, אם באנו לדבר על נסיעה לצדיק, הלא נכנסנו בעצם לסוגיית ההתקשרות לצדיק, הכרוכה כמובן בהתבטלות אליו, כזו התבטלות שיש בה כדי לדלג על כל מכשול, ולטרוח בכל סוג של טרחה בדרך. בתפילה המפורסמת שחיבר רבי נתן לאחר אמירת התיקון הכללי, הוא מזכיר את טרחת טלטולי הדרך המפרכים כחלק מהאמתלאות הפיוסים והטענות של התחינה הנאמרת על קברו של הצדיק: "...אשר אני מכתת רגלי וטלטלתי עצמי בטלטול הקשה בשביל לבוא הנה להשתטח על קבר הצדיק האמת..." לומר לך, שהדרך עצמה, על טלטוליה והרפתקאותיה תופסת מקום נכבד בתיקוני הצדיק ובהתקשרות אליו.

הדרך אל הצדיק אם כן, חשובה לא פחות מהשהות במחיצתו או ההשטחות על קברו, זוהי עבודה בפני עצמה, והיא מהווה נקודה מרכזית במסכת ההתקשרות לצדיק. מסיבה זו הנסיעה לצדיק מתחילה בביטול לצדיק, ומשום כך, הנסיעה והביטול הם המפתח לכל נושא הקיבוץ באומן בראש השנה. נסיעה ראויה מתוך ביטול וחיבור אל הצדיק היא ההכנה החשובה והנחוצה ביותר לקראת הקיבוץ הקדוש, ולשם כך, יש ללבן ראשית כל את נושא אמונת חכמים בכלליות.

העולם כולו נברא עבור הצדיק

כל הרגיל ולו במקצת במשנתו של רביה"ק, ובדברי מוהרנ"ת, מוצא את המושג 'צדיק' במרכז ההויה, סביבו נעים ונפעלים כל תיקוני העולמות והנפשות. תורותיו ושיחותיו של רבינו מפנים תמיד אצבע כלפי הצדיק, לאמור כי כל העצות והדרכים הנסללות בתורתו הנשגבה, נסללות ממנו ובכוחו, ונשלמות אך ורק על ידי פעולותיו הכבירות במקום שפועל, גבוה מעל גבוה. כי עניינו של הצדיק, אינו נפרד או נוסף על תורתו ועצותיו הפלאיות, אדרבה, כל עיקר עניינו מושתת על יסוד מוסד אחד ויחיד - ההתקשרות וההתבטלות לנקודת הצדיק.

לא חדשות בא רביה"ק לגלות בעולם, כי אם ישנות וותיקות מקדמת דנא. דרכו הנוראה של מוהר"ן סלולה על דרך ישנה שדרכו בה אבותינו אברהם יצחק ויעקב, דרך עתיקה מימי קדם, שנסללה תחת כפות רגליהם הקדושות של גדולי אומתנו, שבעת הרועים, תנאים ואמורים, ראשונים כמלאכים וצדיקים אמתיים בכל דור ובכל תקופה. ועל כך המליץ החסיד הנודע רבי שמואל הורביץ, שכל מי שיודע ויד לו בפרקי התנ"ך, רואה בחוש איך הכל סובב סביב נקודת הצדיק. התנ"ך עצמו מעמיד את הצדיק כמרכז ההויה, ותל שהכל פונים אליו.

הנה כמה מן המפורסמות שבמקורותינו:

הגמרא בחגיגה (יב:) דנה על מה מושתת העולם:

"תניא ר' יוסי אומר אוי להם לבריות שרואות ואינן יודעות מה רואות, ועומדין ואינן יודעים על מה עומדין. הארץ על מה היא עומדת? על העמודים, שנאמר: 'המרגיז ארץ ממקומה ועמודיה יתפלצון' (איוב ט, ו). ועמודים על המים, שנאמר: 'לרוקע הארץ על המים' (תהלים קלו, ו). ומים על ההרים, שנאמר: 'על הרים יעמדו מים' (שם קד, ו). וההרים על הרוח, שנאמר: 'כי הנה יוצר הרים ובורא רוח' (עמוס ד, ג). ורוח בסערה, שנאמר: 'רוח סערה עושה דברו' (תהלים קמח, ח). וסערה תלויה בזרוע של הקב"ה, שנאמר: 'ומתחת זרועות עולם' (דברים לג, כז). וחכמים אומרים: על י"ב עמודים עומדת, שנאמר: 'יצב גבולות עמים למספר בני ישראל' (שם לב, ח). ויש אומרים: על שבעה עמודים עומדת, שנאמר 'הצבה עמודיה שבעה' (משלי ט, א). ר' אלעזר בן שמוע אומר: על עמוד אחד עומד וצדיק שמו, שנאמר: 'וצדיק יסוד עולם' (שם י, כה).

הגמרא ביומא (לח:): "אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן אפילו בשביל צדיק אחד העולם מתקיים, שנאמר (משלי שם) וצדיק יסוד עולם". כלומר, כוחו של הצדיק להעמיד ולקיים את העולם כולו בצדקותו.

הגמרא בשבת (ל:): מבררת את פשרו של הפסוק (קהלת יב, ג): "סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם". מהי הכוונה "כי זה כל האדם", ומביאה שלושה פירושים: רבי אליעזר לומד: "כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה". רבי אבא בר כהנא מפרש: "שקול זה כנגד כל העולם כולו". שמעון בן עזאי ואמרי לה שמעון בן זומא, אומר: "לא נברא כל העולם כולו אלא לצוות לזה".

ה'אדם' האמור הוא אם כן, מבחר הברואים, האדם השלם אשר יש די במעלתו וזכותו כדי להצדיק את קיומו של כל העולם כולו. יתירה מזאת, מדברי שמעון בן עזאי אנחנו למדים כי העולם כולו לא נברא אלא כדי שהנבראים כולם יהיו קשורים ומחוברים אל אותו אדם שלם.

בהקשר לכך ידועה שיחתו הקדושה של רביז"ל:

"הוכיח את אחד שלא היה אצלו כמה שנים, וענה ואמר לו: הלא 'כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה', ועל כן כל אחד ואחד צריך ליתן איזה כח וסיוע לזה הצדיק להיות לו צוותא וכו', ויש שהם נעשים לו בחינת צוותא על ידי תפילתם או על ידי יראת שמים שלהם, שעל ידי זה נותנין כח וסיוע לזה הצדיק, ויש שנותנים לו ממון או כיוצא בזה מה שכל אחד עושה איזה דבר שבקדושה שעל ידי זה נעשה צוותא לזה. אבל כפי מה שאני רואה אין אתם נצרכים כלל להעולם, כי אין מגיעי מכם שום צוותא לזה...'" (חיי מוהר"ן סי' שט"ז).

ידועה הגמרא המפליאה בברכות (נח:): "בן זומא ראה אוכלוסיא על גב מעלה בהר הבית, אמר ברוך חכם הרזים וברוך שברא כל אלו לשמשני".

הרמב"ם בהקדמת סדר זרעים, כותב על כך, ומבאר את היחס בין הצדיק לעולם: "כי תכלית כל העולם וכל אשר בו הוא איש חכם וטוב, וכל העולם עובדים רק בשביל חכם

המכיר את בוראו". ועוד כתב שם: "והיה אומר בן זומא 'ברוך שברא כל אלה לשרתני', כי היה עליו השלום - יחיד בדורו". כי בערך שהבריאה כולה נועדה אך ורק לתכלית האדם, כן תכלית בני האדם לשמש את הצדיק המיוחד שבדור.

וכך גם מובא בתחילת ספר 'חסד לאברהם' בשם הזהר הקדוש, שעיקרו של השפע המגיע לעולם, אינו יורד אלא עבור ובזכות הצדיקים. כל שאר בני העולם מתפרנסים אך ורק בזכותם.

מדוע 'חסר' לי צדיק?

לאור הדברים האמורים, מצטיירת לנגד העיניים תמונת מציאות בהירה ומאירה, שונה לחלוטין מכל מה שנראה לעיני בשר, ומהאופן בו נוטה האדם לחשוב. משום שמי שלא טעם עדיין את עניינו של הצדיק, נוטה לראות את עצמו כפרט נפרד שתכליתו להשיג קרבת השם, להתעלות ולהעפיל למדרגות רמות בכוחות עצמו כמובן. איש שכזה מתקשה להבין את מקומו של הצדיק בתמונת חייו ובתכליתו האישית עלי אדמות, הוא איננו מסוגל להבין מדוע זה ועל מה נצרכת לו ההתקרבות לצדיק, שלא לומר, ההתבטלות אליו. הצדיק בעיניו, לכל היותר איננו אלא מורה דרך טוב, בעל עצה ותושייה, יכול להורות לו הדרך, לברך אותו בברכת הצלחה ולהאציל עליו ישועה. אך התבטלות, על שום מה?

התמיהה הזו נובעת מהעדר הבנה בסיסית ברוחניות. בספרי הצדיקים (בפרט 'תניא') מבואר הרבה על מדרגת האדם הבינוני, מול דרגת 'צדיק'. ובכלל הדברים אנו לומדים שגם אדם הנחשב ירא שמים, תלמיד חכם, ושאר מעלות נאות, עודנו רחוק כמטחווי קשת ממעלת 'צדיק'. וכפי שמבואר באורך בדברי האריז"ל ובכתבי הרח"ו (עיין שער הגלגלים) איך רוב העולם אינם אלא במעלת עשייה או יצירה, ואך מעטים, צדיקים גדולים ומופלגים זכו להעפיל למדרגת 'בריאה'. והנה כל שלושת העולמות הללו נחשבים לעולמות של פירוד, כלומר, אף ברוחניות יש להם ישות עצמית נפרדת. והדבר אומר, שגם האדם הנעלה שזכה והתעלה במדרגות עולמות יצירה ובריאה, עודנו 'נפרד', וכנפרד אין לו כל דרך לזכות לביטול אמתי כלפיו יתברך. מהבחינה הזו – שהיא בעצם כל תכלית מעלת האדם – אין לך אדם המסוגל לבוא אי פעם לתכליתו, משום שכל אדם, גם חסיד שבחסידים, בנקודה כלשהי, תמיד תהיה לו מציאות לעצמו. אדרבה, כל מציאותו הרוחנית, וכל צדקותו וחסידותו, מבוססת על ישות ומציאות מסוימת, ואת נקודת הישות הזו אין כל בריאה מסוגלת לעקור מעצמה, אך ורק צדיק אמת.

להתבטל להשם בכוחו של הצדיק

צדיקים אמתיים במעלת משה רבינו, צדיקים אשר נשמתם מאצילות, ובכל שעה ורגע הם ניצבים לפני השי"ת בביטול מוחלט, מתוך הכרה נוראה בגדולת השם, במציאותו האין-סופית, ובאפסיותם המוחלטת, צדיקים שכאלה השרויים כל ימיהם וכל רגע קט מרגעיהם בביטול מוחלט כלפי אין סוף ברוך הוא, הם המסוגלים להאציל מאותו ביטול

מופלא אף למקורבים אליהם, המקושרים והמחוברים בהם. ולכן, אין כל דרך לאדם מן השורה, ואף לא לאיש כשר וירא, להשיג ביטול אמיתי כלפיו יתברך, אם לא באמצעות ההתקשרות והביטול לצדיק השלם שכל מציאותו ביטול והתכללות באור אין סוף ב"ה.

הצדיק השלם הזה, המאציל ומשרה על כל המקורבים אליו, ביטול נפלא להשי"ת, כוחו גדול בימי חייו, וקל וחומר לאחר פטירתו. משום שכל עוד היה הצדיק שרוי בגופו הקדוש, עדיין חיפתה על נשמתו מחיצת הגוף והחומר, אולם כעת, לאחר הסתלקותו הקדושה, שעה שנשמתו עולה ומתעלה בכל רגע בעליות נוראות לאין מספר, ללא מגבלות הגוף וללא הפרעות החומר כלל וכלל, בוודאי מתעצמת כעת מעלתו וסגולת כוחו עוד יותר ויותר, לעילא ולעילא.

ואמנם ההתקשרות לצדיק לאחר הסתלקותו נעשית באמצעות החיבור לדעתו הקדושה, וכפי הידוע מרביז"ל שבספרו של הצדיק שרוי אור פניו, שכלו ונשמתו, כי דעתו הקדושה של הצדיק שהשאיר לנו לברכה, היא תמצית החיבור וההתקשרות עמו עצמו. ולכן, האופן בו אנו יכולים לזכות ולהתקשר עם רביה"ק הוא בעיקר מתוך התבטלות לדעתו הקדושה, מתוך הכרה והסכמה שזוהי הדרך היחידה, אלו הן העצות היחידות שמסוגלות להעלות אותנו על הדרך הישרה העולה בית א-ל. ואכן, המקורב האמיתי חי בכל מציאותו את ההרגשה שאין לו שום תקווה בעולם אם לא בכוחו של הצדיק.

"מוריד שאול ויעל"

לאור האמור יש בידינו מפתח להבין קמעה את הבטחתו הנוראה של רביה"ק למי שיבוא על ציונו הקדוש, ויקיים את צוואתו הקדושה באמירת התיקון הכללי ונתינת פרוטה לצדקה, שישתדל עבורו להוציאו מן השאול תחתית, כמו גם הבטחותיו המופלאות לעולים ומתקבצים אצלו בקיבוץ הקדוש בימי ראש השנה.

כי אכן, כל תקוותו של אדם הוא כוחו של הצדיק המופלג, אשר הוא ורק הוא שזכה לתשובה שלימה, ושלימות שאין למעלה ממנה בנפש רוח נשמה חיה ויחידה, יש בכוחו העצום לרדת לעמקי שאול ולדלות משם ברחמים עצומים גם את נפשות הרחוקים והטועים ביותר. אך יש לכך תנאי – אתה מבחינתך, תתחיל לכל הפחות לרצות לשוב בתשובה, להרהר בתשובה. וכך כותב בפירוש הזהר (פנחס רב):

"אפילו צדיקים גמורים נחתין תמן" – אפילו צדיקים גמורים יורדים בגיהנום. אמאי נחתין – מדוע. "בגין דנטלין פמה חייבין מתמן, וסלקין לון לעילא" – משום שלוקחים משם כמה נשמות של חוטאים ומעלים אותם למעלה. (וזמן עבדין לון להרהר בתשובה) "וזמן אינון" – ומי אלו אותם חוטאים "אינון דהרהרו בתשובה בהאי עלמא, ולא יכילו, ואסתלקו מן עלמא. וצדיקניא נחתין בגינהון דחייבין גו שאול, ונטלין לון, וסלקין לון מן תמן" – אלו הם אותם נשמות של רשעים שהרהרו כאן בזה העולם בתשובה, אך לא יכלו להתגבר ולעשות תשובה כראוי, עד שנפטרו. עבורם יורדים הצדיקים לשאול, להעלותם משם.

וכן כתבו חכמי הזוהר בפרשת לך לך (ז"ח מב:), ששרו של גיהנום אומר להצדיק "תן לי הנפש והרכוש קח לך" (בראשית יד, כא), שכל הנשמות שחזרו בתשובה על ידי דיבוריו של הצדיק, הם נקראים הרכוש של הצדיק, ואותם יכול הצדיק להוציא מיד מהגיהנום.

שער הכניסה - אמונה

שער הכניסה בהיכלו של צדיק היא אמונת חכמים. הרמב"ם מונה את האמונה בחכמים מוסרי התורה, כעיקר ויסוד מייסודות קיום התורה והאמונה. בהקדמת פירשו לסדר זרעים, הוא מרחיב אודות סדר הנחלת המסורת מדור לדור, ממשה נביא השם, המנחיל את דבר השם לאהרון נדב ואביהו, שבעים איש מזקני ישראל, ועד הפצתה בכלל ישראל מדור לדור. הרמב"ם מרחיב בדבריו על מהותה של התורה שבעל פה, ועל היותה חלק בלתי נפרד מכלל התורה שבכתב. בהקשר לכך הוא מזכיר את דברי הגמרא המפורסמים אודות יתרון החכמה על פני הנבואה (ב"ב יב): "אמר אמימר וחכם עדיף מנביא, שנאמר (תהלים צ, יב) "ונביא לבב חכמה" - מי נתלה במי, הוי אומר קטן נתלה בגדול..."

מפרשים רבים הציעו פירושים למימרא זו. הרמב"ם מציין את העובדה שבעוד ונביא אינו רשאי לחדש דבר בתורה, הרי שהחכמים האמתיים מחדשים בתורה דינים והלכות, מתוך לימוד ודרישה ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהם. המהר"ל מרחיב על הנושא במספר מקומות, ומסביר את יתרון הכוח השכלי הנקנה על ידי עבודת האדם והשתלמותו בחכמה, יותר מהנבואה השופעת מלמעלה. כך הוא מציג את העובדה שחכמים העפילו בהשגתם למקומות שיד הנביאים לא הגיעה:

"ולכך עוה"ב והשאר-ת-הנפש יתבאר יותר בחכמה, שהחכם משיג הדברים הנעלמים יותר ממה שיתבאר בנבואה, לכך חכם עדיף מנביא מה שהוא יכול להשיג דבר שאי אפשר בנבואה..."

מפרשים נוספים, מסבירים את חכמתם של חכמי האמת ככוח רוחני - נבואי, השופע גם כן מאת השם, אלא שהוא נקנה בכוח שכלי. כלומר, החכם האמיתי, שכלו וחכמתו חלק בלתי נפרד הם מנשמת התורה, משום כך יכול החכם לחדש וללמוד הלכות ודינים בתורה הקדושה.

בהקשר לכך ידועים דברי הגמרא במסכת מכות (כב:): "כמה טפשי בבלאי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבא" - שהלא התורה כותבת (דברים כה, ג) "ארבעים יכנו" ואילו חכמי התורה מפחיתים את המלקות לכדי ל"ט. לומר לך שכוחם של חכמי התורה להוסיף וללמוד בחכמתם את כוונתו הכמוסה של השי"ת, גדלה ושגבה עד כדי כך.

מפורסמים גם דברי חז"ל (קידושין סו.) במעשה ינאי המלך ואלעזר בן פועירה שהסיט אותו להרוג את חכמי ישראל. שאל ינאי "ותורה מה תהא עליה". השיב לו: הרי כרוכה ומונחת בקרן זוית, כל הרוצה ללמוד יבוא וילמד. "אמר רב נחמן בר יצחק, מיד נזרקה בו אפיקורסות". משום שהיה לו לומר, תינח תורה שבכתב, אולם, תורה שבעל פה מה תהא עליה.

אי-ההכרה של המלך ינאי בחיוניותם של חכמי התורה להמשכיותה של תורת ישראל, היא תמצית האפיקורסות, והיא שהביאה אותו למעשה הנורא של הריגת החכמים.

מכל האמור, מתקבלת תמונה בהירה ומאירה על מקומו של החכם האמתי כפיתל החיים בעמוד השדרה של נצחיות עם ישראל, וכיסוד עקרי מיסודי התורה. רביז"ל מזכיר פעמים רבות את הצדיק בתואר 'חכם', או 'תלמיד חכם'. האמונה בצדיק מחויבת איפה לציווי חז"ל (ספרי, דברים יז, יא) "אפילו אומר לך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל..." מדוע? משום שאין כל דרך אחרת להנחיל תורה לעם, אם לא מתוך התבטלות מוחלטת תוך הזנחת השכל העצמי כלפי דברי החכם האמת. אך ורק קבלה מוחלטת ללא כל סייג של הבנה עצמית, יש בה כדי להנחיל ולהטמיע את דעתו הנשגבה של החכם בליבות ומוחות תלמידיו.

ואנחנו המקורבים לצדיק ואף נקראים על שמו הקדוש, הלא יש בצקלוננו אוצרות לאין מספר של התבטאויות פלאיות, גילויי דעת, והצהרות בהירות שיצאו מפיו הקדוש בעצמו, שהעיד ואמר על עצמו כמה רב חילו, מדוע ולשם מה נשלח הנה, ואילו רפואות נפלאות הוא רוקח עבור כל מי שיפקוד באמת ובתמים את מעונו.

זאת עלינו לדעת, כי הסיבה להעדר חשק, חוסר תחושה, תהייה ובלבול הכרוכים בנסיעה הקדושה לאונון, אחת היא – חוסר בביטול אמתי כלפי הצדיק ודעתו הקדושה. ומכיוון שהרבי בעצמו לא חסך בלשונו וטרח לדבר ולגלות דעת אודות עניינו הנורא, תיקונו ועצותיו הפלאיות, בוודאי לא דבר ריק הוא מאתנו. כי בין שיטי דבריו טמון פתיל ההבנה וההיגיון, לקבל ולהשכיל עוד ועוד בסודה של אמונת חכמים.

הנה מספר עובדות ושיחות:

◆ מפורסם המעשה מגיסו של רבינו רבי צבי וחברו רבי מאיר טעפליקער, שנסעו יחדיו להקביל פני רבינו ז"ל. בדרכם התקשרה ביניהם שיחה אודות הרבי, עניינו וגדולתו. על כך שהרבי צדיק הדור הוא, הסכימו שניהם כאחד, אך האם היה נחשב גם חידוש בדורות קודמים של תנאים ואמוראים, על כך התגלע ביניהם וויכוח. בשעה שעמדו לפני רביז"ל, פנה הרבי אל המערער והתמיה לעומתו: "אם אין מאמינים בי, מדוע נסעים אלי...?"

המשמעות מטלטלת! לא לחינם התבטא כך הרבי. העסק של צדיקי הדורות אחד הוא, לתקן עולם במלכות ש-ד-י, להמשיך ישועה רוחנית לכלל נשמות ישראל. תנאי אחד בסיסי וחיוני נדרש מהמקורבים המסתופפים בצל הנשר הגדול, להאמין בכל לב. אם

אינך מאמין בצדיק כפי שהוא, בענייני הכללי - הנצחי, אפילו אם אינך מתנגד חלילה, רק מסתפק במועט, את תיקוניו של הצדיק לא תוכל לספוג, משום שבהם אינך מאמין.

◆ מפורסם המשל שסיפר רבינו על שני העבדים שהצטוו לעטר את קירות הארמון בציורי קיר מרשימים. הראשון שבהם היה אומן להפליא ואף חרוץ, טרח ויגע עד שהוציא תחת ידיו קיר מרשים מעוטר להפליא, מעשה אומן, חברו העצל העדיף לשבת בטל. לכשהגיע המועד המדובר. ובכן, לילה קודם לכן תפס עצמו העבד העצל והתנער בבהלה, מחר יבואו המלך ופמלייתו והקיר חף מכל ציור, אפילו מרישומו של מכחול, אך לא אמר נואש. קם בעוד לילה וצבע את הקיר הנגדי בצבע כסף מבריק. כעת הופיעה התמונה המרשימה על שני הקירות כאחת. למחרת התפעלו המלך ובני פמלייתו מהתוצאה המיוחדת, שני קירות תואמים להפליא.

◆ אנ"ש נהגו לפרש את המעשה על סוד ההתקשרות ועבודת התלמיד המקושר ברבו. הצייר המקורי הלא הוא הצדיק, האומן הגדול המפליא לעשות, יגע ועמל ללא לאות. העבד השני הלא הוא האיש הפשוט, העצל, העייף לעיתים, שלא הורגלו ידיו באומנות. ובכן, מהי תקוותו כעת, רגעי חיים ספורים טרם יעלה ויבוא בבית דין של מעלה?

לכל הפחות, הטעימו אנשי שלומנו, ישתדל נא העבד העצל לעשות את עצמו מראה נקייה, כזו שתשקף במלואה את עבודתו הפלאית של הצדיק. אם אינך מסוגל להיות אומן, תהיה לכל הפחות אספקלריא לאומנות, תתבטל.

◆ עוד בסודו של ביטול. מסופר מאחד הצדיקים שהשיג את סוד הביטול המוחלט, כשנתקל אי פעם במחזה נורא מעולמם של קוזקים. הוא ראה את הלוחמים האבירים על שפת נהר שוצף, המצביא ביקש לעבור את הנהר, אך גשר לא נמצא בסביבה. הקוזקים, מתוך הערצה עד כדי אובדן חושים, זינקו אל המים ויצרו מגופותיהם הגוססות גשר לרגליו של המצביא הנערץ. ציין אותו צדיק ואמר: "ואותם לוחמים מסורים, אף לא ביקשו להיות מן העליונים, עליהם תדרוך כף רגלו של המצביא. הם השליכו את עצמם אל המוות ולו כדי לשרת במשהו את מפקדם הנערץ, גם מתחתיות הנהר..."

◆ במעשה מרב ובן יחיד, הקשו אנ"ש, מדוע זה ועל מה נקנסה על הבן מיתה. תינת, האב שהתחכם לחלוק על הצדיק הגדול, אך הבן מה חטא? והשיבו, שהאב על שם החכמה נאמר, אבא זה חכמה. וכשנוסעים אל הצדיק, את אבא (חוכמות) משאירים בבית.

◆ על רבי נתן תלמידו המובהק, העיד הרבי כבר בשעה שהגיע אליו ועודו אברך עול ימים, שבקי הוא בשבע חכמות. אל הרבי הגיע רבי נתן לאחר ששימש לפנים בקודש, אצל מרנא פאר ישראל רבי לוי יצחק מברדיטשוב, כתב חלקים מספרו קודשת לוי, ואף מונה כדיין בבית דינו, וכל זאת השליך רבי נתן על סף מעונו של רביז"ל. הוא העיד על עצמו ואמר שכשהתקרב אל הרבי השליך מעליו את כל חכמתו, השגותיו וידיעותיו, ביקש להיות נייר חלק ונקי לאורו של הצדיק.

◆ בעניין ההשתטחות על ציון הצדיק, מהאריז"ל יש לנו סדר השתטחות בכוונות ויחודים עליונים, לבקיאים בכך וראויים לכך. מרבי נתן קבלה בידינו, שעל ידי אמונת חכמים תמימה וכנה, ניתן לזכות להתקשרות מופלאה אל נשמת הצדיק על ציונו הקדוש, ממש בבחינת השתטחות, אף מבלי לדעת מאומה מסודות ההשתטחות, כי גדלה ושגבה מעלת האמונה התמימה עד למאוד.

קורא יקר!

בהתבוננך בדברים אלו, תמצא את עצמך פתאום יצור קטן מאוד, במערכת גדולה וענקית העוטפת את כל העולם. הגישה המערבית האמריקאית והאירופאית שנוגעים בה רבים מבני העולם המסתובבים סביבך, יתנפץ לך בפנים לשברי שברים.

הנקודה המרכזית של העולם הוא הצדיק המושלם, וכל בריאות העולם עומדים סביבו ומשמשים אותו, כך מלמדת אותנו התורה.

כלשונו הקדוש של רבינו "הביאו לי חומר ולבנים ואני אבנה מכך בנינים".

ועמד והכריז "העיקר והיסוד שהכל תלוי בו, לקשר עצמו להצדיק שבדור" (ליקו"מ תו"קכ"ג).

ההתקשרות לצדיק הוא העיקר, הוא היסוד, הוא הכל!

סיפר בעל ה'תניא' בשם רבו המגיד ממעזריטש, פעם היתה מלחמה בין שתי אומות שנמשכה כמה שנים, וכל סיבת המלחמה היתה אך ורק שביום מן הימים עבר אחד מגדולי הצדיקים בעיר שבה התנהלה המלחמה, ובעברו שם שמע את קולי התותחים והיריות הלך ושוב, והצדיק בדביקותו שמע בין הקולות, ניגון נפלא עולה ויורד, מבין היריות. ומזה הניגון הגיע לדביקות עצומה להשם יתברך.

סיים המגיד והכריז שהיות וזאת היתה כל סיבת המלחמה, אכן נעשה למחרת שלום בין שתי המדינות ונפסקה המלחמה.

וכמו שכותב הרמב"ם בפירוש המשניות בהקדמתו, שהמלך העשיר בנה ארמון ענק במשך כמה שנים, וסיבת הסיבות לכל בניינו היתה: שהחכם השלם יעבור יום אחד ליד הארמון בשעות הצהריים, בזמן שהשמש קופחת על ראשו ויעמוד בצילו של הארמון, ובשעת מנוחתו יתבונן בחכמת הבורא, לזה נברא כל הארמון!

ועל כן, בכל פסיעה ופסיעה שאתה נסחב עם המזוודה, וחושב 'אוי כמה זמן אני שורף כאן ללא עשות מאומה', עצור לרגע ותאמר לעצמך 'אולי זהו היום היחיד בחיי שאני בכלל עושה משהו אמיתי, אני יוצא מהעולם הקטן שלי ומתחבר לעולם הגדול, לעולם האמיתי, אני עושה משהו בשביל הצדיק, אני מתקרב אליו ומקיים דבריו'.

עם כל זה, נחזור רגע לגישה המערבית: 'בכל זאת מה אני מרוויח מכל זה, הרי מגיע ר"ה ואני רוצה שנה טובה'.

הרי שוברו בצידו! הביטול וההתקשרות מוציאים אותך מהפרט ומניחים אותך בכלל! כמו חברת סטארט אפ שפתחה תוכנה מסויימת והשקיעו בה הון עתק, אך כל עוד לא תבוא החברה הענקית ותקנה מהם את המצאתם, אין לתוכנה שום משמעות, ולא יוכלו להרוויח על ידה אפי' דולר מוגוץ אחד. ויבין כל משכיל שאע"פ שבכך שהחברה הגדולה קנתה את התוכנה, הרי נעשתה התוכנה כולה רכוש של החברה הגדולה, עם כל זאת, עכשיו תתחיל חברת הסטארט אפ להרוויח סכומים אסטרונומיים, דבר חודש בחודשו.

לכך כותב רבינו מוהרנ"ת שמה שאמרו חז"ל שהצדיקים נכתבים לאלתר לחיים כבר בר"ה, הכוונה לצדיקים ותלמידיהם.

כמו שאמר רבינו "אני מעביר את כל אנשי בלילה הראשון".

ובדברי מוהרנ"ת בהלכות ריבית [עיין מסגרת] יובן הענין ויתגלה עומקו הנפלא, כי מה שאדם נכתב בספרן של צדיקים, פירושו שיזכה להיות מקושר לדעת הצדיק בכל ימות השנה, ובכל מה שיעבור עליו, יזכה לראות ולהתקרב דרך כך יותר ויותר להשם יתברך.

כי הדבר נכלל בתמונה הכללית, זהו בעצמו ספרן של צדיקים.

עד עתה הורגלתי להביט בכל מה שקורה, במבט המערבי, השוטף את כל העולם הסובב אותי, ועל כן כעסתי בכל עת שלא הלך כדרך שרציתי. אך כעת, הריני מבטל רצוני לרצון השם יתברך, אני רוצה רק רצון אחד, שהצדיק יצליח ויביא כבר את העולם לתיקונו.

הלוואי שאהיה שליח טוב וחייל טוב לעזור לו!

עיון בסוגיית "שלושה ספרים נפתחים" השיטות והמחלוקות

שורש הדברים במשנה בר"ה (טז): "בארבעה פרקים העולם נידון, בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון". ובגמרא נאמר על כך: "תנא דבי רבי ישמעאל, אדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים" (שם).

דברים אלו דורשים ביאור, על מה נידונים בר"ה. על ענייני העולם הזה, או על ענייני העולם הבא.

עוד אמרו חז"ל: "שלושה ספרים נפתחים בראש השנה, אחד של רשעים גמורים ואחד של צדיקים גמורים ואחד של בינוניים" (פסיקתא בראשית כב, יג). כאשר הצדיקים הגמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים, הרשעים הגמורים נכתבים

ונחתמים לאלתר למיתה, ואילו הבינוניים תלויים ועומדים מראש השנה ועד יום הכיפורים - זכו, נכתבים לחיים, לא זכו, נכתבים למיתה.

גם כאן נדרש ביאור. מי אלו הנקראים 'צדיקים' ומי נקראים 'רשעים'.

הראשונים חולקים בנוגע לשתי השאלות הללו, תמצית השיטות כך היא:

לשיטת תוס' (ר"ה טז: ד"ה ליום הדין), דין ראש השנה נוגע לעתידו של האדם בעוה"ב. החיים והמוות המוזכרים בגמרא מכוונים לחיי עוה"ב, לעומת המוות הרוחני בדין הגיהנום.

שיטתם של הרמב"ן בשער הגמול, הר"ן בשם רבי ישעיה והמאירי לעומת זאת, שדין ר"ה מתייחס לעתידו של האדם בעולם הזה על כל המשתמע. חיים כפשוטו, כולל כל הטובות וההשפעות הנוגעות לחיי עולם החומר, מוות אף הוא כפשוטו חלילה.

הגר"א (סי' תקפ"ב) מציג שיטה שלישית, על יסוד דברי הגמרא: בר"ה נידונים על שני העניינים, עתיד העולם הזה והגורל לעולם הבא. כאשר ענייני העולם הזה אך ורק נכתבים בר"ה ואינם נחתמים אלא עד יום הכיפורים, ואילו ענייני העולם הבא נכתבים וגם נחתמים מיד בר"ה.

עד כאן סוגיית על מה נידונים, וכעת לסוגיית איך נידונים. הגמ' מזכירה שלושה תארים: צדיקים, רשעים ובינוניים. וגם בהבנת התארים הללו נחלקו הראשונים:

לשיטת תוס' גדר צדיק ורשע נוגע למהות האדם, כפי מה שהוא. אם רבו זכויותיו הרי הוא צדיק גמור, ואם להיפך, הרי זה רשע. מתוקף ההבנה הזו מסבירים האחרונים, מוכיחים התוס' את שיטתם האמורה, שדין ר"ה מתייחס אך ורק לגורל העוה"ב, משום שאילו היה הדין נוגע לענייני העולם הזה, הלא ענייני הרואות צדיקים ורע להם ורשעים וטוב להם. ואילו הגמ' קובעת כי צדיקים נחתמים לאלתר לחיים טובים. אין מנוס אם כן מההבנה כי דין ר"ה נוגע לגורל העתידי, והוא ששמור וצפון לצדיקים לעתיד לבוא לטוב הנצחי.

לעומתם שיטת הר"ן ושאר ראשונים, שתואר צדיק ורשע יתייחס למצבו של האדם לגבי משפט ר"ה בלבד. כלומר, יתכן והרשע יזכה בדין בזכות מעשה כלשהו שזיכה אותו בחיי שעה ושכר עולם הזה, ועל שום כך יכונה בשם 'צדיק'. לא שצדיק הוא במהותו, רק שהוצדק בדין של שנה זו בזכות מסוימת.

על תמיחת התוס' דלעיל, מציע הרמב"ן פירוש לתואר צדיק ורשע, שהצדיק הוא זה שזכה בדין והרשע הוא שהורשע. והדין כאמור דין עולם הזה הוא, אך כך מידתו של השי"ת שפעמים יפרע מהצדיק מעט הרע המוכרח לבוא עליו בעולם הזה, וישמור לו חלק טוב לעולם הבא. ויפרע מן הרשע את מעט הטוב המגיע לו - גם כן בעולם הזה, כדי להיפרע ממנו לעולם הבא. ועל כך נקראו צדיק ורשע, לא על שם מהותם, אלא על שם שיצאו בדין, זה זכאי לפי שעה, וזה חייב לפי שעה.

והנה סביב השיטות הנ"ל הסתעפו הדעות והצעות הראשונים והאחרונים לאין שיעור, והדברים ידועים באיזה מקומן. לאור כל האמור, אתה הראת לדעת כי עניינו של הדין בראש השנה, להיכן נוגע עצם הדין, ומי יעבור שם ויקרא צדיק, ומי ייחשב לרשע, ואיך יתנהל כל מהלך הדין, הלא דברים אלו ארוכים רחבים ועמוקים. והנה מורינו רבי נתן בתוקף ידו החזקה, נכנס כדרכו הפלאית במים רבים ללבן הדברים ולערוך לפנינו הלכה ברורה ומשנה ברורה בדרך פשוטה וערוכה לכל, ובאופן המביא לידי מעשה ויישוב הדעת.

תמצית הדברים כך היא: לכל אדם יש בחירה, לטוב או לרע. ועל אודות הבחירה הזו ייסוב עיקרו של דין ראש השנה. וכך הוא כותב (ריבית ה' י"ב - ג'):
"עֵקֶר הַמִּשְׁפָּט שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שְׁגוּרֵיךָ עָלֶיךָ שִׁיתְנַהֵג עִמּוֹ בַשָּׁנָה הַזֹּאת בְּאִפְסָן שִׁיחִיָּה לֹא בַחִירָה כְּרָצוֹנְךָ, שִׁיּוּכֵל לִזְכֹּר וּלְהַבִּין עַל יְדֵי מַה שִׁיתְנַהֵג עִמּוֹ, אִם לְטוֹב וְאִם לְרָע, חַס וְשְׁלוֹם, אִיךָ לְשׁוֹב לֵה' יִתְבָּרַךְ אִם יִשׁוּם לְבוֹ אֶל תִּכְלִיתוֹ הַנִּצְחִי."

כלומר, הדין של ראש השנה נסוב בעיקר סביב המטרה העליונה ביותר - עד כמה תזכה להתקרב במשך השנה הבאה להשי"ת, מתוך בחירתך. על ידי האופנים השונים שתתנהג עמך ההשגחה העליונה. ורבי נתן מרחיב:

"עֵקֶר כְּוִנְתּוֹ יִתְבָּרַךְ לְדוֹן וּלְשִׁפְט אֶת כָּל הָעוֹלָם בְּמִשְׁפָּטֵי הַיְשָׁרִים וְהָאֲמִתִּיִּים, בְּאִפְסָן שִׁיבֹא כָּל אֶחָד אֶל הַתִּכְלִית הַטוֹב הַנִּצְחִי, שֶׁהוּא לְהַכְלִיל בּוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁזֶה עֵקֶר הַתִּכְלִית הַטוֹב שֶׁבְּשִׁבִיל זֶה נִבְרָא הַכֹּל. וּבְזֶה תִּלְוֶי כָּל הַתּוֹרָה, כִּי עַל יְדֵי כָּל מִצְוָה וְעִבּוּדָה נִכְלָלִין בּוֹ יִתְבָּרַךְ. וְלִהְפֹךְ עַל יְדֵי כָּל עֲבֵרָה וּפְגָם נִתְרַחֲמִין וְעוֹשִׂין פְּרוּד בֵּין קִדְּם הַבְּרִיאָה לְאַחֵר הַבְּרִיאָה."

התכלית היא אם כן, להתקרב כמה שיותר לבורא יתברך ולהיכלל באחדותו האין-סוף. וזה כל עניין מצוות ועבירות, ועל כך גם דנים את האדם בר"ה:

"וְעַל זֶה דִּנִּין אֶת הָאָדָם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְכֵן בְּיוֹם הַדִּין הַגָּדוֹל, שֶׁפּוֹסְקִין עָלָיו הַמִּשְׁפָּט, שֶׁכָּר אוֹ עִנֵּשׁ כְּפִי מַעֲשָׂיו, בְּאִפְסָן שֶׁסוּף כָּל סוּף יוּכַל לְהַכְלִיל בְּקִדְּם הַבְּרִיאָה שֶׁזֶה תִּכְלִיתוֹ."

כעת מלמד אותנו מוהרנ"ת באיזה אופן נעשה הדין הזה:

"כִּי כָּל הָעֲנִשִׁים רַחֲמָנָא לְעָלְךָ, שֶׁה' יִתְבָּרַךְ מְעַנֵּשׁ בְּמִשְׁפָּטֵי הַיְשָׁרִים, עֵקֶר הָעֲנִשׁ רַחֲמָנָא לְעָלְךָ, הוּא בְּשִׁבִיל זִיכוּף, כְּדֵי שִׁיזְדַּכֵּךְ עַל יְדֵי הָעֲנִשׁ הַזֶּה, כְּדֵי שִׁיּוּכֵל בְּסוּף לְהַכְלִיל בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לְהַכְלִיל כְּפִי מַעֲשָׂיו, כְּפִי מַה שִׁישָׂאָר מִמֶּנּוּ אַחֵר הַזְכוּף. וְלִהְפֹךְ הַצְדִּיק מְקַבֵּל שֶׁכָּר וְעִנֵּג וּמִתְעַנֵּג עַל ה' וְעוֹלָה בְּכָל פַּעַם מִדְּרָגָא לְדְרָגָא וּמִמַּעְלָה לְמַעְלָה, עַד שֶׁנִּכְלָל בְּשִׁלְמוֹת כָּל קוּמָתוֹ לְמַעְלָה לְמַעְלָה עַד תַּחֲלוֹת שְׁרֵשׁ הַכֹּל שֶׁהוּא בַּחֲנִינֵת קִדְּם הַבְּרִיאָה, אֲשֶׁר לֹא."

וזהו אם כן פשרו של המשפט הגדול והנורא בראש השנה, וזו גם הסיבה העומדת מאחורי פסקי הדין השונים:

”וּבְטֻבִּיל זֶה עֵקֶר הַמִּשְׁפָּט שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כִּי מִשְׁפָּטוֹ אִמְתָּ, וְעַל יָדֵי אִמְתֹּת מִשְׁפָּטוֹ יוּכַל לְהַפְלִיל בְּבַחֲיִנַת מִקְדָּם הַבְּרִיאָה, זֶה עַל יְדֵי עֲשִׂירוֹת וְזֶה עַל יְדֵי עֲנִיּוֹת, זֶה עַל יְדֵי שְׁנֵיגְזָר עֲלֵיו לְחַיּוֹת וְזֶה עַל יְדֵי מִיתָה. וְכֵן בְּשֵׂאֵר הַמִּשְׁפָּטִים, כִּי מִשְׁפָּטוֹ יִתְבָּרַךְ עִמּוֹ מְאֹד.”

כלומר, הדינים השונים, לטוב ולמוטב, מטרה אחת להם. לקרב את האדם אליו יתברך באופנים שונים, כל אחד לפי עניינו וטבעי נפשו, מעמדו הרוחני ומצבו. הרי לנו אם כן, הבנה חדשה לגמרי בכל סוגיית הדין בראש השנה, ועל פי השיטה הזו שמציג מוהרנ”ת ניתן ליישב את כל השיטות המובאות בראשונים לכדי אמת אחת, הכוללת את כל האופנים בבהירות נפלאה.

כי אכן כשיטת חלק מן הראשונים, דין ראש השנה עיקרו על הרוחניות, כי המטרה והתכלית של פסקי הדין השונים, לטוב ולמוטב, אחת היא – לקרב את היהודי מתוך הבחירה שתינתן לו במהלך השנה הבאה לעבודת הבורא, ולהביאו להיכלל בשלימות יותר באחודתו יתברך. אך בהחלט ובהכרח יש כאן השלכה על מצבו וגורלו החומרי בזה העולם. כי דין ר”ה עתיד לפסוק לו איך תתנהג עימו ההשגחה העליונה כאן בגבולות העולם הזה, על מנת שיתקרב מכאן לאחודת הבורא.

וכעת יש לנו יישוב גם בשאלה השנייה, אודות התארים, צדיק ורשע. כי אכן כפי השיטה שהזכרנו, המושגים צדיק ורשע יתייחסו למהותו של האדם. ולגבי ההגדרה הזו, יתייחס הדין בר”ה לצדיקים ורשעים, שהצדיק יקבל שכרו והרשע עונשו, אך לשניהם מטרה אחת. העונש לרשע זיכור הוא, והשכר לצדיק אף הוא זיכור של תענוג רוחני המרומם אותו אל פסגות ביטול ודבקות געלות יותר ויותר. אולם, יתכן גם מציאות אחרת, וכפי השאלה שהזכרנו במחלוקת הראשונים. אם הגדרת צדיק ורשע נוגעת לעצם מהות האדם, איך יתכן צדיקים שיגיע להם כמעשה הרשעים, עונש, וכן להיפך?

אכן, על פי דרכנו יתיישב. כי יתכן ולטובתו הנצחית של הצדיק יפסקו לו דין קשה של צער, עוני וכדו’ אולם התכלית אחת היא, לקרבו מתוך הקושי, כפי שגלוי וידוע לפני יודע תעלומות שלכך בדיוק זקוקה נפשו. וכן להיפך, יש אדם שלמען תכליתו הנצחית יידרשו לו הון, עושר ורחבות. הכלל הוא, שהצדיק, שהוא האיש הדורש באמת קרבת השם, יזכה בדין בכל אופן. כי המשפט האמת של השי”ת יוציא דינו לאור, להנחות דרכו באמת ובתמים באופן שיקרבו לעבודת הבורא, ברווח או בקושי. והרשע אף הוא משפטו יצא לקרבו בדרך משלו, עם עיקש תתעקש, בדרכים מדרכים שונות ומשונות עד שיוכרח לשוב בכל אופן.

לאור האמור, ניתן להבין כי אכן ימים אלו גורליים הם מאוד לעתידו הרוחני אף הגשמי של כל אדם. ובעיקר גורליים הם ליכולת הבחירה שתלווה אותו במהלך חייו בשנה הקרובה – עד כמה יזכה לממש את כח הבחירה לטובתו הנצחית. ולכן, חותם רבי נתן את הדברים, אין דרך לעבור את הדין הגורלי הזה באופן יותר טוב מאשר תחת חסותו של צדיק אמת, המסוגל להמתיק הדין ולפעול עבורנו פסק דין נצחי, גורלי ומשמעותי כל כך, לטובה בשלימות.

שיחות בדרך לאוני

סוד הביטול

ט

איך ממתקים דינים?

רבבות, אלפים, פרט וכלל,
ואיך כל זה קשור להמתקת דינים

ראש השנה הוא יום נעלה של תשובה תפילה, וכינון מלכות שמים. בקרב חסידי ברסלב האמונים על ציווי של רבינו הקדוש לבוא ולהיות אצלו באומן על ראש השנה, וליטול חלק ב'קיוץ' הקדוש, היום הזה תופס מקום מרכזי ונכבד במיוחד. ובכל זאת, אחרי ככלות הכל, האדם הפרטי המצטופף ונדחק בין רבבות עמך בית ישראל, שואל לא פעם את עצמו 'מה אני אמור לעשות כאן'. בעיקר מטרידה את הדעת שאלת, מה העבודה הזאת לי. כלומר, איזו עבודה מוטלת עלי לעשות בעצם היותי שותף לקיבוץ הרבבות הלזה.

עבודת הפרט בתוך הכלל

סוגיית הקיבוץ בראש השנה, מכילה שני מרכיבים עיקריים. א' הנסיעה לצדיק. ב' הקיבוץ בקרב רבבות העולים על ציונו. אם נחפש במקורות נמצא רעיונות ועניינים רבים הכורכים את שני הנושאים הללו יחדיו. במספר מקורות בדברי רבינו, אנו מוצאים את הקשר בין הנסיעה לצדיק וריבוי הנפשות המתקבצות אצלו, להמתקת הדינים.

כך למשל מלמד רבינו בתורה רי"א:

"מה שהעולם נוסעין על ראש - השנה לצדיקים, פי עקר המתקת הדינין אינו אלא על ידי קדשות וטהרת המחשבות, כי שם שרשם. כמובא בזהר: כלא במחשבה

אתבררו. ואי אפשר לבוא למחין זפים אלא על - ידי התקשרות לצדיקים. וראש השנה הוא מקור הדינים של כל השנה, וצריך לטהר את מחשבתו כדי להמתקם, ובשביל זה נוסעין לצדיקים כדי לזכות לקדשת המחשבה”

בתורה ס”א נמצא גם את הקשר לריבוי הנפשות:

”וְזָהוּ בְּחִינַת מַה שְּׁנוֹסְעִין עַל רֹאשׁ - הַשָּׁנָה לְצַדִּיקִים. כִּי רֹאשׁ - הַשָּׁנָה הוּא יוֹמָא דְדִינָא שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד בָּא עִם קְדֻשָׁתוֹ וְצִמְצוּמֵי אֵל הַצַּדִּיק הַדּוֹר. שְׁהוּא בְּחִינַת קְדֻשֵׁי קְדֻשִׁים, בְּחִינַת אֲבָן שִׁתְיָה. וְעַל יְדֵי זֶה נִמְתָּקִים כָּל הַדִּינִים, עַל יְדֵי בְּחִינַת אֲבָן שִׁתְיָה כֵּן”... וְכֵלָם בָּאִים וְנִכְלָלִים בְּתוֹךְ הַצַּדִּיק הַדּוֹר, שְׁהוּא בְּחִינַת אֲבָן שִׁתְיָה, וְעַל יְדֵי זֶה נִמְתָּקִים כָּל הַצִּמְצוּמִים”

ידועים ומפורסמים גם דבריו המופלאים של מוהרנ”ת (על פי תורה ח’ תניינא) על ריבוי הבתים’ הפלאי הנעשה בקיבוץ הקדוש. וגם בשו”ע מצאנו את העניין החשוב שיש בריבוי העם בתפילות הימים הנוראים, משום ברוב עם הדרת מלך.

הנושא הזה אומר דרשוני, מה עניין ריבוי העם אצל המתקת דינים, ומה עבודתו של הפרט בתוך הכלל.

הבה נתבונן מעט במושג ‘המתקת דינים’.

אם נשים לב, החסד והדין מצטיירים בדמיונו של כל אחד באופן שונה. הדין נתפס אצלינו כמובן כדבר מה שלילי, ולכל אדם דימוי אישי לשלילי ולחיובי. וכך כשאומרים לאדם ‘דינים’ הוא רואה כמובן צרות וייסורים, פגעים רעים ואיזמים. ואם אותו ‘דין’ מופנה כלפיו מלמעלה, הרי שחלילה וחס בורא עולם כועס עליו. וירמיהו הנביא אומר (איכה ג, לח) “מפי עליון לא תצא הרעות והטוב” – בורא עולם לא משפיע רע או טוב, שלילי וחיובי, אלא רק אור פשוט. וכפי שמלמד רביז”ל (ליקו”מ תורה נ”א) איך קודם הבריאה היתה המציאות כולה רק רחמים פשוטים, טוב מוחלט, ואילו הרע והטומאה הם תוצאות של ‘אחרי הבריאה’.

מדת הדין, טוב או רע?

בורא עולם הוא תכלית הטוב, את הדין והרע יצר הנברא. הדינים קשורים ומעורים בשורש התהוות העולם, וככל שאדם שוקע, מתבסס ומתבוסס יותר בענייני עולם הזה, כך הוא כורך את עצמו ואת גורלו עם הדינים. זו הסיבה לכך שעשירות עלולה לעורר את מדת הכעס. ההון והממון הם תמצית החומריות, וזו הסיבה להתגברות מדת הדין, וכך גם אומרים חז”ל על הדוחק את השעה ששעה דוחקו. ככל שאתה מתמסר יותר לצמצומי העולם, שעיקרם - הזמן והמקום, כך מתגבר ומתעצם בעולמך החומר והצמצום ששורשם דין.

בעולמינו נחשבים הדין והחסד לשתי קצוות רחוקות בתכלית. אולם למעלה, בשורשם העליון, מקור אחד להם. החסד וגם הדין שופעים שניהם מאחדותו הפשוט של הבורא הקדמון, רק כאן לאחר השתלשלויות רבות הם נראים כה רחוקים וסותרים. אולם,

דווקא כאן במציאות הגשמית העבודה שלנו היא לעשות שלום בין החסד והדין, להביא אותם לנקודת מפגש, ליצור ביניהם הסכמה. כשהדין והחסד נפגשים נולדת ביניהם מידה שלישית, רחמים.

האם מדת הדין דורשת את רעתנו?

מה פתאום!

מוישי הקטן רוצה לצאת החוצה לחצר לשחק עם חברים. אם יבקש את רשותה של אמא, התשובה תהיה שלילית, כאם מסורה היא תחשוש להתיר לו את היציאה החוצה, אך אם ישאל את אבא יקבל תשובה חיובית. אמא אוסרת, אבא מתיר. ויש גם את דרך האמצע, יתכן שאבא ואמא יחליטו יחד להתיר לו את היציאה החוצה לזמן מוגבל ותחת פיקוח אחראי.

אם מסורה מבקשת את טובת בנה. היא חרדה לשלומו, מטבע הדברים היא דואגת וחוששת. כשמוישי הקטן מבקש לצאת החוצה, אמא רואה לנגד עיניה רק את הכביש הסואן, החברים הלא טובים, החשש מזרים ועוד סכנות עד אין מספר. היא עשויה לאסור עליו לחלוטין את היציאה החוצה, ולא מתוך אכזריות, אדרבה, מתוך דאגה כנה לשלומו.

אבא מחבב את בנו הקטן, וכשמוישי יבקש לצאת החוצה, הוא יאמר לו, כן. הרצון להיטיב, לספק את מאווייו ולעשות אותו מאושר, יגרום לאבא להסכים. אבא לא בהכרח מחבב את מוישי יותר מאמא. אבא אינו חושש, אינו רואה סכנה, הוא אינו ער דיו לחשש.

רק אם יתרחש מפגש בין החרדה לשלום הילד, לחיבה האבהית. יתכן יהיה ליצור נוסחה מושלמת שתאפשר להורים לעשות את מוישי מאושר ולאשר לו את היציאה החוצה, מבלי לגרוע במאומה משימת הלב לשלומו. זוהי רחמנות, לרחם זה להעניק חסד בגבול הנכון, חסד נעדר גבולות עלול להסתיים באסון. גם צמצום וגבורה ללא המתקה, עלולים לחנוק. הרחמים הם תוצאה של חיבור חסד וגבורה, ולכן, כל גילוי של רחמים נובע תמיד מהרצון לשתף יחדיו את שתי הנטיות השונות, את הרצון להיטיב יחד עם הנטייה להצטמצם מפני הסיכון. הרחמים מגלים בעצם, שהחסד והדין הנראים סותרים כל כך, שופעים בעצם ממקור אחד ומאוחד. הא ראייה, הם הרו גם הולידו בריה משותפת, רחמים.

בין אנרגיה חיובית לשלילית

אם נתבונן בשורשי המידות, חסד ודין. הרי שהנטייה להתחסד פשוטה ומובנת, יש כאן רצון להשפיע, להעניק, לתת ולגלות את הטוב. הורה מחבב את ילדו ומבקש להיטיב עימו, אדם המבקש את טובתו וזולתו יעניק לו מטובו, אך שורש נטיית הדין מה הוא?

כמובן קיים כאן החשש מפני סיכון, את הרצון לגונן, ואת הצורך להצטמצם. אך יש משהו מעבר לכך, הדין הוא ביטוי ההעדר, זוהי צעקת החסר והבעת החידלון. במצבים מסוימים אנשים עלולים לכעוס, לצעוק ולהתקצף, אין לך אדם כועס המשוכנע שהכעס מידה נאה היא, אין אדם צועק וזועם הסבור שזוהי הדרך הנאותה להבעת עצמו, ובכל זאת אנשים כועסים, מדוע? משום שכעת, נוכח עוולה כמו זו, אין דרך – כך סבורים הם, אלא 'לשבור את הכלים'. לצעוק, ולהביע את הזעזוע והכאב גם בדרך שאינה נאותה וגם אם אין בכך כל תועלת ממשית.

צעקה של זעם זו הבעת כאב ספונטנית, לא כדי להשיג משהו, ולא מתוך כוונה בדווקא. בבריאה בולטים שני סוגים של אנרגיות, חיובית ושלילית. האנרגיה החיובית יוצרת ומשפיעה, בבחינת חסד והשפעה של טוב. האנרגיה השלילית כל כולה אינה אלא ביטוי לחסר ולהעדר, וגם זהו חלק חשוב וחיוני בבריאה. המקור הקדום לשתי ההבחנות הללו היא ראשית הבריאה, החלל הפנוי, הוא ביטוי ההעדר והשלילי, החלל הוא ריק ובלי אותו ריק לא היה מקום לשום התגלות של טוב להופיע כאן. ה'קו' והשפע הם החיובי, זהו גילוי הטוב.

לאורך כל תקופות ההיסטוריה, הרוחנית כמו הגשמית, יצרו את המציאות ביטויים של טוב ושל רע, של העדר ושל גילוי. שבירת הכלים הוא ביטוי התגברות הדין, כאשר המדות העליונות 'מלכין קדמאין' מבקשים כל אחד להיות 'אנא אמלוך' מסכימים כביכול להישבר ולהיחרב, העיקר לא להיכנע ולהסכים לזולת. כך גם בקטרוג המלאכים על בריאת האדם 'מה אנוש כי תזכרנו' (תהלים ח, ה) צעקת המחאה על חדלותו של הנברא. וכך גם בהמשך, בחטא המרגלים ומחלוקת קרח ועדתו, מדת הדין תמיד מעוררת את ידיעת ההעדר, החולשה והאפסות.

הדין וההעדר כפי שראינו, הם השורש לבריאת העולם. וכך אמרו חז"ל: "ביקש הקדוש-ברוך-הוא לברוא את העולם במידת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, עמד ושיתף עימה את מדת הרחמים" (ב"ר יב, טו). וכפי שנלמדים הצדיקים, השלב הראשון של הבריאה לא היה רק גדר 'ניסיון', אלו הם שני השלבים המוכרחים בבריאת העולם, ההתחלה היא דין – העדר, וההמשך הוא רחמים – התגלות החסד בכלי הצמצום.

אם נרד לעומקם של המידות, חסד ודין, נבין איך כל עבודת האדם וכל תכלית קיום העולם היא עשיית השידוך הנכסף בין החסד והדין, לצורך גילוי הרחמים. אז נבין גם, שהדין מעולם לא היתה מגמתו לכלות את העולם, אדרבה, הוא השורש והיסוד לקיום העולם, רק לשם כך חייבים להמתיק אותו.

הגדול, הגיבור, והנורא

שלושה כינויים התקינו לנו אנשי כנסת הגדולה, לכנות בהם את בורא עולם בעת התפלה. 'הגדול, הגיבור, והנורא'. שלושת התארים הללו מיוחסים לשלושת אבותינו הקדושים, אברהם יצחק ויעקב. כמו גם לשלושת המידות, חסד גבורה תפארת.

הגדול – על שם החסד. ההשפעה קשורה לגדולה, כמו 'וירא ישראל את היד הגדולה' (שמות יד, לא) – ניסים ונפלאות. 'ספרה לי את כל הגדולות אשר עשה אלישע' (מלכים ב' ח, ד) – השפעות וניסים. וכך גם נהגו מקובלים הקדמונים לכנות את ספירת החסד בשם 'גדולה'. מה עושה את בורא עולם גדול כביכול, אומרים חז"ל "כי גדול השם ומהולל מאוד" (תהלים מח, ב) – גדול מסטרא דמותא. כלומר, דווקא משום שהוא משפיע ומעניק מטובו גם לגויים ולאשר מחוץ לגבולות הקדושה, משום כך הוא נקרא גדול, לומר לך שהגדולה היא ביטוי לחסד ולהשפעה ללא גבול.

הגיבור – על שם הדין והצמצום, הגבורה מיוחסת ליצחק אבינו "פחד יצחק", הצמצום וההסתרה.

הנורא – רחמים, מדת התפארת המיוחסת ליעקב אבינו.

מדת החסד היא כידוע מדתו של אברהם אבינו. הקשר בין אברהם אבינו לחסד, ברור ובלוט בתורה. אברהם איש החסד, אוהלו פתוח לרווחה לכל עובר אורח, הוא הולך ממקום למקום להשפיע ולהשקות ממימי תורתו לכל צמא דעת. הוא מבקש ומתחנן לעורר את רחמי השם גם על הרחוקים והשפלים ביותר בין האומות, אנשי סדום שאכזריותם עומדת בסתירה מוחלטת לחסדיו שלו. הוא מיצר ודואג אפילו על בן השפחה, ישמעאל, המאיים על גורל בנו יצחק, ורודף בחירוף נפש אחרי המלכים כדי לחלץ את אחיינו לוט, עבור ניצוץ אחד של קדושה החבוי במעמקיו.

אצל יצחק לכאורה אין כל ביטוי גלוי לגבורה או דין. אדרבה, "יצחק על שם הצחוק". ובאם אנחנו יכולים לקבל תמונה כלשהי על פנימיותה של מדת הגבורה הקדושה והאמיתית, יצחק, לעומת אביו אברהם, כמעט ואין לו עסק עם העולם ועם הנבראים. כמעט ואין בתורה דיבורים ואמירות משמו של יצחק, הוא ממעט בדיבור, ועולמו סתום ונעלם. המדרש מספר על רבבות גרים שגייר אברהם אבינו, ומקשה להיכן כל אלו נעלמו מאוחר יותר, ומתרץ שלאחר הסתלקות אברהם, בימי יצחק הם נטשו וברחו, 'פחד יצחק' גרש אותם.

יצחק אבינו לא כעס ולא נזף באף אחד, במהותו הוא היה העדר ההשפעה, העלמה והסתרה, ריחוק ונטישה. בעוד ואברהם אבינו מגלה בעולם את חסד השם, את הופעת האלוקות כאן בעולם, הרי שיצחק מבטא את היבדלותו של השם ורוממותו מכל מושגי החומר והגשם, זוהי גבורה, ביטוי ההעדר. מסכת חייו של יצחק היא מסירות נפש, הוא נעקד על גבי המזבח כעולה תמימה, וכל חייו ממשיכים לעלות תמיד על אש המזבח, להימסר בכל רגע מחדש על קדושת השם. להיבדל מכל סרך חומר, ומכל נדנדו גשם. זהו יצחק, זוהי גבורה דקדושה, ההעדר אף הוא סוג מסוים של ביטוי.

יעקב אבינו מיוחס למדת התפארת הממצעת בין החסד והדין, התפארת היא חיבור של חסד ודין, ולכן היא מורה על ריבוי הגוונים, תפארת – פאר. התפארות היא גילוי הגוונים, והגילוי הזה נוצר מתוך חיבור בין חסד ודין, לחיבור הזה קוראים 'נורא', מדוע?

שידוך (כמעט) בלתי אפשרי

הבה נתבונן, איך יתכן לחבר ולשדך בין שני קצוות. הדין צועק העדר, החסד כל כולו מציאות וגילוי הטוב, איך יתכן לשלב בין ניגודים כה מוחלטים. לאמתו של דבר, הבעיה הזו נעוצה בשורש הקיום, השי"ת כולו טוב, דרך הטוב להיטיב. הטוב האלוקי מטבעו נעדר גבולות, זוהי השפעה ללא גבול, אולם אין דרך לקבל שפע ללא כלי. כעת, הכלי הלא מטבעו ומהותו הוא דין, הדין צועק את זעקת החוסר וההעדר, ולעומתו החסד כולו אומר טוב. אם יתגבר החסד על הדין, אין כאן כלי, ואם יתגבר הדין על החסד, אין כאן אור.

ובאמת, כיוון שאי אפשר לחסד ללא דין, ובאותה מידה אי אפשר לדין ללא חסד, ההכרח לעשות ביניהם שלום, וכדי להשלים ביניהם מוכרח כל אחד מהם לגלות את שורשיו הקדומים יותר. במקור, החסד והדין שופעים מתוך אחדות אחת, ומגמה אחת לשניהם. כיוון שרצונו של החסד להתגלות, הרי הוא מבין שאת תכליתו לא ניתן יהיה להגשים אלא באמצעות צמצום ודין. והדין אף הוא כוונתו לטובה, לעשות כלי ומקום להתגלות, ואם כן הוא מוכרח לקבל בתוכו את גילוי החסד והטוב. וכאן אנחנו מגיעים לידי הסכמה, החסד מכיר במציאותו של הדין, והדין מקבל בתוכו את החסד. מה שיש לנו הם רחמים, ביטוי של החסד בתוך כלי הגבורה.

האחדות הזו נקראת בשם 'נורא'. נורא הוא דבר חידוש ופלא, נורא זה מה שמעבר להגיון הרגיל, הנורא הוא המקום אותו מגלים בשעה שמבקשים להפגיש את החסד והדין. ולכן מדתו של יעקב, היא נורא. במקומם, נראים החסד והדין כבלתי קשורים ואפילו סותרים, אולם למעלה הם חייבים לחול יחד. וכך באמת האציל וברא, יצר ועשה, בורא העולם את עולמו, הוא חולל את החלל הפנוי כהקדמה והכנת מקום לקו' והאור, הקדים את הקלקול כהזמנה לתיקון, והתקין את הגבורה ככלי לחסד. הבריאה היא יצירה של רחמים, נורא.

אתה תשדך בין העולמות

אברהם, יצחק, ויעקב שלושת אבותינו הקדושים, בחייהם ובעבודתם הם שירטטו עבורנו את קווי המתאר של יהדותנו ואת הדרך להכרת הבורא. עבודתו של אברהם אבינו היא תכלית החסד, אהבת השם בדרגות מופלאות. עבודתו של יצחק בגבורה נוראה, מסירות נפש והתפשטות הגשמיית עד אין תכלית. באף אחד משני הדרכים הללו, אין לנו יכולת להתקיים ולקיים חיי עבודת השם במציאות. עבודת יעקב אבינו נסללה במיוחד עבורנו, זוהי דרך האמצע המחברת את החסד והדין, אברהם ויצחק, לכדי עבודה אחת.

השידוך הזה בא לידי ביטוי בעבודת הפרט של כל יהודי, כפי שמדריך אותנו רבינו ז"ל. אדם יוצא לשדה להתבודד ולפרש את שיחתו לפני השי"ת, לב יודע מרת נפשו, החסרונות, הבעיות, הכישלונות. הוא צועק על הכל, מתאנח ובוכה, מוזיל דמעות ומצטער. הכאב הוא ביטוי להעדר, כל אדם משופע בחסרונות ועליבויות. האפסות האנושית אינה פוסחת על אף אדם, ומי שאינו חושש להכיר בכך, יכול להפוך דווקא את החולשה הזו, ככלי נפלא להתקשרות עצומה בבורא עולם. הכאב מוליד חיבור, ההעדר מזמין את השפע, הכאב והחידלון שהזמינו את צעקת הלב בהתבודדות, נובעים מהעדר שקדם לעולם, אחר כך מגיע האור.

זוהי בעצם העבודה אליה מדריך אותנו רבינו, להכיר את הבורא מתוך חסרונות העולם, לזהות את טובו הגדול מתוך ובאמצעות ההעדר, כך מזמינים רחמים.

וכך למעשה התגלו לראשונה י"ג מדות הרחמים העליונות, למשה רבינו עבורנו. לאחר חטא העגל, כשאר לכאורה כלו כל הקיצין והגדשנו לחלוטין את סאת העוונות, משה רבינו המנהיג הרחמן, משתטח בתפילה ותחנונים לפני בורא עולם, עד שזוכה לעורר את רחמנותו העצומה, והשי"ת מתעטף בטלית כביכול ומגלה לו את שלוש עשרה מידותיו של רחמים שאינן חוזרות ריקם. שלוש עשרה המידות הללו המשמשות מפתח לכל אוצרות החנינה והרחמים של הבורא, פותחות בשני שמות הוי"ה. דורשים על כך חז"ל: הוי"ה ראשונה קודם החטא, הוי"ה שניה לאחר החטא (ר"ה יז:). על משקל קודם הבריאה ולאחר הבריאה. חטא העגל מגלה את חסדו של השם בתוך הצמצום, ולכן החסד הזה נקרא כעת בשם, רחמים.

זוהי תמצית עבודת הימים הנוראים.

מדוע נקרא שמם 'ימים נוראים'? 'נורא' כפי שלמדנו היא מדת התפארת המחברת חסד ודין, וכל עבודת הימים, מראש השנה ועד שמחת תורה היא לגלות בעולם רחמים חדשים, דווקא באמצעות התגברות מדות הדין.

יום השישי לבריאה, כפי שמלמדים חז"ל, היה גם יום ראש השנה. ובכל שנה ושנה בראש השנה חוזרת הבריאה כולה אל מצבה הראשון ביום השישי לבריאה. העולם נברא בכל שנה מחדש, ועבודתנו היא לכוון עולם במלכות ש-ד-י. בבריאת העולם כאמור, החושך קדם לאור, וההעדר לגילוי, ולכן גם בימים הנוראים מתעורר בעולם העדר והדין. הטבע האנושי שענה שהוא פוגש בהעדר וחסרון, נוטה להיקלע לייאוש ועצבות, המפגש עם תחושת ההעדר של ראשית הבריאה, עלול להוביל את הנפש לקטנות וממילא להתגברות הסטרא אחרא ח"ו. משום כך ציווה והזהיר אותנו רבינו ז"ל "להיות חכם ולחשוב רק מחשבות טובות" בראש השנה. לא רק ברוחניות, גם בגשמיות!

הושבים, וממתיקים

ההתמודדות הזו, מול מדת הדין וההעדר, היא העומדת במרכז חייו של כל יהודי. אם נשים לב, נגלה איך נקודת המשקל המרכזית ביותר בכח הבחירה המסור בידינו, היא היכולת להטות בין חסד לדין. וכל זה מרוכז במחשבה, אדם מסוגל לשקוע בתהומות של חשכות, עצבות יגון. או להתעלות על כנפי רוח ולרומם את עצמו לפסגות של שמחה וחירות, זוהי בחירה.

הדינים, מלמד הבעש"ט הקדוש, כל עיקרם מרוכז במח האנושי. בידי המחשבה החסד והדין, ולהיכן שנטה את כף המחשבה, לימין או לשמאל, לשם נטה את כף המציאות. ההתמודדות הזו היא למעשה אותה התמודדות נצחית בין ההעדר לגילוי, ולאדם היכולת המרכזית להשפיע על הכף הזו לטוב ולמוטב.

ואיך משפיעים?

במקום בו מתחילה יכולת הבחירה שלנו, במח!

מן המח האנושי ומעלה, אין דינים. עד לגובה המחשבות שלנו, הכל חסד השם, רחמים פשוטים ללא כל תערובת דין. הדינים והצמצומים כפי שלמדנו, נובעים מלמטה, מתוככי האנושיות ומקרב הנבראים, והמקום הנעלה ביותר בתחומו של הנברא הוא המח. המחשבות הן קו הגבול בין החסד האין-סופי לתוחם שיפוטם של הדינים והצמצומים. ומהסיבה הזו, ההתמודדות העיקרית מול דינים וגבורות נעשית במח.

ניתן לראות זאת בחוש. בזמנים מוארים אדם שרוי 'מעל עצמו', נישא על כנפי השמחה ומרומם על פסגות ההשגה. בעיתוי שכזה אין לו עסק לא עם כאבים ולא עם בעיות, אין הוא מודאג מהמינוס בבנק, ולא מוטרד מחובות או שאלות של עתיד. אם נשאל אותו מה יהיה, הוא לא יבין מן הסתם על מה אנו מדברים, למעלה לא מצליחים להבין את מה שקשה כל כך כאן. לו יצויר שנצליח 'למשוך' אותו ממרומי ההשראה אל גבולות ה'כאן ועכשיו', סביר להניח שלא יהיו לו תשובות לבעיות הקיום, הוא יאמר לנו: 'כשהייתי שם, ידעתי שהכל טוב. כעת אינני יודע איך זה יתכן...'

בתורה ס"ה מתאר רביז"ל את שני המצבים הללו. האחד, כאשר אדם שרוי בגופו פנימה, חש ומרגיש את מצבו ומתייסר בייסורי גופו. והשני, בשעה שהוא מתבטל ומתעלה למעלה ממקומו. ושם, במקום העליון הזה הוא רואה ומרגיש וחווה איך כולו אחד וכולו טוב ואין כל מציאות לרע. יש כאן בעצם את הנשמה והגוף, הנשמה מקורה בעליונים שמעל ומעבר לכל צמצום ודין. הגוף כל עיקרו צמצום ודין, ולכן הוא יחוש תמיד בחסרון ויבטא את ההעדר.

הבחירה עומדת בתוך, בין הנשמה והגוף, החסד והדין. תוכל לבחור להתחבר לחסרונות הגוף, או לדרור הנשמה. כך תוכל גם לבחור איך להתייחס לצער (עייני ליקו"מ ד') אם לראות בו דינים וייסורים, כאבים ואיומים, או לגלות דרכו את חסד השם האין-סופי.

בראש השנה, בזמן המשמעותי הזה הנוגע לכל השנה ולכל הנפשות, עבודת הבחירה נעשית משמעותית עוד יותר, כעת חשוב וחיוני מאוד לבחור איך לחשוב, לאן לחבר את עצמינו. וזו אחת הסיבות המרכזיות לנטיעה אל הצדיק לימי ראש השנה. וכפי שמבאר זאת רבי נתן באריכות (ליקו"ה חו"מ שכירות פועלים ה"א אות לח, ועוד).

ההמתקה כפי שלמדנו, נעשית בעיקר במח. המח של כלל ישראל הם הצדיקים האמתיים, גדולי וראשי הדור, הכוללים בנשמתם הגדולה את כל נשמות ישראל ואת שאר חלקי העולם העומדים תחת הנהגתם. אל צדיק שכזה יש לנסוע בימי ראש השנה, משום שאצלו – בראש ובמח של כלל נשמות ישראל, נעשית ההמתקה הגדולה לכל הצמצומים והדינים. לצדיקים המופלגים הללו יש את הכח והיכולת להמשיך לעולם ולכל אדם חסדים ורחמים בתוך גבולות וצמצומים ראויים.

ללכת לישון, בעיצומו של החג

רבי נתן מרבה לדבר על הנהגתם של כלל ישראל בימים הנוראים, כולם מרבים בדרך כלל בעבודות פשוטות, של תפילות ותחינות, בלי חכמות וללא התחכמויות. וכפי שניתן לראות בחוש, איך כלל ישראל ברובו שרוי בימים הללו בבתי כנסיות, משקיע כוחו בתפלה, אמירת תהילים, סליחות ותחינות. הנהגה פשוטה הזו שיש בה המון תמימות יהודית טהורה, מלמד רבי נתן, היא הביטוי ל'נסירה' הידועה הנעשית בימים הללו בעולמות העליונים, כמבואר וכמפורסם בדברי האריז"ל.

תמצית הרעיון הוא, שבימי ראש השנה, הבריאה כולה הרוחנית והגשמית, חוזרת אל נקודת ההתחלה שלה, מכאן נבנית ומתבססת ההנהגה הרוחנית לקראת השנה הבאה עלינו לטובה. בבסיס המציאות ובשורש ההנהגה יש את הקשר הרוחני בין פרצוף ז"א לפרצוף המלכות, היא השכינה הקדושה. הקשר ביניהם הוא היסוד לכל קיום מעשי בראשית בכל רמות ושכבות הוויה. העבודה שלנו היא להביא את ההנהגה לבחינת 'פנים בפנים', ולשם כך נעשית הנסירה. המלכות שהיתה עד עתה בבחינת 'אחור באחור' עם ז"א, ננסרת כביכול מאחורי ז"א, כדי להביאה למצב חדש ומתוקן יותר בבחינת 'פנים בפנים'. לצורך הנסירה נעשית ה'דורמיטא', שעניינה, הסתלקות המוחין ושינה, בבחינת הנאמר אצל אדה"ר (בראשית ב, כא) "ויפל השם אלוקים על האדם... ויקח אחת מצלעותיו".

התרדמה באה לידי ביטוי אצלינו בהנהגת הפשיטות. לא בכדי נוהגים יהודים טובים לעסוק בימים אלו בעבודות פשוטות. הם משליכים את שכלם, זוהי למעשה אותה 'דורמיטא' המאפשרת את ה'נסירה' ואת החזרת ההנהגה העליונה לבחינת 'פנים בפנים'. להשליך את השכל פירושו להתבטל, לזרוק ולוותר על ההבנות האישיות שלי, להאמין ולפעול מתוך תמימות ופשיטות. והדבר הזה נעשה באופן מושלם במיוחד בנטיעה אל הצדיק, היהודי המיטלטל בדרכו אל הצדיק, עושה זאת לא משום שהוא מבין ומרגיש משהו, בוודאי לא מתוך נוחות או הערכה לה יזכה. הוא עושה זאת רק משום שהוא

יודע ומאמין, שהצדיק עוסק באופן המושלם ביותר בתיקון העולם והאדם, והוא ציווה לבוא אליו ולשהות במחיצתו, אין לך ביטול גדול מזה.

ובכל זאת, גם אחרי שהיהודי שוהה במחיצתו של הצדיק, שוהה בתוככי 'הקיבוץ' הקדוש, עדיין אין די בכך. רבינו ז"ל מדבר על דבר נוסף, לא פחות חשוב, ההתכללות עם אנשי הצדיק.

להיות עם הצדיק, להיות עם אנ"ש

הקיבוץ בימי ראש השנה נושא במהותו ובתוכנו שני מרכיבים מרכזיים. האחד, הנסיעה אל הצדיק והשהות במחיצתו. השני, השהות במחיצת הציבור, ההתכללות בין אנ"ש וכל מה שסרוך בזה.

החלק הראשון מובן ומתקבל יותר על הדעת. הצדיק עוסק בתיקון העולם, הצדיק הבטיח, הצדיק מושיע, מרפא, מתקן. החלק הזה תופס בעיקר את ערב ראש השנה. בשעות הללו שאנו עושים במחיצת רבינו הקדוש, בוידוי דברים, פרוטה לצדקה ותיקון הכללי, בתפילות ותחינות, התבודדות ושאר עבודות קדושות. זהו החלק המוכר והמקובל בקרב אנשי הצדיק האמונים על עבודת הקודש והתקשרות בצדיקים.

החלק השני נעלם וסתום יותר. אנו מצויים להימצא יחד עם רבבות עמך בית ישראל הזוכים ליטול חלק ב'קיבוץ' הקדוש, להתפלל יחד ולשהות יחד במשך ימי ראש השנה. וכאן הנפש שואלת, מה העבודה הזאת, מה מוטל עלי בעצם לעשות, מה מצפים ממני, ובאיזה אופן עושים זאת טוב יותר. השהייה במחיצת אנשים רבים ושונים כל כך, קשה וגם מבלבלת לפעמים. לא כל כך קל להתחבר לזה, ולא תמיד ברור מה בעצם רוצים מאיתנו.

הבה נלבן את הדברים.

הזכרנו בראשית דברינו את נושא המתקת הדינים, ואת העניין שריבוי הציבור מועיל להמתקת הדינים. אם נשים לב, דין נאחז במקום בו שורר צמצום, ואין לך מהות מצומצמת יותר ממה שנקרא 'אני'. האדם הוא תמצית הצמצום, ולכן עצם ישותו מושכת ושואבת אליה את הדין. פשוט ומובן שכדי להמתיק את הדין ששורשו בצמצום, יש להתבטל. הביטול וההכנעה מבטלים את הישות, ממוטטים את גבולות ה'אני'. כיוון שצמצום אין כאן, אין לו לדין במה להיאחז.

נוכל אם כן לחלק את עבודת הביטול והמתקת הדינים, לשני חלקים מרכזיים המרכיבים את סוגית הקיבוץ. שלב ראשון היא ההתכללות בין באי בקיבוץ, ההתפטרות מגבולות ה'אני', ומצמצומי הישות. שלב שני, ההתבטלות המוחלטת אצל הצדיק.

על שני השלבים הללו המביאים לידי ביטול שלם והמתקת הדינים, נוכל ללמוד מתוך תורה י"ד בליקוטי מוהר"ן. רביז"ל מונה שם ארבעה בחינות שיש בענווה, ומובילות לכדי שפלות אמיתית:

"פי צריך האדם להקטין את עצמו לפני גדולים ממנו, ולפני בני - אדם כערכו, ולפני קטנים ממנו. ולפעמים, שהוא בעצמו קטן שבקטנים וצריך להקטין את עצמו כנגד מדרגת עצמו, וידמה בעיניו שהוא למטה ממדרגתו, בכחינת 'שבו איש תחתי'"

ארבעת הבחינות הללו משמשות בעצם כסולם יורד, שאמור להוביל את הנפש הגאה, ממרומי פסגות תחושת ה'יש', אל קרקעית ההכנעה והביטול, והשגת ה'אין'. ידועה קושיית רבי אברהם ב"ר נחמן בספרו 'ביאור הליקוטים'. לכאורה, לפי ההבחנה הזו, רק אדם אחד בעולם כולו מסוגל לזכות במדרגת הביטול הרביעית. הבה נראה.

ארבע מדרגות בדרך לענוה

מדרגה ראשונה. היא ההבנה שיש גדולים ממני, ובכן הריני מתכבד ומקבל זאת, ומכניע עצמי לפני מי שגדול ממני. מדרגה שנייה, זו היכולת להרגיש כניעה וענוה גם מול אנשים כערכי. את המדרגה השלישית רוכש מי שמסוגל להכניע את עצמו גם לעומת הנמוכים ממנו. ואז מגיע השלב הרביעי "ולפעמים שהוא קטן שבקטנים וצריך להקטין עצמו נגד מדרגת עצמו". רק האחרון שבעם הקטן שבקטנים יכול לשבת תחתיו במדרגה הרביעית.

אלא לומר לך, ממתיק ר' אברהם ב"ר נחמן, שלא סולם ערכים אחד יש כאן, כי אם שניים. שלושת המדרגות הראשונות, יורדות האחת מתחת לחברתה. אדם פוקח עיניים ומכיר בגדולים ממנו, לאחר מכן משפיל מבט גם מול אנשים כערכו, ולבסוף גם מסוגל לחוש שפלות מול גרועים ממנו. אך כעת עדיין נותר כאן אדם, קטן אמנם, עני ומזערי, אך קיים לגמרי. וכאן מקומו של הסולם השני, סולם האין. המדרגה הרביעית של השפלות מדרגה היא לעצמה. זו השגה שונה לגמרי מכל השלוש שקדמו לה. זוהי מדרגת האין. ולכן, בשעה שרבינו מדבר על 'הקטן שבקטנים', אין הכוונה לרשע הגדול ביותר, אלא למי שהשכיל להגיע אל ההשגה שהוא האחרון שבאחרונים. ואותו אדם אם יבקש לוותר לגמרי על כל בדל ישות, ולהיכלל לגמרי באין, יצטרך לרדת ולהכניע את עצמו אף מתחת למדרגת עצמו. המקום הזה הוא אפס, לאו כלום.

אלו הן למעשה שתי המדרגות המובילות את באי הקיבוץ הקדוש, מגבולות עצמם וישותם, אל הביטול המוחלט הפודה את הנפש מכל צמצום ודין. ראשית, ישנה ההתכללות בין שאר נשמות ישראל, זוהי השגה ראשונה, וזהו השער לבוא פנימה אל עולם ההכנעה והיכל הביטול. ראשית, עליך להכיר כי נפשות נוספות חולקים עמך את קיומך בעולם. הכרת קיומו של הזולת, ההסכמה לשהות עימו יחד, לקבל את היותו שונה ממך ואת היותך שונה ממנו, מתוך הבנה ושמוחה, זהו צעד ראשון אל השפלות והביטול. לאחר מכן ניתן לגשת הלאה, ולהתבטל לחלוטין בבחינת סילוק מוחלט, בכוחו של הצדיק, בביטול שלם שאינו מותיר כל מקום לדין.

בפיוט המרטיט "היום הרת עולם" אנחנו פונים לבורא עולם בטענה הידועה "אם כבנים
אם כעבדים". אם כבנים, אזי "רחמינו כרחם אב על בנים" – לאלתר. אולם, אם כעבדים
"עינינו לך תלויות עד שתחוננו ותוציא כאור משפטינו" – כותבים הראשונים, בהושענה
רבא.

מדוע?

הבן והעבד הם שתי מדרגות מהותיות במעמדן של נשמות ישראל. ולפי דרכינו נוכל
לזהות כאן את שתי מדרגות הביטול, העבד מבטא את מדרגת ההכנעה והביטול
הראשונה, ואילו הבן נכלל במדרגה העליונה. העבד מתבטל לרבו, אך יש לו מציאות
בפני עצמו. חז"ל מלמדים כי עבודת העבד היא עבודה מיראה, יש כאן הכנעה וקבלת
עול, אך אין כאן ביטול מוחלט כלפי האדון. הבן עושה מאהבה, הוא מבטל מכל וכל את
אישיותו וישותו, הוא איננו מכניע את רצונותיו, פשוט אין לו שום רצון עצמי, כל רצונו
לעשות רצון אביו.

שתי המדרגות הללו מלוות את עבודת הימים הנוראים, מראש השנה ועד שמחת
תורה. כ"א הימים הללו, שמתחילת תשרי ועד שמחת תורה, נחשבים מקשה אחת
של עבודת כינון מלכות שמים בעולם, כאשר ההתחלה היא בר"ה והסיום הוא שמחת
תורה. על פי פנימיות, נעשית בימים הללו ה'נסירה', וההנהגה העליונה מתעלה ממצב
'אחור באחור' לכדי מציאות של 'פנים בפנים'. לצורך כך נעשית הדורמיטא שהזכרנו
כבר בתחילת המאמר, הדורמיטא כמו כל שינה, היא 'השלכת השכל', אדם משליך
את שכלו והבנותיו ומתבטל. גם על פי פשט, נחשבת עבודת הימים הנוראים כפעולה
אחת ארוכה הנשלמת ככלות ימי חג הסוכות. ועל פי דברי חז"ל (יומא לו: תנחומא אמור
כב, כב) מובא שבראש השנה זדונות הופכים לשגגות, ביום הכיפורים השגגות הופכות
לאונסין, בשלושת הימים שבין יום הכיפורים לסוכות כלל אין חישוב עוונות, ובסוכות
גופו עוונות הופכים לזכויות.

זוהי המתקת הדינים והכנעת הצמצומים בשלמותה.

וזה מה שאנו טוענים: "אם כבנים" – אם זכינו למדרגת הביטול המוחלטת של מי
שנחשבים כבנים, הרי שכבר כעת בראש השנה יש מקום לרחם עלינו ולהמתיק מעלינו
כל דין וקטרוג, כפי שיקרה בעזרת השם בשמחת תורה. משום שכבר כעת אנו זוכים
להכנעה וביטול מוחלט. ו"אם כעבדים" – לא זכינו להתבטל בשלמות, נאלץ להמתין
ולצפות עד להשלמת עבודת הביטול בשמחת תורה.

באומן, בצילו של הרבי, ובקרב באי הקיבוץ הקדוש. אנו מובטחים כי "את אנשי אני
מעביר ביום הראשון של ראש השנה". וכל כך למה, משום שאצל הצדיק – אם רק
מסכימים להיכלל בין אנשיו, זוכים לביטול מוחלט עד לבחינת 'איין'. אך זה מתחיל
בביטול והכנעה כלפי הציבור הקדוש בבחינת "אור צדיקים ישמח" (משלי יג, ט). לאחר
מכן זוכים ועולים עוד למעלה מכל זה, אל השורש העליון ובחינת איין.

תשובה קדמה לעולם

התבוננות בסוגיות של תשובה

חלק נכבד מענייני ראש השנה מוקדש לעבודת התשובה, זוהי דלת הכניסה הניצבת על מפתן השנה החדשה. העיסוק בתשובה מפציע כבר בשלהי קייטא, בתמוז, וכפי הרמז בראשי תיבות: תמו"ז – ז'מני תשובה מ'משמשין ו'באים. חודש אלול המשמש מעין פרוזדור לקראת הימים הנוראים, מהדהד בסימן ההיכר 'חודש הרחמים והסליחות'. זהו חודש המוקדש כולו לעסק התשובה.

"אני עושה תשובה עבורכם" – איך?

העולם נוטה לראות במושג 'תשובה', נושא מסוים הנוגע לתקופת אלול וראש השנה. במשנתו של רביז"ל, תופסת התשובה מקום של עיקר, ולא רק בימי אלול, אלא על פני כל ימות השנה. התשובה מצויה במרכזן של תורות רבות בליקוטי מוהר"ן, ובעבודת הפרט של כל יהודי, כל יום. בימי הרחמים והסליחות, העיסוק בתשובה נעשה מרכזי ועיקרי יותר, הימים הללו אמורים לכוון בתוכנו את עבודת התשובה לקראת השנה הבאה עלינו לטובה.

אם בעבודת התשובה עסקינן, הלא יש לנו הכוונה מפורשת מאת רביה"ק בנוגע לעבודת התשובה ולאופן הראוי והנכון לעסוק בה:

"אָמור מָה אַתֶּם יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וְכִי מִסְפִּיקִים יִמְיָכֶם וְכַחֲכֶם כְּלַכֶּם לְתַקֵּן פְּגָם אֶחָד מִמָּה שֶׁקִּלְקַלְתֶּם. רַק אֲנִי עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה בְּשִׁבְלֵכֶם וַיֵּשׁ לְאֵל יְדֵי לְתַקֵּן הַכֹּל כֹּל מַה שֶׁקִּלְקַלְתֶּם עַד הַנֶּה, רַק הָעֵקֶר מֵעַתָּה לֹא תַעֲשׂוּ עוֹד. וְאִפִּילוּ מֵהַיּוֹם וְהַלְאָה אֵינִי מִקְפִּיד עַל הַשְּׂגָגוֹת שֶׁתַּעֲבְרוּ חֵס וְשָׁלוֹם, רַק הָעֵקֶר שֶׁעַל כָּל פְּנִיִּים תִּשְׁמְרוּ: עֲצִמְכֶם מִמִּזִּיד" (חיי מוהר"ן רצא).

השיחה הזו מעוררת לכאורה מספר תמיהות.

ראשית, לעבודת התשובה יש לכאורה סדר מסודר, הלכות ברורות, ותנאים. הלא המה ערוכים על סדר הלכות תשובה להרמב"ם.

הנה דבריו:

"כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה, אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא, שנאמר (במדבר ה, ו-ז) "איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו" זה וידוי דברים. וידוי זה מצות עשה, כיצד מתודין, אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי כמעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של וידוי" (רמב"ם הלכות תשובה פרק א הלכה א).

או בסגנון אחר:

"מה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד, שנאמר (ישעיה נה, ז) "יעזוב רשע דרכו" וגו' וכן יתנחם על שיעבר, שנאמר (ירמיה לא, יח) "כי אחרי שובי נחמתי" ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר (הושע יד, ד) "ולא נאמר עוד אלהינו למעשה דינינו" וגו' וצריך להתודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו" (רמב"ם שם ב, ב).

שלושה שלבים יש כאן: א'. וידוי ב'. חרטה על העבר ג'. קבלה לעתיד שלא יחטא עוד. אלו לכאורה תנאי התשובה המוחלטים, איך יתכן אם כן להבין את דברי רביז"ל שהצדיק עושה תשובה עבור אנשיו, משום שהם עצמם אינם מסוגלים לכך?

מעמקים של תשובה

אכן, הדברים עמוקים עומק לפנים מעומק, והם מושתתים על יסודות איתנים במשנתו של רביז"ל, ובדרך שהנחיל לנו. כפי שהזכרנו, עבודת התשובה במשנת ברסלב חולשת על שטח נכבד ורחב שעניינים רבים תלויים בו, וענפים רבים יוצאים ממנו. השיחה הקדושה שהובאה לעיל מצטרפת לעוד שיחות ותורות רבות הנוגעות בנושא התשובה, ומכולן עולה, כי התשובה אודותיה מדבר רבינו היא התשובה השלימה, המקיפה והכוללת ביותר. היורדת עד עמקי עמקים של כל דיוטא תחתונה, ועולה למעלה מראש כל מדרגה של קדושה.

אין זו רק תשובה בגדר חרטה ויישור הדורים, זוהי תשובה באור הגאולה, אורו של משיח השואף לתיקון העולם כולו בכלליות ופרטיות ובשלימות שאין שלימות אחריה. ולכן, עבודה נעלה זו מסורה כמובן רק ליודעים ומסוגלים לבוא בהיכלה, אלו הם הצדיקים השלמים אשר מעולם. אנשי השם, הצדיקים המוסרים נפש בכל רגע ורגע עבור כלל ישראל, גאולת ישראל ורפואת השכינה הקדושה.

אין בדברי השיחה הזו כל מגמה של היתר או פטור מעיסוק בתשובה. אדרבא, יש כאן גילוי חדש של פנימיות נסתרת ונעלמת יותר בסדר התשובה. אך באופן השווה לכל נפש, כך שכל אדם בעולם, גם מי שעצלות וכבודות מנעו ממנו עד היום את מימוש הזכות היהודית הנעלה ביותר – לעשות תשובה, יוכל להיכנס בנקל בשערי התשובה.

הנה נבוא בסודם של דברים.

כשמתבוננים על נושא התשובה מתוך דברי רביז"ל, שיחותיו ותורותיו, מוצאים את התשובה כרוכה יחד עם בזיונות, שפיכות דמים ומחלוקות.

בתורה ו' נאמר: "עיקר התשובה שישמע בזינו ידום וישתוק". בתורה ה' עולה לנו שהתיקון לפגמי המחשבה והתשובה, תלויים בכך שכשתשמע מחלוקת בין הצדיקים – וכפי שמבאר זאת מוהרנ"ת, גם מחלוקת שכביכול הצדיקים חולקים ומרחיקים אותך – לא תתבלבל, רק תקבל זאת בהכנעה. בבחינת "אוזן שומעת תוכחת חיים, בקרב חכמים תלין" (משלי טו, לא). בליקו"ת תורה ע"ב, אנו מוצאים שוב את הבושה יחד עם תשובה: "עיקר התשובה על ידי הבושה, כי צריך להתבייש מאוד מפניו יתברך".

מוהרנ"ת בליקוטי הלכות (אור"ח ר"ח ה') מאריך הרבה על הקשר בין תשובה לקבלת בזיונות, במיוחד בזיונות וביטויי ריחוק משמיים. הוא מביא כדוגמה את דברי הזהר, על כך שלפגם הברית אין דרך תיקון, ומקשה, והלא רבינו הקדוש מסר לנו דרך תיקון גם לחטא שכזה. אלא זאת בדיוק הנקודה. על חטאים ופגמים חמורים אין תיקון בדרך הרגילה, רק באמצעות עקשנות מיוחדת במינה. ולכן, המבקש לשוב בתשובה ולתקן את פגמיו, יתקל בהתנגדות ודחייה, הקדושה תציג לעומתו פנים של זעם ומיאוס, והוא חייב יהיה להתגבר על הבושה, להתעקש ולדפוק עוד ועוד על שערי תשובה, עד שיפתחו לו, זה בדיוק התיקון.

הבה נתבונן יותר.

מעשה בשני בעלי תשובה

בהקשר לחטא ולתשובה בולטות בגמרא שתי דמויות מרכזיות. שתיהן ירדו עד דיוטא תחתונה, עד שנדחו לגמרי מהקדושה, ואף שמעו רמזים שמימיים מפורשים על כך שכביכול אין להם כל סיכוי להתקבל בתשובה. האחד, רבי אלעזר בן דורדיא שהיה חוטא מובהק כל ימיו, זכה דווקא במצולות ובתחתית השפל לעלות ולהיכנס לפני ולפנים בשערי תשובה, עד שבת קול יצאה והכריזה עליו שהתקבל בתשובה. האחר, אלישע בן אבויה שהיה תנא ותלמיד חכם עצום המרביץ תורה לרבים. וכפי שנכתב עליו במדרש (רות רבה ו, ז): "אמרו עליו על אלישע בן אבויה, שלא היתה העזרה ננעלת על איש חכם וגיבור בתורה בישראל כמותו, וכיון שהיה מדבר ודורש בלשכת הגזית או בבית המדרש של טבריא, היו כל החברים עומדים ומאזינים לדבריו, ואחר כך באים כולם ונושקין אותו על ראשו, אם בטבריא, כך, קל וחומר בשאר מדינות ובשאר עיירות"

ובעקבות מספר אירועים סרח והתפקר. הוא שלא כאלעזר בן דורדיא, לא זכה למות בתשובה. סיפורו הפך סמל להחמצה איזומה.

ההבדל בין מעשה אלעזר בן דורדיא לאלישע בו אבוייה, יש בו המון כדי ללמד על מהותה של תשובה, ועל התהליך המוכרח לעבור על המבקשים להיכנס באמת בשעריה.

על אלעזר בן דורדיא מספרת הגמרא בעבודה זרה, שכל ימיו התמסר לתאוותיו ושגה בעוונות וחטאים איזומים. פעם אחת הפליא לעשות כשהרחיק עד כרכי הים כדי לחטוא. הוא חצה לשם כך שבעה נהרות, הסתכן בדרכים, ואף נטל עמו כיס מלא מעות לביצוע זממו. אלעזר בן דורדיא הגיע אל תכלית השפל, וכפי שמפרש זאת המהר"ל, היתה כאן התמסרות מוחלטת לחטא, מכל שלושת הבחינות "בכל לבבך, ובכל נפשך, ובכל מאודך". הוא נסע עד כרכי הים – הרי לנו "בכל לבבך". סיכן את עצמו בסכנת דרכים – הוי "בכל נפשך". והסכים להוציא על כך הון – "בכל מאודך" תכלית השפל. אפילו שמו, אלעזר בן דורדיא, מעיד על ריקנותו המוחלטת מכל זיק של קדושה. דורדיא, כפי שמפרש המהר"ל הוא מלשון 'שמרי היין', כלומר העדר ערך מוחלט. יין גם אם החמיץ ניתן להפיק ממנו חומץ, אך שמרי היין אינם שווים מאומה.

הגמרא מספרת על התפנית המופלאה שהתחוללה בנפשו של החוטא דווקא במקום הנמוך ביותר אליו נקלע, ודווקא בשעה שקיבל מסר מוחלט "אלעזר בו דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה".

אותה שעה הררה תשובה בליבו. מה עשה?

מספרת הגמרא:

"הלך וישב בין שני הרים, אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים. אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו. שנאמר "כי ההרים ימזשו והגבעות תמוטינה". אמר: שמים וארץ בקשו עלי רחמים. אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו. שנאמר "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה". אמר: חמה ולבנה בקשו עלי רחמים. אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו שנאמר "וחפרה הלבנה ובושה החמה". אמר: כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר "ונמקו כל צבא השמים". אמר, אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצאת נשמתו. יצתה בת קול ואמרה ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא... ואמר רבי לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא שקורין אותן רבי" (ע"ז זי).

לעומת זאת, אלישע בן אבוייה. גם הוא שגה חטא ופשע וגם קיבל מסרים שמיימיים של ריחוק ודחייה. עד כדי כך שבת קול מפורשת יצאה והכריזה "שובו בנים שובבים חוץ מאחר", הוא התפקר. כתב על כך רש"י: "רשע היה מימיו עוד קודם שהפקיר עצמו לתרבות רעה".

אחריתו של 'אחר' לעומת זו של רבי אלעזר בן דורדיא באה ללמד המון על המושג 'תשובה'. ישנו עניין יסודי ומהותי ברעיון התשובה, שאלעזר בן דורדיא זכה להבין,

ואילו אלישע בן אבויה לא זכה. התשובה היא פתח פתוח בפני כל אדם. אולם לפתח הזה יש מפתח, ויש לדעת איך להשתמש בו.

לאמתו של דבר התשובה היא חלק בלתי נפרד מהעולם. וכפי שדורשים חז"ל (מנחות כט:):

"ומפני מה נברא העולם הזה בה"א - מפני שדומה לאכסדרה [שפתוח מתחתיו. רש"י] שכל הרוצה לצאת, יצא [שנבראה האפשרות להעדר]."

"ומאי טעמא תליא כרעיה" - מה טעם תלויה רגלו. שיש ריווח בין רגל שמאלית של הה"א לגגו?"

"דאי הדר בתשובה מעיילי ליה" - שאם חזר בתשובה מכניסים אותו. מאותו פתח שבין הקצה העליון של רגל השמאלית והגג.

דלת יציאה, דלת כניסה

העולם נברא מלכתחילה באופן המאפשר יציאה ממנו החוצה. העוון פולט את הנפש אל מחוץ לגבולות העולם, החוטא אינו מבני העולם הזה, לא שייך לכאן. התשובה כשמה כן היא – לשוב הביתה, וכפי שכותב הזהר הקדוש בהקשר לתשובה "זרקא – דאיזדריקת לאתר דאיתנטילת מתמן" (תיקו"ז כא).

תשובה פירושה לשוב אל מקומך הטבעי, לשוב הביתה. והדרך חזרה הביתה עוברת דרך תהליך מסוים. ואתה כבעל תשובה, מוכרח לעבור אותו. אותו פתח תשובה שנפתח לפני רבי אלעזר בן דורדיא, יכול היה להיפתח אף לפני אלישע בן אבויה. אך לשם כך הוא חייב היה לעבור את השלב הקודם, את הריחוק. וכאן בדיוק הוא מעד.

התשובה איננה סתם התפייסות חיצונית בבחינת 'מה שהיה, היה', התשובה היא תהליך ריפוי ותיקון. העוון חולל פגם, והתשובה שקדמה לעולם מסוגלת ברצות השם, להעלות לו ארוכה, לתקן מהיסוד, אך לשם כך מוכרח להתבצע תהליך. ניתן לסכם את התהליך הזה כשתי קצוות 'שמאל דוחה וימין מקרבת'. הזהר הקדוש מצביע על שתי הקצוות הללו כשני שלבים בקבלת התשובה, והם מפורשים בתפילה: "אתה נותן יד לפושעים" – בתחילה נחשב החוטא לפושע. מושיטים לו את יד שמאל, דחייה. אולם לאחר מכן "וימינך פשוטה לקבל שבים" – כעת מושטת גם יד ימין, זוהי תשובה שלימה.

להידחות החוצה, או להידחק פנימה

הימין והשמאל שותפים שווים בתהליך התשובה, השמאל דוחה וזהו צעד ראשון בתהליך התשובה, הימין מקרבת ומשלימה את הכניסה אל שערי התשובה. אולם חשוב שנבין, 'שמאל דוחה' איננה סתם כך דחייה לשם דחייה, יש כאן רעיון עמוק ביותר. הרמב"ם בהלכות תשובה מביא את דברי הגמרא (יומא פו:): "היכי דמי בעל תשובה אמר רב יהודה כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה. מחוי רב יהודה, באותה אשה באותו פרק באותו מקום". ההכרח לעבור שוב דרך אותה

המציאות השגויה ולא להיכשל, היא חלק בלתי נפרד מתהליך התשובה. רבי נתן מרחיב עוד בעומק הרעיון וכותב גם את הסיבה לכך:

"כי מי שזוכה לתשובה, צריך בהכרח מן השמים לשוב ולחזור לעבור דרך כל המקומות שהיה שם בתחילה, כדי שיתנסה ויצטרף באותו ענין ממש, שזה עיקר התשובה בחינת תשובת המשקל ועל ידי זה מברר הניצוצות שנפלו בתחילה" (ליקו"ה פסח ח'). כלומר יש כאן תהליך מתקן.

הדחיות וביטויי הריחוק שליוו את תהליך התשובה של אלעזר בן דורדיא ואלישע בן אבויה, היו אם כן חלק הכרחי בפתיחת שערי תשובה. זוהי שמאל דוחה, והיא עשויה להופיע בכל לבוש או דמות, אם אלו הפסוקים שהשמייעו התינוקות לבקשת 'אחר', ואם זו בת קול מפורשת המצהירה כי אל לו לשוב בתשובה. את אותן דחיות ספג גם רבי אלעזר בן דורדיא, אך הוא הגיע דווקא באמצעותן אל ההבנה כי "אין הדבר תלוי אלא בי". כלומר, אם אסבול ואספוג את הדחיות, אגיע בסופו של דבר אל השער. והוא התעקש, והוא זכה.

התשובה מוכנה עבור כל אדם, רק יש לעמוד בניסיון. והניסיון הזה הוא מבחן, כמו מבחן 'מי הסוטה'. זהו מבחן נאמנות עמוק ומהותי ביותר. את הניסיון הזה יוצר למעשה החוטא בעצמו, והראשון שהתנסה בו היה אדם הראשון מיד לאחר האכילה מעץ הדעת.

אצל אדם הראשון מיד לאחר שאכל מעץ הדעת האסור, נאמר (בראשית ג, ט) 'אייכה'. בורא עולם כביכול חיפש אותו, והלא לפניו נגלו כל תעלומות ומדוע זה שאל 'אייכה'. אלא זוהי מוהותה של הסתרה.

הקדוש ברוך הוא נוהג עם האדם מידה כנגד מידה, וכדברי התוכחה (ויקרא כו, כז - כח): "ואם בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי". ההנהגה העליונה מתנהגת כצל - "השם צילך" (תהלים קכא, ה), בדרך שאדם הולך מוליכין אותו. ואם הוא בוחר להכניס את עצמו להסתרה, בורא עולם כביכול אף הוא מעלים את נוכחותו תחת מעטה הסתרה. וכאן מניחים לפני האדם מקום לשגות, כביכול אין כאן השגחה. זוהי תמציתה של שאלת 'אייכה', רצונך, יכול אתה לחשוב כאילו אינני רואה אותך. את המסר הזה מקבל כל שוגה, מאפשרים לו לשגות באשליה כאילו ניתן להימלט ולהסתתר מעיני ההשגחה. את הדחייה הזו עושה יד שמאל, וגם לה חלק בתהליך התשובה.

בעל תשובה נדרש אם כן לעבור שני שלבים. ראשית, לסבול את דחייתה של השמאל. את תחושת הדחייה, ואת המסרים המרחקים. שנית, להתקדם הלאה אל 'הימין פשוטה'. התקרבות וחזרה בתשובה שלימה.

לספוג את ה'שמאל דוחה'

דלת התשובה מציבה את המבקש להיכנס בעדה בפני ניסיון - להאמין להסתרה (הדלת הסגורה), או להתעקש להיכנס בעדה חרף המניעה ולמרות הכל. כעת נוכל להבין מעט מה עניין בזיונות ומחלוקות אצל תשובה, עד כדי כך שהציג רביז"ל את הבזיון כחלק מרכזי בעבודת התשובה "עיקר התשובה שישמע בזיונו ידום וישתוק" (ליקו"מ ר').

הבזיון כמו גם המחלוקות אודותיה מדבר רביז"ל בתורה ה', הם ביטויי דחייה הנובעים מזהנהגת 'שמאל דוחה'. אך בשעה שזוכרים כי זהו מבחן, והשמאל ממש כמו הימין מבקשת אך ורק את טובתך, מקבלת התמונה הזו פנים אחרות לגמרי. הסמל לעבודת ימי התשובה הוא הפסוק בשיר השירים (שה"ש ח, ג) "שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני". השמאל על אף הריחוק שהיא מקרינה, הרי היא תומכת את בעל התשובה תחת לראשו, ומובילה אותו לקראת השלב הבא "וימינו תחבקני". השמאל היא דלת, ויכולה היא שתהיה דלת כניסה כמו גם דלת יציאה. הבחירה חופשית והרשות נתונה.

רבי נתן מרחיב בדבריו (המושגים על תורה ה') על סדר התשובה, הדורש מבעל התשובה לסבול את צער המחלוקת, הן מחלוקת ששומע כביכול בין צדיקים, והן המחלוקת שחולקים עליו, כאילו אין מניחים לו להיכנס בשערי התשובה. בהקשר לכך הוא מביא את דברי הזהר הק' מהם משמע כאילו אין תשובה לעוון פגם הברית. על כך כותב רבי נתן, כי בוודאי יש לעוון זה תיקון שלם. רק אדרבה, משום כך נכתב כך בזהר הקדוש, כי אין דרך לעלות ולהיכנס בשערי תשובה, אם לא אחרי שהזהר הקדוש בעצמו יאמר לך אבדה תקוותך, ובכל זאת תתעקש להיכנס לפנים.

ואיך בכל זאת ניתן לספוג את ה'שמאל דוחה', ולהתעקש?

רבי נתן מציג היגיון פשוט: אם ברור וברי לך כי אין לך אנה ללכת ולאן לפנות, גם אם השער יוותר נעול וחתום, אף פעם לא תיטוש. וכי לאן תלך...

רבי אלעזר בן דורדיא ואלישע בן אבויה, ניצבו שניהם על מפתן התשובה. שניהם פגשו באותה דלת נעולה. האחד זכה ונכנס לפני ולפנים, האחר נטש ואיבד את חלקו. מה בין זה לזה?

כותב על כך רבינו חננאל, שאילו היה 'אחר' מתעקש לשוב בתשובה לבטח לא היה נטרד. משום שמקובלנו שאין הפרגוד ננעל בפני בעלי תשובה. הסיבה היחידה שהותירה את 'אחר' בחוץ היא כדברי רש"י "רשע היה מימיו". הוא ביקש תואנה לפטור את עצמו, הדלת הנעולה סיפקה לו זאת.

באותה מידה, בעולמו הפרטי של כל אדם. הבזיונות הם מפתח וגם מבחן. אין לך בזיון מזעזע ועמוק יותר, מתחושת ריחוק הנובעת כביכול מצד הקדושה, ואין אדם שאינו נדרש לעמוד בניסיון הזה. וכפי שכותב ר' אברהם ב"ר נחמן על עניין "ישמע בזיונו ידום וישתוק" המובא בתורה ו', כי עיקר הבזיונות הם הריחוק והדחיות מאת השם. בזיונות של ריחוק, או מחלוקות הנשמעות כביכול בין הצדיקים, כמו גם מחלוקת שהצדיק

בעצמו חולק – למראית עין - על האדם, כל אלו יכולים לשמש תירוץ נפלא למבקשים לפטור עצמם. אדם עשוי לעשות שימוש בריחוק ובקושי, כדי להיוותר בחוץ. וכך בחר לעשות 'אחר'. אולם בעל תשובה אמיתי, יתעקש בכל מחיר, יקיש שוב ושוב על שערי תשובה, ולא יזוז משם עד שיפתחו לו.

העמידה מול הדחייה איננה רק ניסיון ומבחן נאמנות, יש כאן גם תהליך תיקון וריפוי. משום שהעמידה הזו בחוץ, או ההליכה דרך כל המקומות המטונפים כפי שכותב רביז"ל (ליק"מ ח"ב תו' יב), הם עבודת ליקוט ואיסוף של הניצוצות שהתפזרו. בשעה שבעל התשובה ניצב בחוץ, במקומות הרחוקים והירודים, ומשתוקק משם לשוב אל השם. הלהט והתבערה שלו, יחד עם העובדה שהוא עודנו על כורחו מצוי שם, בחוץ מעבר למחיצה. זה מה שמלקט ואוסף בחזרה את כל אותן ניצוצות וחלקי נפש שאבדו לו בחטאיו ובעוונותיו. וכשתבוא השעה, הוא ייכנס לפנים יחד עם כל חלקי נפשו.

עוונות נהפכים לזכויות, איך זה?

המדרגה הנעלה ביותר בדרגות התשובה, היא "עוונות נהפכים לזכויות". זוהי מציאות מופלאה, שלא תיתכן בשום אופן בכל מציאות מוכרת, הכתם לא די לו שנמחק ורישומו אינו ניכר, הוא עצמו הופך לתכשיט פאר. מציאות שכזו תתקיים לעתיד, וכפי שמלמד רביז"ל בחזון אחרית הימים "בימים ההם... יבוקש את עוון ישראל ואיננו" (ירמיה נ, כ) – ומדוע יבקשו ויחפשו אז עוונות? אלא כיוון שבאותו הזמן, עוונות יהפכו לזכויות. ובכן, יבקשו עוד ועוד עוונות כדי לעשות מהם זכויות.

ובכל זאת, עצם המושג הזה קשה להולמו. וכי איך יתכן הדבר שהחטא גופו, הנוגד במהותו את רצון השם, ייהפך לזכות?

לשם כך נוכרח להבין דבר מה עמוק בכל תורת התשובה.

חטא מה הוא?

חטא זו הסתרה. החוטא במעשה החטא יוצר הסתרה, מעלים את מציאות השם, מראה כאילו כח אחר יש כאן חלילה. וכפי המפורסם בשם הבעל שם טוב: התיבה 'חטא' מכילה בתוכה את נוכחותו של אלופו של עולם (אות א'). רק שהמציאות הזו נסתרת (הגיית הא' אינה מורגשת).

מהסיבה הזו, התיקון של החטא יהיה אף הוא באותו המטבע. אם הסתרה היתה כאן, התשובה תהיה באמצעות גילוי. ולכן, מוכרח בעל התשובה לשוב וללכת דרך כל אותן מבואות מטונפים, להיקלע לאותה המציאות, ולגלות שם את מציאות השם שהוסתרה בכישלון הקודם.

זו תכליתה של דחיית השמאל. מותירים אותך בחוץ על מנת שתגלה שם, את מציאות השם. ואם כן, את ביטוי הדחייה, ואת הדלת החתומה, יצר בעל העבירה עבור עצמו, בעצם ההתעלמות שהפגין בשעת מעשה כלפי נוכחותה של ההשגחה העליונה, הוא הוציא את עצמו מן הכלל, וטרק בפני עצמו את הדלת. כעת הוא מוכרח להבין כי 'אין

הדבר תלוי אלא בי'. אני יצרתי את ההסתרה, רק אני אוכל בעזרת השם לבטל אותה. איך? אם אתעקש לגלות כאן את מציאות השם!

תשובה בנוסח הזה, נובעת מתוך דעת עמוקה ורחבה ביותר, את הדעת הזו מנחיל לנו רביז"ל. הוא מלמד אותנו כי התשובה איננה סתם כך לומר 'מתחרט אני', יש כאן צורך בתהליך שמטרתו להשיב את האבדות פנימה. ולכן, אין באמת כל דרך לעשות תשובה, משום שהחוטא בכוחו עצמו, לא מסוגל לעמוד בניסיון הזה ולהביא מזור לחורבן שיצר במו ידיו, לשם כך הוא זקוק נואשות לדעתם העמוקה והרחבה של הצדיקים. על כך אמר רביז"ל, (חיי"מ שד) "אני עושה תשובה בשבילכם". כלומר, התשובה היא עצם ההגעה אל ההבנה הזו, שבתוך תוכו של החטא ובעיצומה של ההסתרה, שוכן כבוד השם. רק זו תשובה, משום שכל עוד לא הגיע בעל התשובה אל ההבנה שבתוך ההסתרה גופה מאיר כבוד השם, עודנו שרוי מאחורי פרגוד של הסתרה, תוצאה ישירה של החטא. ולכן, רק בדעתו של הצדיק ניתן לעשות תשובה אמיתית.

עניין 'תוכו אכל קליפתו זרק'

הזכרנו את עניינו של אלישע בן אבויה. הגמרא מספרת על אותם מאורעות שהביאו להתפקרותו, אחד מהם הוא כניסתו הלא ראויה ל'פרדס'. 'אחר' היה מאותם ארבעה שנכנסו לפרדס. חז"ל מספרים שעלה למרום וראה את המלאך מט"ט שניתנה לו הרשות לשבת ולכתוב זכויותיהן של ישראל. 'אחר' שצפה במחזה הנורא, טעה וסבר כביכול ישנן שתי רשויות, דווקא השגתו הרחבה הכשילה אותו. התוצאה היה הרת אסון "קיצץ בנטיעות" ועליו דרשו חז"ל את הפסוק "אל תיתן את פיך לחטיא את בשרך" (קהלת ה, ה).

טעותו האיזומה של 'אחר' נובעת מנקודה יסודית מאוד הנוגעת לכל נושא התשובה. ההנהגה הרוחנית מתחלקת לשתי הנהגות כלליות. זו של שבת וזו של ימות החול. הנהגת ימות החול נקראת על שם מט"ט. ההשגחה על המציאות הרוחנית והגשמית מופיעה אז באמצעות עולם היצירה, בלבושו של המלאך מט"ט. משמעותה של הנהגה זו היא, דיני התורה. כלומר, זוהי הנהגה המוגבלת בתוך גבולי וצמצומי התורה הקדושה, מותר אסור, כשר פסול, טהור וטמא.

אלישע בן אבויה שנכנס לפרדס, השקיף וראה את הנהגת מט"ט, הוא פגש את הנהגת הצמצום ואת גבולי התורה שבנגלה, המותר והאסור. ולא ראה שישנה הנהגה עליונה למעלה מזו, הנהגת הרחמים העליונים. הטעות הזו, במקום ובמצב נעלה כל כך, היתה הרת אסון. 'אחר' כביכול התייאש מהתקווה לשוב אי פעם ולהתקבל בתשובה. הוא ראה - ולפי ראות עיניו, אף ראה נכון - כאילו התורה בעצמה שוללת את סיכויי התשובה שלו. הוא הכיר בשתי רשויות, ולא הבין שגם הנהגת מט"ט, הרשות הנמוכה

יותר של ימות החול, כפופה להנהגת שבת, הרחמים העליונים שאינם מוגבלים בשום דין¹.

וזאת עלינו לדעת, כי "ימין השם פשוטה לקבל שבים" זוהי הנהגה שלמעלה מהנהגת התורה הנגלית. משום שעל פי דיני וגבולי התורה, מי ששלח ידו ופגם חלילה בקוץ קטנה של יוד, אין לו תקנה, וכי איך יתקן את אשר עיוות. אכן, תשובה קדמה לעולם, התשובה שופעת ובאה מעולם נעלה וקדום יותר, מאריך אנפין, עתיקא קדישא, הנעלה ומרומם מכל תפיסת דין או צמצום. בעל תשובה זוכה, ובורא עולם מושיט אליו במיוחד את יד ימינו. לפני משורת הדין, שלא על פי הגדר, וזו ואך זו תקוותו של כל נברא.

את הביטוי המופלא של 'לפנים מן השורה' אנו מוצאים אצל בעל התשובה המפורסם בדברי ימי ישראל, מנשה, המלך שחטא והחטיא את הרבים באופן שאין לו אח ורע. בסופו של דבר, מתוך הדוחק ואימת מוות, ולאחר שניסה את כוחם של כל האלילים שהכיר והתמסר לפולחנם כל חייו, החליט כמוצא אחרון לשוב בתשובה. חז"ל מספרים שמלאכי השרת לא הסכימו להניח לתשובתו להיכנס לפני ולפנים. הם טענו שאין שום צדק לקבל רשע שכמותו בתשובה. מה עשה בורא עולם? חתר במיוחד עבורו, חתירה אל מתחת כיסא הכבוד. הושיט לו את יד ימינו וקיבלו בתשובה. למעלה מכל היגיון!

את ההנהגה המופלאה הזו, העולה ומתעלה מעל ומעבר לכל היגיון רוחני ולכל גדר של זכות וצדק, מגלים ומרעיפים הצדיקים האמתיים על המסתופפים בצילם ומבקשים תשובה. ועל כך אמר רביז"ל "אני עושה תשובה בשבילכם". לא כדי לפטור אותנו מתשובה, רק משום שאילולא כוחו של הצדיק, שום תשובה לא תוכל לכפר על עוונות ופגמים שכאלו.

חיצוניות ופנימיות בעבודת התשובה

קעת נוכל למצוא פשר נוסף ועמוק יותר בדברי רביז"ל "אני עושה תשובה בשבילכם".

1. עוד בעניין 'אחר' ורבי מאיר:

"רבי מאיר רימון מצא, תוכו אכל קליפתו זרק" (חגיגה טו, ב). הנה מט"ט שר העולם, בתוך שמו יש את אותיות ט"ט העולים בגימטריא ח"י בבחינת "צדיק חי עלמין" (זהר ח"ג ז). ומסביב לאלו השני טי"ן יש את התיבה רימון, כזה: מט"ט'רון. וזה עניין "רבי מאיר" וכו'. כי הנה אותיות ט"ט שבתוך שמו מורים על מדת היסוד הנקראת ח"י כידוע, וזוהי הארת יסוד דאצילות המאירה בתוך הנהגת ימי החול, הנהגת הצמצום והדין. ורבי מאיר גילה בתוך הנהגת מט"ט, בתוך ההסתרה, את הנהגת הרחמים העליונים בחינת יסוד. ולכן "קליפתו זרק" כי השליך את ההסתרה החיצונית וגילה את הפנימיות, הטוב המוחלט. והפנימיות הזו הגנוזה ונעלמת בתוך הנהגת הדין בחינת מט"ט, מצויה ומאירה בפנימיותו של כל יהודי, אפילו חוטאי ישראל בגופן. זהו הטעם גם לאכילת רימון בסימני ליל ר"ה, שאנו מבקשים מבורא עולם "שירבו זכויותינו כרימון", אפילו אם מבחינת עצמינו והנהגתנו הרי אנו כפושעי ישראל, הלא בפנימיותנו אנו מלאים מצוות וכל טוב, כרימון זה המכסה ומלביש על ט"ט שהוא היסוד הטוב, שורש החיות.

ואיך מעוררים את הטוב הזה ומביאים אותו לידי גילוי? לשם כך נדרשת מאתנו מידה מסוימת של קנאות לגורל נשמתנו. רק עם עקשנות שלא להיכנע ולא להתרחק משום ביטוי של דין או ריחוק, נוכל להוציא את עצמינו מהנהגת הדין שאיננה מניחה לנו להיכנס בשערי תשובה, ולזכות להתגלות הרחמים הפנימיים (על פי 'ברית כהונת עולם' בשם האריז"ל).

כבר הזכרנו את דברי הרמב"ם על סדר התשובה המקובלת, החייבת לכלול שלושה חלקים. עזיבת החטא וחרטה מוחלטת. קבלה לעתיד, ויודי דברים. החרטה איננה יכולה להיות רק 'מן השפה ולחוץ', הרמב"ם מדגיש כי זו חייבת להיות חרטה מוחלטת "עד שיעיד עליו יודע תעלומות". כלומר עד שבורא עולם יעיד עליו שלעולם לא ישוב לדרכו הרעה. והנה כל ניגש אל מלאכת התשובה, נבוך בסוגיה הזו. כביכול נפלה פיתא בבירא. כי מי זה יערוב על נפשו לומר 'לעולם לא אכשל בוודאי'. חז"ל מצווים אותנו "אל תאמין בעצמך עד יום מותך" (ברכות כט.), אף אדם אינו יכול להבטיח שלא ייכשל יותר, וזו הסיבה שרבים שוגים וסבורים שתשובה אמתית איננה ברת השגה לכל אדם.

המציאות הרוחנית בכללה מתחלקת לשני רבדים עיקריים, חיצונית ופנימיות. וכך גם עבודת הבורא, ישנה עבודה פנימית ויש חיצונית. העבודה החיצונית כוללת את האופן המסוים בו צריכה להתבצע המצווה, הפרטים והגדרים שאילולא הם, אין כאן מצווה. למשל, מצוות תפילין. ישנם הגבולות שהתורה מציבה, שיהיו מרובעים, שחורים, וכו' ושקיום המצווה יכול להתבצע אך ורק ביום ולא בלילה. החיצונית היא הגוף, הפנימיות נשמה. ואי אפשר לזה בלא זה וכן להיפך. נהיר לכל בר דעת כי לא יתכן לקיים מצווה או הנהגה אך ורק בפנימיותה, בדיוק כפי שאי אפשר לנשמה להתהלך בעולם הזה ללא גוף. אך באותה מידה, לא יתכן גם לקיים מצווה כלשהי אך ורק במדרגת הגוף והחיצונית, ללא נשמה ופנימיות. לעבודת התשובה כמו לכל מצווה, יש גם כן שני רבדים, גוף ונשמה.

מבחינת גוף מצוות התשובה, הרי שגדר 'חרטה על העבר וקבלה לעתיד' הוא תנאי מתנאי התשובה. אך יש לתשובה רובד למעלה מזה, פנימיות עבודת התשובה, הנשמה. התשובה הפנימית היא זו השואפת לא רק להסיר כתם וליישר הדורים, אלא

2. כאן המקום ללבן את עניין ארבעה חילוקי כפרה המובאים בגמרא (יומא פו.):

"שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי: שמעתי ארבעה חילוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש? אמר: שלושה הן, ותשובה עם כל אחד ואחד.

עבר על עשה ושב - אינו זוז משם עד שמוחלין לו, שנאמר (ירמיה ג, יד): "שובו בני שובבים". עבר על לא תעשה ועשה תשובה - תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר, שנאמר (ויקרא טו, ל): "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם". עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה - תשובה ויום הכיפורים תולין ויסורין ממרקין, שנאמר (תהלים פט, ג): "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם", אבל מי שיש חילול ה' בידו - אין לו כוח בתשובה לתלות, ולא ביום הכיפורים לכפר, ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת, שנאמר (ישעיה כב, יד): "ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמָתון".

דברי הגמרא הללו גורמים לרבים מבוכה של ממש, נראה כביכול נטרקה חלילה דלת בפני השבים. כי חייבי כריתות או מחללי השם לא יזכו חלילה לתשובה אלא על ידי יסורים או מיתה.

אכן, ראשית מן הראוי לציין את דברי הרשב"א וכך הובא גם בדברי החיד"א ובעוד ראשונים ואחרונים, כי כל זאת לא נאמר על השב מאהבה. כי תשובה מאהבה מועילה בכל מצב ואיננה מזיקה לשום תיקון אחר של יסורין או מיתה.

וב'נודה ביהודה' מובא שארבעת חילוקי התשובה הללו אינם כפשוטם, רק לומר שהתשובה על כל אחד מהעונות הללו, מוכרחת להיות עמוקה ויסודית, כמו שאדם שב ביום הכיפורים, או כפי שאדם עשוי להתעורר לתשובה מתוך יסורים, או ביום המיתה.

ובדברי מוהר"ת (ליקו"ה גיטין ג') מובא שהעושה תשובה מתוך התקשרות לצדיק, הרי הוא נכלל במדרגת הכתר, אותיות כר"ת. תשובה שכזו מועילה עד מאוד, ומסוגלת לבטל אף דין חמור של חייבי כריתות. וזהו תשובה המדלגת על ארבעת חלקי התשובה, משום שאדם מוסר עצמו לגמרי אך ורק כדי לגלות כבוד השם, ולא לשום תועלת אחרת, ולכן היא מועילה כמו מיתה ממש.

להביא להתקרבות מחדשת שלא היתה כמותה קודם לכן. כמו בן אוהב ששגה ופגע בכבוד אביו, ובשעה שהוא מבקש לתקן את מעשיו וליישר אורחותיו, אינו מסתפק רק בבקשת מחילה. הוא משתדל עוד להוסיף תיקון על תיקון, ולעשות לכבוד אביו מעל ומעבר. עד כדי כך, שלא רק פיוס יהיה כאן, אלא התקשרות מחדשת לגמרי, אהבה וחיבה יתירה, לזאת ייקרא תשובה מאהבה. תשובה שכזו מסוגלת לפעול את הבלתי אפשרי כביכול "עוונות נהפכים לזכויות". משום שכעת, לאחר סדר התשובה והתיקון, הלא בריה חדשה נולדה כאן. אהבה והתקשרות שלא היתה קודם, ולמפרע מתגלה כי אילולא החטא, כביכול לא היינו זוכים לעשות תשובה ולגלות פנימיות שכזו. העוון נעשה כעת 'היכי תמצוי' לדבקות, קרבת השם והשגה יתרה.

הפנימיות הזו אודותיה אנו מדברים, היא נקודת הלב הכמוסה בתוכיותו של כל יהודי. וכפי שמלמד רביז"ל (ליקו"מ לד) איך בפנימיותו של כל יהודי שרויה נקודה טהורה (הנקודה השייכת לליבו) ששום פגם או חטא מעולם לא פגע בה. ועל שמה הוא נקרא בשם 'צדיק' בבחינת "ועמך כולם צדיקים" (ישעיה ס, כא). ולכן, ממנה ובאמצעותה ניתן להמשיך תיקון ורפואה על המציאות כולה. תשובה פנימית היא כזו הנובעת משם, מהנקודה הפנימית שבלב. התשובה הפנימית מביאה את האדם לידי השגה שכל מה שנעשה עימו, גם הקלקול והפגם, הכל לא היה אלא הכנה וסיבה להשגת דבקות חדשה באמצעות התשובה. באספקלריא שכזו החטא והפגם נעקרים מלכתחילה מהווייתם.

הצדיק ואתה

כעת, אותה נקודה פנימית השוכנת בליבו של כל יהודי, מתגלמת בכלליות ישראל בדמותו של הצדיק. כלומר, הצדיק האמתי אשר עליו נאמר (קהלת יב, יג) "כי זה כל האדם" ודרשו חז"ל (ברכות ו): "לא נברא כל העולם אלא לצוות לזה" – כלומר לצדיק, וכפי שכותב על כך הרמב"ם, שהעולם וכל נבראיו לא נבראו אלא עבור האיש השלם העוסק באמת בעבודת בוראו בשלימות. וכל שאר הנבראים, בעלי החיים, הכלים והאנשים לא נבראו אלא כדי לשרת אותו שיוכל להיות פנוי לגמרי לעבודת בוראו בדביקות כראוי. וכדברי ספר הבהיר, שישנו צדיק אשר עמו נמלך והתייעץ בורא עולם קודם בריאת העולם, ועבורו נבראה כל הבריאה.

הנה הצדיק הזה הלא הוא מרכז הוויה, כל סדר דברי הימים, המאורעות, הבריאה ואנשיה, הכל נע סביב הצייר הזה. והצדיק הזה אשר עבורו נברא העולם, כולל במציאותו את עבודתם של כלל ישראל, משום שאך ורק הוא, האדם השלם באמת, מסוגל להשלים ולרומם את עבודתו של כל איש ישראל ולהעלות אותה לנחת ולרצון לפניו יתברך. הצדיק הנעלה הזה, מוביל ומנחה למעשה את הבריאה כולה לקראת תיקונה ויעודה השלם. ולכן, אצלו ובמציאותו, נעשים גם מעוונות זכויות. משום שהוא הלא קשור כל העת אל התיקון השלם שכל עיקרו הוא שהקלקול יתגלה כאמצעי לתיקון, והחטא ייעשה כיסא לקדושה, והרע ייכלל בטוב לגמרי. ובכן, הצדיק הזה שכל עבודתו

ועניינו הוא להביא לתיקון העולם והאדם, צופה ורואה בכל קלקול ופגם את מציאותו המתוקנת, הטובה והעתידית. ועל כך אמר רבינו "אני עושה תשובה בשבילכם".

עד כאן מעשה תוקפו וגבורתו של הצדיק, ומה מוטל עלינו לעשות?

ובכן, ראשית כל אשרינו! אשרינו שאנו מקושרים לצדיקים אמתיים, מסתופפים בצלו של הנשר הגדול, ומובטחים בתיקון השלם. וכעת, אחרי האמת הזו, הזכות הזו הלא מחייבת. היא מחייבת אותנו בהתחזקות עצומה בכל מצב ובכל מציאות. הידיעה שאנו יודעים מעט מזעיר מגדולתו של הצדיק, מחייבת אותנו לקבל את דעתו הקדושה, וכשמדובר בעבודת התשובה ותיקון עוונות, הלא דעתו של רבינו תובעת מאתנו להבין שבסדר התשובה מוכרחים אנו לעבור את שני השלבים, שמאל דוחה, וימין מקרבת. ולכן, כל התרחקות, דחייה, בזיון, נפילה וכיוצא באלו, משמעות אחת להם – התקרבות, כך מתקנים אותך, כך הופכים עוונות לזכויות. את התשובה והתיקון עושה עבורנו ועבור כל העולם, הצדיק. מאתנו דורשים לספוג את הדחיות ולהמשיך הלאה, לעמוד איתן, להתחזק, לעשות את שלנו בתורה ועבודה. לעסוק כמובן בכל סדר התשובה המקובלת והידועה. אך מתוך ידיעה מוחלטת שאת התיקון והתשובה בוודאי עושה עברנו הצדיק בכוחו הגדול, ולכן גם הקלקולים הגדולים ביותר יהפכו לזכויות נפלאות.

וכעת למבוכה נוספת שהזכרנו.

הרמב"ם בהלכות התשובה שהזכרנו, כותב כי התנאי לקבלת התשובה הוא: "ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם". לכאורה זו דרגה בלתי אפשרית לאדם הפשוט?

במאירי מובא שאין הכוונה שיעידו על האדם שלעולם לא יחטא, וכי מי יכול להיות בטוח בעצמו. כוונת הדברים היא, שבאותה שעה של חרטה, הוא יהיה כל כך ברור ומוחלט בעצמו, וימשוך ידיו מהחטא עד כדי כך שיעיד עליו יודע תעלומות שנכון לרגע זה, הרי הוא מנותק לחלוטין מהרע, בבחינת שלא ישוב לזה החטא לעולם. וסימוכין לכך מהלכות טבילה, שהטובל ושרץ בידו לא עלתה לו טבילה (תענית טז). אולם הגדר הזה נכון רק לרגע הטבילה, בשעת הטבילה אסור שיהיה שרץ בידו, לאחר מכן שום שרץ לא יוכל לבטל את טהרת הטבילה.

אמנם באור דעתו של רביה"ק נוכל להמתיק זאת יותר. רבי נתן כותב על הפסוק (במדבר לא, ל) "אחד אחוז מן החמישים", שהלא ישנם חמישים שערי תשובה, כאשר השער העליון ביותר של תשובה עילאה הוא 'שער החמישים', וכשעולים עד לשער עליון זה, מתקנים ועוקרים את החטא מעיקרו. והנה, אף כי כל אדם כשלעצמו אין ידו מגעת עד שער החמישים הנעלה והעליון, אך על ידי עסק התשובה מתוך התקשרות בצדיקים, הרי שיש לו במקומו, אחוז אחד מחמישים שערי התשובה. תשובתו של מקושר לצדיק היא בגדר "מחובר לטהור – טהור" (ב"ק צב:). כיוון שהנך מחובר לטהרה, אף על פי שמבחינת עצמך הרי אתה רחוק מתשובה שלימה, הנה מפאת המקור אליו נקשרת, שופעת עליך תשובה שלימה, ובהחלט יעיד עליך יודע תעלומות שלא תשוב לזו הנפילה לעולם, בכוחו של צדיק.

הדברים הללו עולים בקנה אחד עם השיחה של רבינו שהובאה בפתחת המאמר: 'ויש
לאל ידי לתקן הכל כל מה שקלקלתם עד הנה, רק העקר מעתה לא תעשו עוד. ואפילו
מהיום והלאה איני מקפיד על השגגות שתעברו חס ושלום, רק העקר שעל כל פנים
תשמרו עצמכם ממוזיד..."

לפחד או לשמחה?

בין אימת הדין לשמחת יום טוב,
והאם ניתן לשלב

ראש השנה, יום הרת עולם. שתי חלונות פתוחים להשקפה על תוכנו של יום נשגב זה. ובכל אחד מהם עולה תמונה שונה בתכלית, לכאורה.

מצד אחד מרעיד הפיוט "היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים". משפט, דין, כל בני עולם יעברון לפניו כבני מרון, מי בקיצו ומי לא בקיצו. וגם על המדינות בו יאמר. העולם כולו חרד ורועד, אפילו דגים שבים.

מאידך, ראש השנה הלא הוא יום טוב לכל דבר. אנו מצווים להיכנס אל היום הזה בחגיגות והפגנת שמחה. נוהגים להסתפר, להתנאות במלבושי כבוד, וכל זה כפי המובא בספרים (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג), מפני שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין.

שתי התמונות הללו אינן עולות לכאורה בקנה אחד. אם יום דין - מתבקשת כאן יראה ופחד, רעדה וחלחלה, ואם רחמים וסלחנות, הרי זו סיבה לשמחה ושלווה, אדם מן השורה איננו מסוגל לצעוד לקראת ראש השנה על שני השבילים הללו יחד. וזו אכן אחת התמיהות המביכות בהשקפה על מהותו של ראש השנה. היום הזה שרוי בעיני רבים בערפל סמיך של חוסר הבנה, איך אמור אני להתקדם לקראת החג הזה. כנאשם הצועד לקראת דוכן הנאשמים בהיכל בית המשפט, מול קטגור וקרונות של עוונות, או כבן יחיד החוסה תחת שולי גלימת אביו המלך, הפורס עליו את חסותו ומגונן עליו מפני כל מקטרג?

עבורנו, חסידי ברסלב האמונים על הבטחת רבינו הקדוש למסתופפים בצילו, ומשתתפים בקיבוץ הקדוש באומן בימי ראש השנה, הקושיא עוד יותר מתעצמת. אם

הובטחה לנו חסות מלאה מאת גדול עורכי הדין. אם הצדיק בעצמו מבטיח להתערב לטובתנו, מה מקום יש לדאגה?

שני צדדים למטבע

למעשה יש כאן שתי דרכים שונות לחלוטין, דרך היראה ודרך הרחמים. ולכל אחת מן הדרכים תוצאה והשפעה שונה בתכלית. דרך היראה גורסת, התעוררות, תחינה ובקשה. מציירת את בורא עולם יושב על כסא משפט, ויצורי בראשית עוברים לפניו כולם בסך. גורלו של כל אחד מוטל על הכף, עתידו של כל אדם תלוי ומתנוודד בין חסד לדין. הרעד, האימה והדריכות מזמינים את התחנונים, את הבכי והדמעות. תתחנן על מנת שימחלו לך. תתעורר, רק כך תוכל להטות את הכף.

היראה מחדדת את גורליותו של היום ומעוררת לתפלה. ומאידיך לא תמיד מצליחים להתחבר אליה באופן הנכון. ויש בצידה גם לא מעט ייאוש. אדם - בפרט מי שעשה כאן אי אלו שנות חיים בעולם - נוטה להתייחס לכל נושא התשובה והתחנונים של ראש השנה, כדברים שלאחר ייאוש. הוא מאמין כמובן בכוחה של תשובה, אך סבור שאין זה בדיוק כך, ולא ממש, ולא לגמרי. בדמיונו הוא רואה את עצמו כגורר אחריו עגלות של חטאים ועוונות, כאשר הסליחות והידיים מסייעים מעט להקל על המשא. יראת הדין ממשית מאוד, אך באותה מידה היא מטשטשת את היכולת להאמין בכוחה של מחילת עוונות. וכך מוצא האדם את עצמו עוסק בעבודת התשובה מתוך ספק פנימי, בחוסר אמון, ובזלזול. צועד לקראת המשפט ובליבו כבר מסכים עם גזר הדין החתום.

דרך הרחמים לעומת זאת, מעודדת ומרוממת, מיישבת את הדעת ומציירת את ראש השנה כיום טוב. מאידיך, יחד עם הריכוז ברחמנותו של השופט, מתנחלת בלב גם תחושת שלווה זחוחה. אומר אדם לעצמו, אם בין כה וכה נשמע תקיעת שופר ובורא עולם יעמוד מכסא דין וישוב על כסא רחמים, מה לנו לדאוג. השלווה טבעה שמולידה זלזול, וכאן אנחנו עלולים להחמיץ את תחושת הגורליות, את היראה ואת הדריכות הטובה. גם זו אינה דרך.

שני צדדים למטבע של ראש השנה, ואנו מוכרחים למצוא את האיזון הנכון שישלב ביניהם.

השמחה והבכי

אם נתחקה אחרי שורשי המנהג וההנהגה של כלל ישראל בימי ראש השנה, הרי שהמקור הקדום והמפורט ביותר בתנ"ך הוא ספר נחמיה. הפסוקים שם מתארים את מעמד קריאת התורה של עזרא לכל העם, כאשר בעיצומו של המעמד הציבור מתעורר ופורץ בבכיה. אולם עזרא ונחמיה דורשים מהעם לחדול מהבכי "היום קדש הוא לה' אלקיכם אל תתאבלו ואל תבכו" (נחמיה ח, ט). אדרבא, הם מצווים על הציבור לשוב לבתיהם ולהתנהג בשמחה מופגנת "אכלו מעדנים ושתו ממתקים כי חדוות השם היא

מעוזכם" (שם ח, י). וכשהציבור מתמהמה מקיום ההוראה, נאלצים הלוויים להתערב ולהסות את הציבור ולהשתיק את הבכי.

את פשר ההוראה הזו מבהיר הזוהר הקדוש (תיקונים מ"א) כך: כיוון שביום ראש השנה מתעורר הדין ומדת היראה הנוגעת לבחינת יצחק, ויצחק הלא על שם הצחוק נאמר, ונמצא שבלתי אפשרי לעסוק בעבודת היראה אלא מתוך שמחה, ומשום כך התייחסו בחומרה רבה כל כך לבכייה בעיצומו של יום הדין.

נחמיה ועזרא אוסרים את הבכי בראש השנה. זהו יום טוב וביום שכזה יש להראות פנים שוחקות. לעומת זאת, אין ספק שזהו גם יום דין. והבכי והדמעות דווקא מתאימים מאוד למעמד שכזה. האריז"ל כותב שבכייה בראש השנה היא עדות לטהרת הנפש. ורביז"ל מציין בפירושו שבראש השנה "גם צריכים לבכות" (שיחות הר"ן כא).

נחמיה ועזרא זיהו בבכי ההוא, טעות יסודית מאוד בגישה לעבודת יום הדין. היהודים בכו, פחדו והתעוררו, אך לא היה זה הבכי הרצוי. לא היה זה הפחד הראוי, היה שם פחד שעלול לגרום לריחוק, לייאוש ולרפיון, ולכן אסרו אותו.

אין ספק שיום ראש השנה מכיל במהותו סתירה. יש בו את הבכי ואימת הדין, ויש בו גם מקום מודגש לשמחה והתרוממות הנפש. כדי להבין את מהותו המופלאה של היום הזה, יש לרדת אל שורשיו העמוקים, וללמוד משהו על פנימיותו של היום הראשון בשנה.

מאחור, לפני פנים

אם נתבונן בדברי האריז"ל בביאור עבודת ראש השנה, נמצא אותו כרוך וקשור בשורשיה הקדומים ביותר של הבריאה, ביום השישי משישת ימי המעשה. ביום הזה נבראו אדם וחווה, ובשעות הללו של קודם כניסת השבת הראשונה בעולם, התרחשו אירועים שמימיים נוראים המשפיעים עד היום על מציאותנו וקיומינו בעולם. הפסוק אומר (תהלים קלט, ה) "אחור וקדם צרתני", אדם הראשון וחווה נבראו דו-פרצופין. כלומר, האדם בצד אחד, בפנים, וחווה באחור, כאשר הם דבוקים ומחוברים אחור באחור (כפירוש רש"י). לאחור מכן הפיל השי"ת תרדמה על האדם ויקח אחת מצלעותיו" (בראשית ב, כא) – ניסר את חווה והעמידה כמציאות לפני עצמה לפני האדם. הסיבה לצורת הבריאה הזו, כפי שמגלה האריז"ל, היא השפעה ישירה מהאופן הרוחני בו נאצלו העולמות העליונים. הפרצופים העליונים של ההנהגה הרוחנית נאצלו בראשית ההווה בבחינת 'אחור באחור', ורק לאחור מכן בסדר מיוחד הם חזרו ובאו למצב של 'פנים בפנים'.

המצבים הללו של אחור באחור ופנים בפנים, מבטאים את מערכת היחסים הנשגבת של הקדוש-ברוך-הוא עם העולמות העליונים ועם כנסת ישראל. בראשית הבריאה, היה כביכול בורא עולם בבחינת 'אחור באחור' עם העולמות והנבראים. ומשמעות הדבר היא, שהיה זה קשר שאין בו הארת פנים, רק חיבור כביכול מאולץ. הבורא אוהב

את הבריאה, אך אינו מקבל ממנה קורת רוח בחזרה. יש כאן נתינה ללא יצירת קשר של חיבה ואהבה. ניתן להמשיל זאת לקשר אנושי בין שני בני אדם הקשורים יחד רק מתוך צורך הכרחי, על מנת לשרוד. אין כאן קשר אישי שהוא סיבה בפני עצמה, אלא קשר של אמצעי הכרחי. בעל ה'תניא' מדבר על הקשר הזה במשמעות של 'אחורי כתפיה' (פכ"ב) – כמו מי שמשגר שפע לזולתו דרך אחוריו, מבלי להביט בו. קשר שכזה נקרא ללא ספק קשר, אך בהחלט אין כאן התקשרות. ומשום כך באמת בכל ששת ימי המעשה נאמר (בראשית א, י) "וירא אלוקים כי טוב". הבריאה טובה ומקובלת בעיני הבורא, אך לא מעבר לכך. ביום השישי לעומת זאת נאמר "והנה טוב מאוד" (שם א, לא). ביום הזה התרחשה תמורה מהותית באופן בו מתקשרת הבריאה בבוראה, ביום הזה התרחשה ה'נסירה'.

כשם שעל מנת להפוך את חווה למציאות בפני עצמה - ולא רק צלע מצלעותיו של אדם, היה צורך להפיל תרדמה על האדם ולנסר ממנו את חווה. כך גם ברוחניות, כדי להביא את העולם למצב של פנים בפנים מול הבורא, היה צורך להפריד קודם, ולנתק אותו לגמרי מהקשר הקודם של 'אחור באחור', ורק לאחר מכן יתהווה קשר חדש בדרגת 'פנים בפנים'.

התנתקות כדרך להתחברות

כל עוד קיימת התקשרות 'אחור באחור', המקבל – הנקבה, שרוי במצב 'טפל' למשפיע – הזכר. הוא תלוי בו, מקבל ממנו, ועצם התלות הזו מונעת ממנו להתעלות למדרגת התקשרות גבוהה יותר. הנסירה והדורמיטא (תרדמה) שקדמה לה, מנתקות בעצם לחלוטין את הקשר הקודם. הניתוק הזה הופך את הנוק' למציאות בפני עצמה, וכעת ניתן להעמיד אותה מול הזכר, בבחינת 'פנים בפנים'.

כל ההתרחשות הזו, התרחשה כפי שמלמד האר"י ז"ל, ביום השישי לבריאת העולם. ביום בו נברא האדם, הורדם, ונסרה ממנו חווה. ביום הזה שהוא גם יום ראש השנה, התרחשו כל התמורות הרוחניות הללו כהכנה לכינון מלכות השם בעולם.

נסירה היא דין. התנתקות ופירוד הם הסתרה, נקל להבין את תחושתו של מי שהיה תלוי בקשר מסוים ונאלץ להיפרד ממנו. הנסירה מעצימה בעולם את מדת הדין, אולם זהו 'סותר על מנת לבנות'. הניתוק כאמור הוא אמצעי לחיבור נעלה יותר, אך הדין קיים, ולכן ראש השנה הוא יום הדין. ביום הזה על סף כניסת שבת, ולמול בריאת האדם, מתארים חז"ל את קטרוג המלאכים על בריאת האדם. "מה אנוש כי תזכרו" (תהלים ה, ה) מלאכי השרת טוענים לפני בורא עולם טענה לכאורה צודקת. "עתיד למחטא קמך" האדם בבריאתו אתה עסוק כעת, עתיד לעשות רק חורבנות בעולם. מה חסר לך במחיצת מלאכי רום, טהורים וקדושים, מדוע יש צורך לברוא את ילוד האשה, קרוץ החומר, האדם השפל שעוד עתיד להרים יד ולפגוע במלכותך ולהזיק. הקטרוג הזה, כפי שמבארים הספרים הקודשים, מערער על עצם יסוד בריאת העולם.

לא לחינם מתעורר קטרוג המלאכים דווקא ביום השישי לבריאה. זוהי תוצאה ישירה של התעוררות מדת הדין לצורך הנסירה. בורא עולם מאזין לטענת המלאכים, וכיוון שהוא 'אוהב משפט' (כפי שכותב רבינו ז"ל), הרי הוא מוכרח כביכול לקבל את הטיעון הזה. השם יתברך מסלק את נוכחותו מהעולמות, וכדברי האריז"ל "נעלם לו הרצון למלוכה". הסילוק הזה נועד כמובן להכשיר את הקרקע לחיבור חדש בדרגת 'פנים בפנים', אך ההסתרה בשעתה, הסתרה היא.

ההסתרה של יום השישי, והסתלקות רצונו של הבורא למלוך, נועדה לגרום לאדם להתעורר ולבקש מהבורא לחדש את מלכותו בעולם. וזה אכן מה שאירע ביום השישי לבריאה. האדם מתעורר מחדש, ומוליד מתוכיותו רצון חדש לגמרי לקבלת עול מלכות השם עליו ועל העולם. וכך, מתוך ההתעוררות המחודשת הזו, הנובעת ממעמקי ההסתרה והפירוד של יום השישי, עומד אדם הראשון בכניסת השבת נוכח עולם ומלואו, ומכריז "לכו נרננה להשם, נריע לצור ישענו" (תהלים צה, א). באותו היום הוא גם מעניק שמות לכל בעלי החיים, וכפי שמבארים הספרים הקדושים, קריאת השמות היא הנחלת ההכרה במציאות השם לכל בעלי החיים. אדם הראשון קורא ומזמין את הבריאה והנבראים, להכיר מחדש בבורא ולהזמין אותו לפרוס את חסותו מחדש על עולמו, בבחינת 'פנים בפנים'.

יהודי של ראש השנה, הוא האדם שאמור 'לשכנע' את בורא עולם לחדש את רצונו לקיים את העולם ולמלוך עליו. ולאמתו של דבר, העבודה שלנו אף קשה מזו. משל למה דבר דומה, לסיעת תלמידים שביקשו ללמוד חכמה מפי רב גדול בעל שיעור קומה. חילו את פניו וביקשו במטותא כי יאות לקבל עליו את המשרה, ללמדם דעת ולהנחילם בינה. בימים הראשונים ישבו התלמידים לפני רבם בהכנעה והתרגשות, שתו בצמא כל הגה, ואצרו במוחם כל דיבור. עברו ימים והתלמידים החלו נושרים, זה נרדם, והאחר מפהק בעייפות, אחד מחסר וחברו מאחר. עם הזמן נדלדלו הנוכחים והרב מצא עצמו לבדו. מה עשה, קם ושב למקומו הראשון. תורתו במעיו, ידיעותיו במוחו, אחת היא לו הכא או התם. חלפו ימים והתלמידים הרגישו בטיפשותם, ביקשו לרצות את רבם ולהחזיר עטרת השיעור ליושנה. הלכו ובאו אצלו והחלו מדברים על ליבו. נענה הרב ואמר: בפעם הראשונה לא הצרכתי אתכם להכביר במילים. ביקשתם – נעניתי לאלתר. אולם זו הפעם, אדרבא, הטריחו עצמכם, השתדלו והרבו דברים, אולי תשכנעוני ברצינות מגמתכם.

בבקשה, 'המליכוני עליכם'

בורא עולם, מעצם מציאותו הלא הוא נשגב ונעלה מהעולם וזוטותיו. אלמלא שגזרה חכמתו לברוא את העולם, הרי אין לו כל עסק ועניין עם בני תמותה קרוצי חומר שפלים ונפסדים. ובכל זאת, עלה ברצונו הפשוט להאציל, לברוא, ליצור ולעשות עולם ומלואו. ומאיתנו, האנשים הקטנים הוא מבקש 'המליכוני עליכם' – קבלו אותי למלך. כל חטא ועוון גורם חלילה להסתלקות השכינה. האדם הפוגם בכבוד המקום, דוחק כביכול רגלי

השכינה. כעת, בראשית השנה, אנחנו פונים שוב לבורא עולם, ומבקשים ממנו לחדש את רצונו לשכון בנינו ולקיים כאן מלכות שמים. העבודה, אחרי היסטוריה לא פשוטה, קשה יותר.

כעת נוכל להבין את סתירת התחושות בראש השנה. במבט חיצוני, יש כאן דין, יראה ופחד. וכך אכן נפוץ המנהג אצל כלל ישראל, ומסור לנו מצדיקים, בליל ראש השנה הראשון עת אשר שולט בעולם 'דינא קשיא', מתנהגים ביראה, לא שרים ולא רוקדים. אך בשום אופן אין זה פחד של דאגה או עצבות. אין זו גם יראה מפני עוונות וחטאים, וספקות של שמא לא אצא זכאי בדין. אדרבא, בנוגע לעתיד אנחנו דווקא סמוכים ובטוחים, מתנהגים בחגיגות ומתקנים את עצמינו כמי שצועד לקראת זיכוי מוחלט בדין. הפחד והאימה קיימים לגמרי, אך כסיבה לכינון מלכות שמים בעולם. הביטוי הברור ביותר לנוכחותו של מלך הוא מורא מלכות, פחד הוא הכרה בנוכחותה של גדלות כלשהי. ואם בראש השנה אנחנו עסוקים בביסוס וכינון מלכות השם בעולם, הרי שחייבת להיות בעולם יראה ממשית, כזו שתמשיך את נוכחותו של השם בפועל אל תוך העולמות, ואל פנימיות הנבראים.

וכאן המקום לחדד ולהבהיר את החילוק המהותי בין יראה אמיתית, ליראה חיצונית פסולה שאין בינה לבין עבודת ראש השנה מאומה. ומפניה הזהירו עזרא ונחמיה את עם ישראל בשעה שאסרו את הבכי וציוו על החדווה והשמחה.

וזה לך האות. יראה אמיתית צועדת בהכרח שלובת זרוע עם שמחה. בבחינת "וגילו ברעדה" (תהלים ב, יא). יראה היא שם נרדף לחיים "יראת השם לחיים" (משלי יט, כג). היראה היא חיוניות, הרגשה, והתפעלות. את היראה הזו מבקשים מאיתנו ביום ראש השנה. משום שזהו הביטוי המדויק ביותר לקבלת עול מלכות שמים. קשר של אהבה, אף הוא נחשב קשר. אך על אהבה לבדה לא מבססים מנגנון של מלוכה. מלכות ניכרת בפחד, וכך גם מלכות השם. את היראה הזו אנו מוצאים בפיטוי ראש השנה, רובם של הפיוטים סובבים סביב יראת הרוממות, התפעלות מגדלות השם, הדר גאון, ויראת נוכחותו. וכך גם נראתה עבודת הצדיקים ביום הגדול הזה, הם עסקו בעיקר במלכות השם, יראה מפניו, ובהחלט לא בדאגת הגורל.

מהסיבה הזו, ערב ראש השנה אצל אנשי שלומינו, מוקדש למירוק וטהרה מטינוף העוונות ותיקון הפגמים. זו גם הסיבה לכך שה'קבוץ' הקדוש מתחיל בליל זכור ברית, ביום הזה אנחנו עסוקים בכיבוס הלכלוך. ובכח רבינו הקדוש, זוכים להיטהר ולהתקין את עצמינו לקראת הכניסה בהיכל המלך. ראש השנה גופו, הוא שהות במחיצת המלך. אין כאן עניין לעוונות, אדרבא, אנחנו נזהרים ולא מזכירים בפירוש חטאים ועוונות. ביום הזה מוקדש הריכוז ליראת הרוממות, להכרה בנוכחות הבורא ולהסכמה של הכנעה, לקבל עלינו בשמחה את מרות מלכותו המתחדשת כעת בכל העולמות.

לאור ההבנה הזו, אין כל סתירה. הבכי - כשהוא מכון כראוי, יכול שישכון יחד באותו הלב בו שורה השמחה והרוממות. ראש השנה, שעה שמבלים בהיכל המלך, נוכח הדר גאון עוזו, יום של רוממות הוא. היראה מביאה לידי התפעלות והתרגשות, וההכרה

בנוכחות המלך רק מעצימה בלב את השמחה, שאיננה פוגמת בכבוד ראש ובקבלת עול. אדרבא, שני הקצוות הללו מפרנסין זה את זה.

אין כאן מקום לדאגות, ובוודאי איסור מוחלט להיקלע לספקות ותהיות של מה ילד יום. מפני הבכי הזה, של החרדה לגורל, התריעו נחמיה ועזרא. הבכי טוב הוא, אך רק בשעה שהוא נובע מהכרת נוכחות הבורא, ומכוון ליראת השם. בשום פנים ואופן אין כאן מקום לבכיית התוגה והדאגה.

שני הפכים, נושא אחד

בספר נחמיה, בתיאורו המפורסם של חג ראש השנה, מצויים נחמיה ועזרא "ושלחו מנות לאין נכון לו" (נחמיה ח, י). ומיהו אותו "אין נכון לו" אליו נדרש הציבור הרחב לשגר מנות – אומרים חז"ל (ביצה טו:): זהו מי שלא הניח עירוב תבשילין בערב יו"ט, ואין לו איך לבשל אוכל חם לכבוד החג.

ההלכה מאפשרת לשווגים שישכחו להניח עירוב מערב החג, לסמוך בפעם ראשונה על עירובו של גדול העיר ולבשל. אולם מהפעם השנייה ואילך, קנסו חכמים את השוכחים שלא יועילו להם עירובו של גדול העיר. ה'אין נכון לו' מספר נחמיה, מוכרח אם כן להיות שוכח מתמיד, כזה שזו לו כבר שכחה שנייה. וכמה יהודים מהסוג הזה היו כבר בכל שטחה של ארץ ישראל – מן הסתם לא המון. אותם רפי - מזל מעטים, זכו באותה שנה בהמון אוכל. עם ישראל מהדרין במצוות, ונקל לשער את כמויות המזון שנחתו באותו ראש השנה על בתיהם של שוכחי העירוב. ואם כך, התמיהה עצומה - מה הועילו חכמים בתקנתם. אם נאסר על שוכחי העירוב לסמוך על עירובו של גדול העיר כאמצעי הרתעה, כקנס וכהתרעה. בא נחמיה וקלקל לכאורה את הכל?

יסוד עצום מונח כאן. בסיס רעיוני לכל הגישה היהודית ליום הדין. אומרים חז"ל: שכחת פעם שנייה, זלזלת בעירוב. יש דרך לגרום לך לא לשכוח בפעם הבאה. נאסור עליך לבשל אוכל חם, מעתה ואילך לא תשכח יותר לעולם. אולם כעת, לאחר שהועבר המסר, שמחת יום טוב מההא עליה. ולכן, יחד עם הקנס, מהדלת השנייה משגרים לך את כל צרכי החג. קנס לחוד, ושמחת יום טוב לחוד. את המסר יש להעביר, ואת הקנס יש לקיים. אך אין זה נוגד את היותך יהודי, בנו חביבו של השם המחויב כמו כל יהודי אחר בשמחת יום טוב.

זהו ראש יהודי. מח המסוגל ליישב שתי הפכים לכדי שלמות אחת.

תהייה חכם...

ראש השנה כשמו כן הוא, ראש לכל השנה. ולכן הונח בו הדגש על עבודת המחשבה. ידועים דברי רביז"ל כי "בראש השנה צריך להיות חכם, שיחשוב רק מחשבות טובות" (שיחות הר"ן כא). תחום המחשבה הוא זירה לא פשוטה, המלחמה הקשה ביותר היא זו המתרחשת במח פנימה. למחשבה כח עצום, הבעש"ט הקדוש מדבר הרבה על כוחן

ומשמעותן של מחשבות, וגם בדברי רבינו יש התייחסות רחבה לנושא. על מנת לשלוט במחשבות, יש לכאורה צורך בגבורה. מדוע מדבר רבינו על 'להיות חכם'.

בספרו 'עמוד העבודה' כותב רבי ברוך קוסובער ידיד הבעש"ט הק' על עבודת ראש השנה, ומדגיש על הצורך לשמור את אפיקי המחשבה בכיוון הרצוי והנכון. ואם נכנסת לאדם מחשבה רעה, ינהג בחכמה וימיר אותה מיד במחשבה טובה, או ישגר אותה על שונאי ישראל. עבודת המחשבה, מן הקשות שבעבודות היא. קשה מאוד להיחלץ ממחשבות רעות, הטבע האנושי נוטה להסתבך יותר כשמזהירים אותו 'לא להסתבך'. אצל רבים, עצם הידיעה מגורליותה של המחשבה בראש השנה, הדריכות והפחד מפני מחשבות רעות, הן שמזמינות את המחשבות הללו ומשליטות אותם על מה. אדם שוגה בפחדים ודאגות, וככל שינסה להיחלץ מסבך המחשבות, כך הוא הולך ומסתבך יותר. משום כך, נדרשת כאן חכמה.

חכם יודע איך להפוך גם מחשבה שלילית למשהו חיובי. ובעצם, כלל ישראל עושה זאת בכל שנה בסעודות ראש השנה. אנחנו נוהגים לאכול 'סמנים' לברך עליהם ולומר 'יהי רצון'. אם נשים לב, רובן של האמירות הללו, מציג תמיד צד שלילי, ומהפך אותו למשמעות חיובית. אנחנו אומרים 'שיתמו שונאינו'. מדברים על כליה ואבדון, אך משגרים אותם מיד לכיוון שונאינו. החכמה כאן היא לקחת גם את הסמנים הנושאים צליל מבשר רעות, ולהפוך אותם לבשורות טובות. לדבר הזה קוראים בעצם 'המתקת הדינים'. בהבחנה הפשוטה ביותר של המושג, המרת משמעות שלילית בחיובית, זו המתקת דין.

היכולת הזו נדרשת לנו במיוחד ביום שכזה, המגלם בעצם מהותו סתירה. מצוים אותנו 'גילו ברעדה' (תהלים ב, יא). לשמוח אך גם לפחד ולרעוד, להתיירא אך לא לאבד את החדווה. מי מסוגל ליישב סתירה שכזו? מי שבמהותו סובל שתי הפכים בנושא אחד.

בכל יהודי שוכן חלק אלוך' ממעל, ומכאן היכולת הסגולית שלו, לסבול שני הפכים וליישב אותם לכדי מציאות אחת. ניתן לזהות את התכונה הזו בציווי 'כבדהו וחשדהו'. דורשים מאיתך מצד אחד להיות ערני לגמרי, להיזהר מפני מי שכוונותיו סתומות, לנקוט באמצעים מעשיים לזהירות. אך באותה מידה לא לגרוע מאומה מהכבוד לו הוא ראוי כאדם חף מפשע, זוהי יכולת יהודית.

חז"ל מציינים לגנאי את הנהגתו של נביא השם גדליהו בן אחיקם שסירב להאמין להזהרת יוחנן בן קרח מפני ישמעאל המבקש לרוצחו. הוא נרצח בעיצומו של יום ראש השנה, היום בו אנו נדרשים 'להיות חכמים' וליישב במח את הסתירה בין הקטבים השונים, בבחינת 'כבדהו וחשדהו'.

השפיץ של האמונה

מסעות האמונה לאורך הדורות

האמונה, ציר מרכזי היא בחיי נפשו של יהודי, נקודת יניקה השואבת ואוספת סביבותיה את כל עולמו, הרוחני כמו גם הגשמי. האמונה נטועה עמוק בקרקע עולם, כיסוד וכעיקר עליו מתנוסס, רם ונישא, כל בניין עולמו של אדם. האמונה אחת היא, אך ענפיה מסתעפים והולכים סביבותיה, נוגעים בכל עניין, ונמשכים לכל פינה.

יסודות של אמונה

הרמב"ם קבע שלושה-עשר עיקרים לאמונה הנוגעים לכל קצוות היהדות, לעומתו העמיד ספר העיקרים את כל יסוד האמונה על שלושה עיקרים יסודיים התוחמים את גבולות עולמו של יהודי: א'. מציאות השם ב'. השגחה – שכר ועונש ג. תורה מן השמים. שלושת העיקרים הללו נסמכים על שלושה פסוקים המלווים את מסעה של האומה היהודית מתוככי מצרים ועד מתן תורה. האמונה צועדת יחד עם העם היהודי, נוצרת ומתבססת יחד איתו לאורך המסע במדבר. כאשר יסוד האמונה הראשון נטוע ברגע ביטוי האמונה הראשון, מול בשורת הגאולה בתוככי מצרים. "ויאמן העם וישמעו כי פקד השם את בני ישראל" (שמות ד, לא) מכאן לאמונה במציאות ראשון - מציאות הבורא. לאחר מכן בקריעת ים סוף "ויאמינו בהשם ובמשה עבדו" (שם יד, לא) – אמונה בהשגחה – שכר ועונש. בני ישראל עוברים ביבשה בתוך הים, ולעומתם המצרים טבעו במצולות ונענשו כל אחד לפי רשעותו. יסוד שלישי נעוץ במתן תורה "וגם בך יאמינו לעולם" (שם יט, ט) – תורה מן השמים.

אלו אם כן שלושת היסודות בבניין האמונה, אולם האמונה עצמה, מה היא?

שני פסוקים מיוחדים מציגים את קצוות האמונה "אני השם" (במדבר טו, מא) אומרים חז"ל פירושו "נאמן לשלם שכר" (מנחות מד.). זהו היסוד לאמונה בשכר עולם הבא. ולמעשה, על הפסוק הזה מבוססת כל אמונתו של יהודי, אורח חייו, המצוות אותן הוא משתדל לקיים, והעבירות מפניהן הוא משתדל להישמר. והפסוק הנאמר אצל המאמין הראשון עלי אדמות, אבינו אברהם "והאמין בהשם ויחשבה לו צדקה" (בראשית טו, ו). התורה מעידה על אמונתו של אברהם אבינו בבורא עולם.

וכאן המקום לתהות על שורש המושג 'נאמנות'. ומעבר לכך, מה עניין אמונה אצל הבטחת "כה יהיה זרעך" (שם טו, ה). בורא עולם מציג בפני אברהם אבינו את צבא השמים, כוכבים לאין מספר, ומבטיח לו כה יהיה זרעך, לאין מספר. יש כאן הבטחה, ומי שסומך על הבטחות נקרא בוטח, לא מאמין.

אמונה, אומנה, אמון

לאמתו של דבר, סודה של האמונה גלום כולו בעצם המילה 'אמונה'. יש כאן לשון אמון הנגזר מהמונח אומנה. כמו "ויהי אומן את הדסה" (אסתר ב, ז). תינוק הנישא בידי אימו הוא ביטוי לאומנה. ומכאן גם הקשר לאמון, לתת אמון, למסור את גורלך בידי כח גדול שאין לך חשש להיסמך עליו לגמרי, האמון הוא הביטוי השלם ביותר לאמונה. וכשמדובר על האמונה בהשם, הרי שהעולם בראי האמונה, מסור כולו בידיו של יוצר בראשית. והוא נושא אותו בחיקו "כאשר יישא האומן את היונק" (במדבר יא, יב), כמו האם הנושאת את גורלו ועתידו של בנה, בזרועותיה, כך נושא בורא עולם את העולם ואת גורלו ועתידו.

האמונה כרוכה אם כן עם המשכיות, תכלית, ויעד. האמונה מבוססת על הידיעה שיש תכלית לעולם, ושכל מעשי בראשית, התרחשויות ההווה, ומאורעות העולם, כולם נישאים בכל רגע בידיו של אדון העולם. והוא נושא אותם לקראת תכלית שלימה, הכוללת את כל ההווה. מהסיבה הזו, מבוססת האמונה היהודית על עולם הבא ולעתיד לבוא. לכאורה יש כאן דבר שלא בא לעולם. שכר עולם הבא, יפציע רק לאחר ביאת שמשו של אדם, פטירתו והסתלקותו מן העולם. ה'לעתיד לבוא' יופיע רק ככלות עולם החומר. ואם כך, האמונה כולה שרויה אי שם מעבר להרי החושך?

היא הנותנת. אמונה היא הימסרות לידיו של אומן, הנושא על זרועותיו את גורל העולל. העולם וכל ההתרחשויות המתרחשות על גביו, חסר כל משמעות ללא עתיד, כל פשרו וסברו של ההווה, הוא העתיד לבוא ולצמוח מתוכו. והעתיד הזה מסור בידי האמונה, שנאמין שאין דבר ריק בעולם, אין בריה מיותרת, אין אדם שאין לו שעה ואין דבר שאין לו מקום. זוהי אמונה.

זוהי תמצית האמונה שהנחיל לנו אבינו אברהם. האמונה בהמשכיות, בצעידת ההווה לקראת תכלית ויעד. בשלמות העתידית הצומחת ועולה מתוך ההשגחה הפרטית שמשגיח הבורא יתברך על עולמו העכשווי. זוהי האמונה שנדרשה מאברהם אבינו מול הבטחת "כה יהיה זרעך", להאמין בהמשכיות ובנצחיות ההווה. לעולם יש יעד,

והוא יתגשם ויבוא לידי מציאות בדורות הבאים, ובמאורעות העתידיים. משום כך נאמר "והאמין בהשם" יש כאן נתינת אמון, באומנה שבורא עולם אומן ונושא את עתיד הדורות הבאים ומשמעות ההווייה כולה, בחיקו, והכל בתהליך מושלם, פרט אחרי פרט, באופן מדדים ביותר, וברוב רחמיו העצומים נתן לנו האפשרות לעזור לו בזה כדלהלן.

בין קלקול לתיקון

המציאות מציירת תמונת הפלא ופלא. משמשים בה בערבוביה - למין רגע היווסדה - הקלקול והתיקון. כשמתבוננים בסדר הבריאה, מגלים את החורבן וההחמצה, כבני לוויה של כל מעשי בראשית.

ביום ראשון, נבראו האור והחושך. על האור הבראשיתי ששטף את הבריאה ביום הראשון דורשים חז"ל (הגיגה יב.): "אור שברא הקב"ה ביום הראשון, אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו". אולם מהר מאוד מופיע הקלקול "כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן, שנאמר (איוב לח, טו) "וימנע מרשעים אורם".

ביום שני נפרדים בדבר השם, מים עליונים מתחתונים. כאן גם פורצת המחלוקת הראשונה בעולם, כאשר מים התחתונים בוכים "אנן בעינן למהוי קמי מלכא" (תיקו"ז ה). הבכי הזה, מלמדים חז"ל, הוא אבי כל המחלוקות והטרוניות שייווצרו בין בני אדם בכל ימי עולם. זהו גם השורש למחלוקת קרח ועדתו.

יום שלישי "תדשא הארץ דשא... עץ פרי עושה פרי למינו" (בראשית א, יא) הקדוש-ברוך הוא מורה לקרקע להצמיח עץ שטעם עזו ופריו שווים. "מה פריו נאכל אף הוא נאכל". ובפעם הראשונה בהיסטוריה, הנברא ממרא פה עליון. הארץ מצמיחה עץ עושה פרי בלבד. וכפי שמלמדים חז"ל, כאן נעוץ השורש לחטא עץ הדעת טוב ורע.

יום רביעי, "ויעש את שני המאורות הגדולים" (שם א, טז) חמה ולבנה. קטרוג הירח "אי אפשר לשני מלכים לשמש בכתר אחד" (חולין ס:) והעונש "לכי ומעטי עצמך" - מיעוט הלבנה. המיעוט הזה כפי שמלמד הזהר הקדוש הוא הסיבה לכל החטאים, העוונות, הפגמים והחולאים.

יום חמישי "ויברא את התנינים הגדולים" (בראשית א, כא) וכפי דרשת חז"ל, ראה שעלולים להחריב את העולם, סירס את הזכר, ומלח את הנקבה לצדיקים לעתיד לבוא. יום השישי, יום האחרון לבריאת העולם. היום בו נברא אדם, נזר הבריאה, מוכן ומזומן להיכנס לסעודה. על מפתן שבת בראשית, מתרחש חטא עץ הדעת שתוצאותיו משליכות על כל סדרי בראשית עד היום.

איזה מין ציון היינו מעניקים לבריאה שכזו, המתמוטטת וקורסת על כל צעד ושעל?

כישלון? טוב מאוד!

בורא עולם לעומת זאת, משקיף על עולמו ומביע כביכול שביעות רצון יוצאת דופן "והנה טוב מאוד". הדיבור הזה מהדהד בעולם יחד עם "ויהי ערב ויהי בוקר, יום השישי" (שם א, לא). כלומר, הציון הזה ניתן אחרי בין השמשות של יום שישי, תיכף ומיד לטלטלה העצומה שזעזעה את כל מעשי בראשית בעקבות חטא עץ הדעת טוב ורע. אך עתה שגה בחיר הנבראים בחטאו האיום, העולם כמעט וחוזר לתוהו ובוהו. כתם נורא של קלקול מכתים את דפי ההיסטוריה של שית אלפי שנים, והשם יתברך, יוצר בראשית, אומר "טוב מאוד".

מה זה?

לחז"ל פתרונים.

'טוב' אומרים חז"ל "זהו יצר הטוב" (ב"ר ט, א). לעומת זאת "מאוד", "זהו מלאך המוות" (שם ט, י). סתם טוב, כשמו כן הוא, סתם טוב. העולם שקומתו הולכת ומתנוססת כעת, איננו רק סתם טוב, זהו טוב מאוד. ומה כל כך טוב בעולם חרוב למחצה או לשליש. כאן מונח יסוד עצום.

הקלקול הוא סיבה לתיקון, החורבן הוא אמצעי לבניין. ומה שמאפשר לנו בני האדם ליטול חלק פעיל בבריאה, הוא דווקא הקלקול והחורבן. דווקא משום שהעולם הזה חסר ומתמוטט, ניתנת לנברא קרוץ החומר הזכות להעמיד אותו על תילו. לעבוד את בוראו, להשלים את הבריאה ולהיעשות שותף פעיל במעשי בראשית. העובדה המופלאה הזו הופכת את הבריאה לטוב מאוד. טוב ללא גבול, אינסופי.

את הרעיון הזה מגלה הזוהר הקדוש מתוך לשון הפסוק "ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי". "ויהי ערב" – האופל מחשיך את העולם בחשכת הקלקול והפגם. אולם מיד לאחר מכן "ויהי בוקר" – אור יום של תקווה ותיקון. ומי מאיר את אור התיקון "יום השישי" – מדה השישית, יסוד צדיק. אורו של הצדיק הוא כוח המתקן הפועל בעולם החרוב ומבטיח את תיקונו.

הכל צועד לקראת...

בכל מהלך הבריאה, החושך קודם לאור. כך זה בסדר בריאת העולם, כאשר החושך והאפילה משמשים רקע לבקיעת האור "ויהי ערב" ורק לאחר מכן "ויהי בוקר". וכך זה גם ברבדים הרוחניים יותר של השתלשלות העולמות. האריז"ל מלמד אותנו על מאורע 'שבירת הכלים' הקדום, שהשלכותיו מהווים יסוד לכל קיום העולם. החורבן באספקלריית הפנימיות, אינו רק כשלון או שגגה היוצאת מפי השליט. קודם בריאת העולם הזה, בורא עולם 'בורא עולמות ומחריבם' (ב"ר ג, ז). החורבן הוא היסוד לסדרי בראשית וחוקי הקיום בהווה, האמת הזו מלמדת אותנו שהעולם מצוי בעצם בעיצומו של מסע לקראת דבר מה גדול ושלם. וכל מה שקורה או נראה לעין כעת, אינו אלא

פרט בודד מתוך שלימות אחת מוחלטת, הנשלמת והולכת ברצון עליון כל העת, עד נכון היום.

יש בתמונה הזו כדי לחלץ את הנברא הזעיר מנכבי קטנות דעתו, ודאגותיו הזוטות. פתע פתאום מבין האיש הקטן הרוחש כאן בעולם, שיש תכלית גבוהה ויש אף תכלית למעלה ממנה. העולם גדול ורחב ידיים, יצורים לאין מספר חולקים בו את חייהם, ומעל כולם רם ונישא, משגיח, מכוון ומנווט את תנועת היקום והקיום כולו, אחד ויחיד, יוצר בראשית.

האמונה שלנו חייבת אם כן לנטוע את עמידתה האיתנה על שתי ידיעות ברורות: האחת, שיש לכל הקיום תכלית, תוכנית ויעד. המכוון ומנותב כל העת בידיו של האחד והיחיד, בורא העולם הקדמון לכל קדומים. והשנית, שאנו עמו הנבחר, יועדנו מראשית המציאות להביא את העולם אל אותה התכלית.

יהודי ניצב כל חייו בנקודת התכלית, הנשזרת ונקשרת בין השמשות של יום השישי לבריאת העולם. בין "ויהי ערב ויהי בוקר, יום השישי" לבין "ויכולו השמים והארץ" – שבת מלכתא. השבת היא נקודת התכלית אליה שואפים ונעים כל מעשי בראשית. שבת בראשית, כמו גם כל שבתות העולם הצועדות אחריה היא המטרה, ולעתיד לבוא היא תתגלם בשלמות באלף השביעי.

גלות וגאולה, לא דבר והיפוכו

זהו למעשה סיפורם של הגלות והגאולה.

במבט בלתי מעמיק, הגלות היא חושך, והגאולה צפונה אי שם בעתיד. אין קשר בין השניים מעבר להיותם דבר והיפוכו. באופן שכזה, קשה עד בלתי אפשרי לשאת את צער הגלות. התבוננות פנימית יותר, חושפת תמונה חדשה לגמרי, בה הגלות והגאולה יוצרים יחד את התכלית. וכדבריו המפורסמים של המהר"ל, אין בין גלות לגאולה אלא אות אחת, אלף. האותיות בשתי התיבות זהות לגמרי, רק אלף אחת מבדילה בין הקצוות, גלות וגאולה. ואותה האלף היא אלופו של עולם. שבשעה שבורא עולם מופיע בתוך הגלות, החושך עצמו הופך לאור. בסגנון הזה אנחנו מוצאים בדברי חז"ל על בת קול שיצאה בעיצומו של החורבן לבשר "כבר נולד מושיען של ישראל".

אינה דומה גלות שלאחריה גאולה, לגלות שהיא גופא פרודור לגאולה. מבט נכון על המציאות מסוגל להנחיל לנו התמודדות שונה לגמרי עם מחשכי הגלות. הסבל, העוני והדחק, אינם רק מציאות שיש לשאת אותה על כורחנו, זוהי ההכנה לאור. אך לשם כך יש להאמין שהמציאות כולה היא תהליך מכוון ומושגח, וזוהי נקודת האמונה.

הנקודה הזו כה חיונית, שכל הטלת ספק בה, מערערת חלילה את חוסנה של נשמת ישראל. מלחמת עמלק, הקשה והכבידה במלחמות ישראל, לא באה אלא בעטייה של הטלת ספק בנקודה היסודית הזו. ה"ויבוא עמלק" (שמות יז, ח) בא מיד אחרי שאלת "היש השם בקרבינו אם איין" (שם יז, ז). ומה חמור ונורא כל כך בשאלה הזו? בהקשר

לכך מביא רש"י את המשל במדרש, על הילד הקטן הרוכב על כתפי אביו. חוצים יערות ומדבריות, הבן על הכתפיים, והאב מחרף את נפשו מול סכנות שונות ומשונות. אריות ונמרים, נחלים שוצפים וליסטים. ובסופו של מסע שואל הבן את ההולכים ושבים "הראיתם את אבי...?" עם ישראל רוכב על כתפי ההשגחה, נישא על כנפי ניסים גלויים. ומעם הכתפיים הרחבות של אבא הוא שואל 'איפה אבא, שמא ראיתם?'

כלפי היהודי המושגח, החוצה את אפילת הגלות, נטענת הטענה, איך יתכן שתסתפק, תדא, ותתמה היכן ההשגחה, ואיפה אבא. וכי אינך רואה מאחוריך דרך סלולה. אינך מבחין שמאן-דהו נשא אותך עד הנה לקראת יעד. הלא ברור שהחושך הוא עיצומו של תהליך, מדוע אינך מבחין בכך.

אם ישאלך אדם, מיהו רבי נחמן. מה תאמר לו?

אין מספר לתארים ולהגדרות בהן ניתן לנסות ולהשתמש כדי לשבר את האזון, ולו על מנת להעניק תיאור קלוש וחיוור לאורו המופלא של רבינו הקדוש והנורא. אפשר לדבר אודות תורותיו המופלאות, השזורות וארוגות באונות פלאית מכל מכמני התורה, ומכל פינות הפרד"ס. אפשר גם לדבר על קדושתו הבלתי נתפסת, על פרישותו מקטנות, על מופתיו, ואפילו די רק לתאר את קצוות דרכו באמצעות גדולת תלמידיו. ובכל זאת עניין אחד בולט לעין כל, בבחינת סימן מובהק, ואות היכר. במשנתו של רבינו יופיעו תמיד הקלקול והתיקון.

פוק עיין בכל תורה או שיחה, ותשכח. אין לך תורה שאין בה מהתנוצצות אורה של גאולה, גאולת הפרט וגאולת הכלל. תורותיו של רבינו הקדוש מציגות תמיד את המציאות כפי שהיא, על כל חולשותיה, פגמיה וחסרונותיה, מחד. מאידך, תמיד מפציעה ממעמקים קרן אור של תקווה, מזור ומרפא לנפש העייפה והדואבת. הגאולה כרוכה בין בתרי תורותיו של רבינו, יחד עם הגלות והקטנות. לומר לך שבעיצומו של מסע אנחנו.

רבינו עוסק בתיקון העולם, הוא העיד על כך בפירושו. וכיום מעידים על כך אלף אלפי ורבבות עדים חיים. כל מי שיד הרופא הגדול נגעה בליבו, ושמם דעתו הקדושה נגעה על מוחו, חש בחושיו את תחיית המתים הממשית ביותר. תחיית הנפשות מתוך ובתוך הגלות.

ואיך מתרחש אותו תיקון פלאי אליו מובילה משנתו של הצדיק?

אחת התמונות הבהירות ביותר להתרחשות הגאולית אותה מצייר רבינו בעצמו, נשקפת מתוך מעשה י"א 'מבן המלך ובן השפחה שנחלפו'. בשלהי המעשה, מסופר על הכסא המופלא, השולחן, המטה והמנורה. שיש לסדר אותם מחדש באופן הראוי. הארבעה הללו המרמזים על תיקוני השכינה, אינם מסודרים כראוי. אי הסדר מבטא את המציאות הגלותית, כאשר הקלקול שולט בכל. בן המלך עוסק בתיקונה של המציאות, הוא מחזיר את הבריאה לסדריה הנכונים. והתיקון הזה נעשה דווקא בתזוזות מזעריות

לגמרי. "את המטה צריכין לנתקה קצת מן המקום שעומדת, וכן השולחן, צריכין גם כן לנתקו קצת, לשנות מקומו קצת, וכן המנורה, צריכין גם כן לנתקה קצת ממקומה..."

אין בין קלקול לתיקון אלא משהו, ואת המשהו הזה מסוגל ויודע רק הצדיק לחולל. וכאן נעוץ יסוד עצום וחיוני בעולמו של כל מקורב לצדיק.

אדם נוסע ובא לקיבוץ הקדוש בראש השנה. תרמיל מטענו האישי נישא על גבו. קשיו, שגגותיו ושיגיזונותיו משתרכים לו מאחוריו, והוא כמובן מייחל לתיקון. רבינו מפגיש כל נפש עם קלקוליה, מעודד להישיר מבט ולחדול מה'התעלמת'. ברחמנות אבהית הוא מכווון את המבט אל המקומות החשוכים והאפלים, מעורר ומזכיר, והאדם מבין שאכן יש צורך לתקן.

רופא הנפשות

גם את התיקון מגיש רבינו. אין בין כותלי ביתו של רופא הנפשות, חולי או מכאוב שלא יימצא לו מזור, לכל יש תרופה. שעה שאומרים לו לאדם 'תיקון' מצייר לו הדמיון דבר מזה מוחלט ותקף. התרחשות אדירה, שינויים מרחיקי לכת, מעשים גדולים ועצומים. ולא היא, בשפתו של רבינו, התיקון נוגע בעדינות מופלאה בכל תחומי החיים, נדרשת מהמקורב תזוזה קלה לכאן, ושינוי נוסף שם. התיקון האדיר מצטייר ומתחולל מתוך מעשים קטנים ופשוטים, לכאורה. זוהי סודה של תשובה.

בתורה י"ג, תורה של ראש השנה, מובא סיפורו של רבה בר בר חנה (ב"ב עג.) על דו שיח סתום בין שני גלים "ורמא גלא קלא לחבריה..." "הגל האחד שואל: 'מי שבקית מידי דלא שטפית וניתי אנא ונחריביה' – האם הותרת פיסת אדמה שלא שטפת, ואבוא אני ואשטוף אותו. והגל השני משיב ועונה: 'פוק חזי גבורתא דמרך...' בוא וראה גדולתו של האדון ברוך הוא, שאפילו כמלא רוחב החוט איני יכול לצאת מגבולות החול שסביב לים. בפנימיותו, מנהל הסוד שיח הזה בין שני מקורבים השבים מקיבוץ הנפשות אצל הצדיק. כאשר האחד שואל את חבירו האם הותרת איזו מידה פסולה שלא הצלחת להתגבר עליה, ואבוא אני ואסייע לך לכבוש אותה.

מקובל בדרך כלל לראות בגל הראשון המציע את עזרתו במיגור המדות הרעות, את דמותו של המקורב הוותיק, המביע נכונות לסייע למקורבים הטרניים. ולא היא. נהגו אנשי שלומנו לומר להיפך. הגל הראשון, נלהב ומבקש לשטוף בהינף יד אחת עולם ומלואו. זהו מקורב טרי, כזה שעוד לא עמד על טעמו, סיגו ושיחו של הצדיק. המקורב הוותיק, הבקי בסוד תיקונו של הצדיק, רק עונה בשלווה, 'פוק חזי גבורתא דמרך'. בוא וראה את גדולתו של הצדיק, שאף על פי שטרם יצאתי מחול אל הקודש אפילו כמלא הנימה, עדיין הוא עוסק עימי, ומתקן אותי מתוך המציאות הזו.

לחולל שינוי אמיתי, זה להסיט קמעא את המעשים הפשוטים והשגרתיים, לעשות קצת אחרת, לחשוב בכיוון מעט שונה, ונכון יותר. התיישרות זו פעולה זעירה שתוצאותיה עצומות.

תתמקד, תשתלב, תתחבר

בקיבוץ הקדוש באומן - כדי להצליח ולהיות חלק ממנו, חשוב מאוד להתמקד בתמונה הנכונה. אם נראה את הקיבוץ באור הנכון, נוכל לדלות מאוצרותיו עד אין קץ. הקיבוץ, כפי שמלמד רבינו בעצמו, הוא התגלמות תיקון העולם. לאומן ובפרט בראש השנה, עולים ובאים אנשים מכל קצוות הקשת. זוהי עיסה חייה של נפשות בוערות המשתוקקות לשוב לצור מחצבתן, ולהיות חלק בפסיפס המופלא של תיקון העולם. התמונה הזו, יכולה היא שתביא את הנפש לידי התפעלות. וזה בדיוק מה שצריך שם. הנה מילותיו של מוהר"ן:

"כזי שרואה את הצדיק האמת, שהוא מקרב בני - אדם לעבודתו יתברך - ועקר הדבר בעת הקבוץ, בעת שמתקבצים אליו העולם הבאים לשמע את דבר ה', וביותר בראש - השנה... אזי הוא גם - כן מקבל מן ההתפארות הזאת, ונעשין אצלו גם - כן בחינת תפלין מחין. ואזי גם בכל מקום שהוא מסתפל, נעשה גם - כן בחינת ארץ - ישראל, בחינת 'אירא דארץ' - ישראל מחפים" (ליקו"ת סימן מ').

הקיבוץ הוא תמונה מופלאה של התפארות, תפארתו של השי"ת המשתקפת ומאירה מתוך פארו של הצדיק. מי שממוקד בתמונה הזו, רואה בעצם את תיקון העולם, את חיבור הנפשות המבקשות יחד תיקון אמיתי, שורשי, הנוגע לכל חלקי הבריאה מכל הזמנים.

זוהי תמצית האמונה, זוהי תכלית האמונה. הידיעה והאמונה בכך שהעולם יוצא מתוך קלקול, הולך ולובש אדרת תיקון.

ממליכים את המלך

אחר הדברים האלה, הלא יש לנו נקודת אחיזה כלשהי במשמעותה של עבודת ראש השנה. כעת נוכל להעמיק פנימה יותר, ולרדת לשורשיה העמוקים יותר של עבודת היום.

ראש השנה הוא יום כינון מלכות שמים בעולם. זהו יום ההכתרה, בעיצומו בוקעת ועולה שאגת 'המלך' מרבבות פיפיות עמך ישראל. מהי משמעותה של אותה הכתרה, ובמה אנחנו עושים את ריבונו של עולם למלך.

מה שעושה את המלך למלך, לאפוקי ממושל או שליט עריץ השולט בכח הזרוע, אומרים חז"ל, היא הנפקת המטבע. מלך יקבל גושפנקא והכרה רשמית להיותו מלך, בשעה שיוציא מטבע על שמו. רש"י על המקום מפרש, שעוסק בתיקון המדינה.

תפילות ראש השנה רוחשות הרבה סביב מושגי מלכות וגדולה. אך נשמעים שם גם הרבה דיבורים על תיקון העולם. "ועל כן נקווה לך... לראות מהרה בתפארת עוזרך... לתקן עולם במלכות ש-ד-י". מלכותו של השי"ת בעולם, באה לידי ביטוי בעיקר בכך שהעולם הנתון לשלטונו, צועד בהנהגתו לקראת תיקון. זהו סימן היכר מובהק לכל גוף

מושל המתפקד כהוגן וראוי להיקרא בשם, מלכות. ועל המלכות הזו אנחנו מבקשים בתפלות ראש השנה. כאן גם מרוכזת נקודת האמונה המרכזית, הכוללת בעצם את שלושת עקרי האמונה, מציאות השם, השגחתו, תורה משמים. האמונה שהעולם מנוהל בתהליך הצועד לקראת תכלית, זהו "ראש אמנה"- "השפיץ" של האמונה.

הרעיון הזה מצוי ביסודותיה של עבודת היום הראשון בשנה. אם סגולתו של חג הפסח היא חירות עם ישראל, והיותו לעם נבחר מכל העמים. הרי שבמועד הזה מרוכזת עבודתו של היהודי במימושה והעצמתה של הסגולה הזו. בשבועות זהו הקשר אל התורה ונותן התורה, ובראש השנה עוסקות נשמות ישראל בכינון מלכות שמים בעולם, מתוך התפלות ומצוות היום.

ניתן למצוא את הרעיון הזה בכל תפלות ומנהגי ראש השנה. תשליך נעשה על המים, בספרים מובא הטעם: כדרך שנוהגים להמליך את המלכים על המים, כדי שתמשך מלכותו כמו מים. ביטוייה של מלכות בריאה ואיתנה היא בהמשכיותה הלאה, מדור לדור, מיעד ליעד, עד התכלית השלימה והמושלמת.

כשהיאוש מצמיח תקווה

זוהי למעשה גם תמצית עניין עקידת יצחק.

העקידה מלווה אותנו לאורך כל החג הזה. אם זהו השופר שקולו עולה ומעורר את זיכרון האייל והעקידה, ואם זוהי ההפטרה של היום השני, ואם אלו הפיוטים והסליחות. עקידת יצחק, מעבר לכך שמהדהדת מתוכה מסירות נפש מופלאה, עמידה איתנה בניסיון מאין כמותו ועוד כהנה וכהנה. בולטת שם בעיקר, ההמשכיות. הבה נתבונן.

אברהם אבינו, המאמין הראשון - ובדורו גם היחידי בעולם, מקדיש את כל חייו כליל על מזבח גילוי מציאות הבורא בעולם. הוא מלמד עולם ומלואו על אלוקות ואמונה. סופג רדיפות, נוטש עבר, מתבודד בהווה, והעתיד לוט בערפל. ואז, ביום אחד ואחרי תשעה ניסיונות אלוקיים, מזדמנים לאוהלו שלושה מלאכים. אחד מהם מבשר לו על לידתה של האומה היהודית. בפעם הראשונה בחייו שומע אברהם אבינו הבטחה מפורשת על נצחיות פועלו "כי ביצחק יקרא לך זרע" (בראשית כא, יב).

על הרקע הזה מופיע הציווי האלוקי הבלתי נתפס "קח נא את בנך, את יחידיך, אשר אהבת, את יצחק... והעלהו שם לעולה..." (שם כב, ב) ומה עם העתיד, מהיכן תצמח האומה המובטחת, היכן הזרע של קיימא, אלף שאלות. ואף אחת מהן לא נשאלה. אברהם אבינו צועד יחד עם בנו יצחק לכאורה אל סופה המוחלט של תקוות הדורות.

מול האש והמאכולת, על המזבח והיד המונפת, משתנים באחת פני ההיסטוריה. "אל תשלח ידך אל הנער" (שם כב, יב).

לא, זה לא רק ניסיון של עד הרגע האחרון, יש כאן עניין עמוק הרבה יותר.

העקידה, עד לרגע הופעת המלאך וגילוי של האייל הנאחז בסבך, היא הביטוי החריף ביותר לייאוש וגלות. עם ישראל מוטל על המזבח, ושום תקווה אינה זורחת באופק. הקב"ה בעצמו גוזר, ומי יפר. "אל תשלח ירך" איננו רק ציווי שיש בו ביטול גזירה, כאן בדיוק צומחת גם ישועה עצומה.

האריז"ל מגלה שיצחק אבינו, כיוון שניתן לשרה ולא לאברהם, נולד בבחינת נפש נוקבית. לא היה לו זיווג, ולא היתה לו כל יכולת להוליד. עם ישראל אמור לצאת מהבן היחיד, אך אין לחזון הזה כל דרך להתגשם. על המזבח, פרח נשמתו של יצחק, ובמקומה שבה וניתנה בו נפש חדשה, נפש בבחינת דכורא, שהיתה מעוברת באייל הנאחז בסבך. באותה שעה מלמדים חז"ל גם נולדה רבקה. עד לאותה פריחת נשמה, היא לא יכולה היתה להיוולד.

העקידה היא סמל לתקווה הנובעת מתוככי החושך וההסתר. זהו הייאוש בהתגלמותו, המצמיח את תקוות כל הדורות. וזהו הסמל המשמעותי ביותר לעבודת ראש השנה, ולמהותה של מלכות השם הנצחית.

ראש השנה של רבינו מהדהד את ביטויי במילים "תבואי תשורי מראש אמנה" (שה"ש ד. ח). האמונה היא יסוד ישראל, וראשה של האמונה נבנה והולך בראש השנה, אצל הצדיקים האומנים הגדולים האמונים על תיקון העולם והדורות. ראש השנה של רבינו, אמור להקנות בליבו של כל מקורב או מבקש, את 'שפיץ האמונה'. את ההשגה וההרגשה האמיתית שכל מה שקורה ומתרחש איתנו ברמה האישית, ועימנו כולנו, ברמה הכללית, שואף זורח כל העת לקראת תיקון ושלמות.

הידיעה והאמונה הזו יש בה כדי לאגוד ולחבר את הלב הקטן שלנו אל ליבו הענק של הצדיק, ואל ליבם של כלל ישראל, הדבוקים ומעורים בליבו של השי"ת באהבה רבה ואהבת עולם.

הצעקה העמוקה בעולם

**דינים? קטרוגים? משטיינים?
אתה תצעק!!**

ראש השנה נחשב – מעבר ליום הכתרת המלך - גם כיום הדין. במהלכו אנו נדרשים לעמוד מול טענותיה של מדת הדין, מול קטרוגו של השטן, וגם לנוכח טענת המלאכים המערערים על עצם בריאת האדם וקיום העולם. היהודי עטוף הטלית, הניצב בבית הכנסת, ומתחטא כבן לפני אביו, אמור למעשה להתמודד עם קטרוג שמימי. וגם להשיב תשובה ניצחת לטענותיה של מדת הדין המערערת על קיומו.

הדין והקטרוג האופפים את עבודת ראש השנה, ובעטיים אנו תוקעים בשופר – כדי לערבב השטן, מלווים את הבריאה כבר מימי בראשית. על בריאת אדם הראשון, טענו המלאכים "מה אנוש כי תזכרנו" (תהלים ח, ה) "עתיד למחטא קמך". אז, בטרם נברא האדם, טענו דרי מעלה, כי אותו ילוד אשה קרוץ חומר הנקרא 'אדם', לא רק שלא יוסיף כבוד לבוראו, הוא אף עתיד לחטוא ולחולל חורבנות. היום, אחרי אלפי שנות קיום עולם, והיסטוריה רווית קלקולי ופגמי בני תמותה, יש לטענת המלאכים גם גושפנקא. המציאות תוכיח.

ואיזו תשובה יש לו לאדם הקטן להגנתו?

תרועה!

התורה הקדושה מצווה עלינו להריע בשופר, והפסוק אומר (במדבר כט, א) "יום תרועה יהיה לכם". חז"ל מתחקים אחרי פישרה של אותה תרועה באמצעות הלשון בתרגום אונקלוס "יום יבבא יהא לכוון". הם מקישים את לשון 'יבבא' הנאמר כאן לזה הנאמר באם סיסרא (שופטים ה, כח) "בעד החלון נשקפה, ותייבב אם סיסרא". יבבותיה של אם סיסרא הממתינה לשמוע את קול אופני מרכבותיו של בנה הבושש לשוב משדה הקרב, מלמדות על משמעותה של תקיעת תרועה.

ומה עניין אם סיסרא אצל תקיעת שופר? דברים בגו.

סדר התקיעות בתפילת המוסף מחולק בין שלושת החלקים: מלכויות, זיכרונות ושופרות. סדר מלכויות משמעותו, להמליך עלינו ועל העולם את בורא עולם. ומשם כך ההתעוררות היא של יראה ופחד. "ובכן תן פחדך" "ויראוך כל המעשים". היראה היא תנאי לכינונה של מלכות.

המלאכים טוענים, ובצדק...

אולם כעת, לאחר שעוררנו את יראת המלכות וקיבלנו על עצמינו את מלכותו של יוצר בראשית. מתעוררת ביתר שאת ועוז טענת המלאכים "מה אנוש כי תזכרנו". כעת, דווקא לאור קבלת עול מלכות שמים, עולה ומזדעקת כלפי היהודי הטענה "אי מלכא אנא עד האינדנא אמאי לא אתית לגבאי" (גיטין נ.ו.) – 'היכן היית עד היום'. אם בורא עולם מלך כפי טענתך, היה מן הראוי שתנהג אחרת. העוונות והחטאים נעשים מודגשים וצורמים יותר על הרקע הצח והלובן שנפרס כעת לכבודה של מלכות השם המתחדשת בעולם.

לשם כך אנו ממשיכים תיכף ומיד לפסוקי 'זכרונות'.

שתי מגמות לסדר זיכרונות. האחת מבקשת מבורא עולם לזכור את כל אותן הזדמנויות בהן התנהג האדם כראוי ודווקא תרם לכבודה של מלכות שמים. הפסוקים הללו מבקשים לעורר את נקודות האור הרבות הפזורות במרחבי דברי ימי עולם, ולאורך מסלול ההליכה של כנסת ישראל הצועדת במסירות אחרי בורא עולם.

אך ישנו חלק נוסף, חלקו של הבן יקיר. בחלק הזה, מבקשת כנסת ישראל לעורר את נקודת הפנימיות הקדמונית ביותר, נקודת שורש הווייתו של היהודי. הנקודה הזו הנעוצה עוד קודם בריאת העולם, ובטרם נאצלו דרי מעלה, מלאכים, שרפים וחיות הקודש. הנקודה הזו שרויה אך ורק במחיצת רצונו הכמוס של הבורא לבדו. ובנקודה הזו היה שם רק הבורא יתברך המבקש לכוון מלכות שמים בעולם, ונשמות ישראל שעלו במחשבה תחילה ושעבורם לבד עלתה המחשבה הנעלמת לברוא את העולם על שלל נבראיו, רוחניים וחומריים.

כעת, לנוכח הטענה הצודקת לכאורה של מלאכי רום, מציג היהודי את הקלף האחד והיחיד שנותר ברשותו. 'אני הסיבה לבריאת העולם!'

להסביר בלי מילים

אדם יכול להסביר את עצמו באמצעות דיבור. המילים משמשות אמצעי להעברת מסר, אולם זהו ביטוי חיצוני למדי. יש גבול למה שניתן להסביר במילים. במקום כלשהו יד הדיבור איננה מגעת, במקום הזה רק צעקה מסוגלת לגעת. תקיעת שופר היא צעקה, אין כאן דיבור, אין כאן אמירה, יש כאן רק צעקה הנשאגת ובוקעת ממעמקי ליבו הרוותח של יהודי.

כמואר בדברי מורינו רבי נתן בספרו לקוטי הלכות בהלכות הפקר ונכסי הגר:

'קול שופר של ראש השנה הוא בחינת ממעמקים קראתיך שזה כל בחינת ראש השנה, בחינת קול היוצא מן הלב בלא דיבור, בבחינת צעק ליבם אל ה' שעל ידי זה מתגלים העצות שהם בחינת עומק הלב.'

עצות במשנת רבינו מגיעים ממקום הכי עמוק הלב, כדברי שלמה המלך במשלי 'מים עמוקים עצה בלב איש'.

'תקיעה הוא קול פשוט היוצא מהבל הלב מפנימיותו והוא בחינת צעקת הלב שלמעלה מהחכמה, שאי אפשר להוציא בשפתיו בדבור'.

מה טמון בפנימיות הלב של יהודי, מה הנקודה הכי עמוקה בלב איש הישראלי היוצא ומתגלה בקולו?

'כל' אחד מישראל הוא חלק אלוקי ממעל, ועיקר אלוקות בלב, ואלוקות שבלב איש הישראלי, הוא בחינת אין סוף כי אור להבותו הוא אין סוף' (לקוטי מוהר"ן תורה מ"ט)

בלב של יהודי יש החלק אלוקי ממעל, כמו שכתוב 'כי חלק ה' עמו' והוא האין סוף ממש, כי בעצם ישראל הם כל תכלית הבריאה, כמו שאמרו רז"ל בבראשית רבה:

'ישראל' עלו במחשבה תחילה'.

'כל' העולמות לא נבראו אלא בשביל ישראל, דכתיב לכבודי בראתי יצרתיו אף עשיתיו, דהיינו בריאה יצירה עשייה לא נבראו אלא לכבודי, וכבודי היינו ישראל, דכתיב ושכנתי בתוכם, ודרשו רבותינו זכרונם לברכה 'בתוכו לא נאמר אלא בתוכם' מלמד שהקב"ה משרה שכינתו בתוך כל אחד מישראל'.

(לקוטי מוהר"ן תורה צ"ד)

בכתבי האר"י מבואר שהעילה הראשונה לבריאת העולם, רצון הפשוט ההתחלתי לכל היקום כולו, כל העולמות וכל החלל, היתה מחמת השעשועים ששיער הקב"ה בדעתו שיקבל מכל אחד ואחד מישראל בניו. ועל כן כל מה שמוטל עלינו הוא רק לגלות את זה, לגלות את השורש הזה שבתוך הדי. אן. איי. הטמון בתוכינו, בלב.

הניצוץ הזו אינו מתגלה לבד הוא טמון בעומק הלב, צריכים לגלותו, 'ובמה בשופר'.
ברגע שגלינו את זה המתקנו ובטלנו כל טענה וקטרוג שבעולם.

מול טענת המלאכים המקטרגים על עצם קיומינו, אין לנו מילים כדי לסבר בהן אוזניים של מעלה. אין לנו טענות המעוגנות בסברא, פשר או טעם, יש לנו רק את צעקת הלב. והיא מסוגלת - יותר מאלף מילים - לעורר את הנקודה הפנימית ביותר בעולם, את שורש נשמות ישראל. אנחנו טוענים כביכול לעומת המקטרגים: 'אתם מערערים על קיומינו, אם כך גם קיומכם מתערער. משום שאנו, בני האדם השפלים, עבורנו נברא העולם. אך ורק עבורנו. אילולא שאנחנו כאן, חרף כל הפגמים והעוונות, לא היתה כל עילה ליצירת מעשי בראשית. ואם כך, מה לכם כי תלינו עלינו'.

וזוהו הקשר בין אם סיסרא המייבבת לתרועת השופר של עם ישראל. אימו של סיסרא מופיעה בתנ"ך אך ורק בזכות בנה שזכה למלוכה. אין לה שם עצמי משום שלא היתה לה גדולה עצמית. היא נחשבת רק 'אימו של...' וזה בעצם מה שאנחנו טוענים כביכול בתרועת השופר לבורא עולם:

'אתה יצרת עולמך מקדם, בראת עולם כדי להיקרא מלך. אין מלך בלא עם, ואילולא שאנו בני האדם השפלים נמליך אותך עלינו, כביכול אינך קרוי מלך. ריבנו-של-עולם, איך תטה אוזן לטענת המלאכים המערערים על קיומינו, הלא כל מלכותך אינה נקראת אלא על שמינו...'

זו גם הסיבה לכך שסדר זכרונות כרוך בכריכה אחת עם תקיעת השופר. את הטעם לאמירת פסוקי זכרונות מציינים חז"ל כך (ר"ה טז): "כדי שיעלה זיכרוכם לפני לטובה. ובמה - בשופר". השופר מכניס לפני ולפנים את פסוקי הזיכרון. ומדוע, משום שרק צעקה פנימית העולה ובוקעת את כל הרקיעים ומגעת עד מקום ששום דיבור לא יכול לפרוח, היא ורק היא מסוגלת לטעון טענה שכזו. ששום קטרוג לא יכול לה.

לנטרל את הקטגור מלכתחילה

המשנה במסכת ראש השנה (כו.), מנמקת את הטעם לפסולו של שופר העגל לתקיעה בשני טעמים, כאשר אחד מהם הוא "שאיך קטגור נעשה סגור". העגל הנושא בעצם מהותו זיכרון של קטרוג חמור - חטא העגל, אינו יכול בעת ובעונה אחת, גם לשמש כסגור על עם ישראל. הגמרא תמדה על הנימוק הזה, משום שעיקרון "אין קטגור" נוגע רק לעבודות הנעשות בקודש הקודשים. לשם נאסר על הכהן גדול להיכנס ביום הכיפורים בבגדי זהב, בעטיו של 'עגל הזהב'. מה מקום יש אם כן לטענת "אין קטגור נעשה סגור" מחוץ לקודש הקודשים. והגמרא מיישבת שתקיעת השופר אמנם נעשית מחוץ לקודש הקודשים, אך היא מעוררת זיכרון עליון וטמיר כל כך, הנוגע לנקודה פנימית כל כך בקשר המופלא שבין הבורא לעמו ישראל, ובכך היא שווה בעצם לנשגבות הכניסה לקודש הקודשים.

בשקלא וטריא של הגמרא מונח רעיון נפלא.

מלכתחילה היתה הסברה להכשיר את התקיעה בשופר של עגל. משום ש'אין הדין נמתק אלא בשורשו', יבוא אם כן שופרו של העגל, ויכפר על עוון העגל. אך לא. "אין קטגור נעשה סנגור". הסיבה לכך שדווקא בבית קודש הקודשים נטענת טענת "אין קטגור". היא משום שבקודש הקודשים אין לקטגור שום מציאות כדי שנוכל להפוך אותו לסנגור.

עבודת הכהן הגדול בקודש הקודשים הסתכמה בכך שנכנס לשם 'ונכלל במקום שנכלל'. קודש הקודשים ואבן השתייה זוהי נקודת ההוויה השורשית ביותר, ובה נכלל ביום המובחר האדם הנבחר, וכולל יחד עימו את כלל ישראל. כניסת הכהן הגדול בקודש הקודשים היא התכללות, ולא עשיית פעולה. זהו ביטול בשורש, ועצם הביטול יש בו כדי לבטל כל קטרוג.

ובכן, במקום בו מתבטלים בשורש השורשים, אין מקום לעיסוק בהכנעת המקטרג. במקום שכזה עוקרים מהשורש את עצם מציאותו של המקטרג. הכהן הגדול עולה ונכלל במקום קדום ועליון, קדום עוד יותר משורשיו של הקטרוג. ובמקום שכזה אין טעם להיכנס לדין ודברים עם דמותו של המקטרג.

הוא הדבר בתקיעת השופר. נתנו חז"ל טעם לתקיעת השופר, כדי לערבב השטן. ומהי משמעותו של אותו ערבוב?

השטן בא בטענותיו, מערכות קטרוגיו סדורים לו ומוכנים מיוסדים על הוכחות ניצחות, ובנויים לתלפיות. והנה ניצב לו היהודי הקטן, עטוף בטליתו. שותק שתיקה רועמת ולא משמיע אלא צעקת תקיעה, ואותה תרועה מנסרת ועולה מעלה מעלה, ועוקרת מעיקרן את כל טענותיו של השטן. אין היהודי נכנס לענייני קטגור – סנגור, אין הוא נזקק למילים ומליצות, צעקה אחת הבוקעת מפיו, מזכירה לבורא ולעולם את השורש הקדום הזה, השומט באחת את הקרקע תחת כל טענותיו של השטן.

הבעל שם טוב נשאל פעם על ידי קבוצה מתלמידיו, ילמדינו רבינו מה הכוונה הכי עליונה בתקיעת שופר.

ענה להם הבעל שם טוב:

זהו הכוונה העולה על הכל 'אבא אבא תעזור לי, אבא אבא תציל אותי'.

השופר מעורר למעלה: אבא אנחנו הילדים שלך, אנחנו הבנים שלך,

אנחנו כאן אך ורק בשבילך,

'בנים אתם לה' אלוקיכם'

'בני בכורי ישראל'

כמו בן שכל מהותו הוא ממוח האב, כמו בן ישראל הם חלק אלוקי ממעל ממש!

שיחות בדרך לאוני

הצעקה העמוקה בעולם

2

זמר "אשת חיל"

ביאור נפלא על זמר "אשת חיל" (משלי ל"א)
הסובב והולך בעוצם גדולת הצדיק,
אור האורות, בעל השדה,

**רבינו הקדוש רבי נחמן מברסלב זיע"א,
עפ"י ספרי תלמידיו זי"ע**

והם דברי שבח הלל וקילוס בדרך משל ומליצה. בגודל השגתו ופעלו של הצדיק האמת. וכבר נהגו אנשי שלומינו לזמר את הזמר הנפלא הזה בליל א' דראש השנה, משום שיש בו רמז ומליצה על עניין עליית המלכות שנעשה כל שנה בראש השנה, והוא סובב הולך על גדולת רביה"ק והנורא, אשר מסר נפשו למעננו. לטהרנו מפגמינו, להשיב נפשנו בשבעה משיבי טעם, ולרפאות אותנו מכל מיני חיצים ובליסטראות שהשליך בנו הבעל דבר. ואף להפוך אותם ולעשות מהם ניגון מופלא, ניגון שיתנגן לעתיד לבוא. ואילו פינו מלא שירה כים, אין אנחנו מספיקים להודות להשי"ת על אשר חנן אותנו בצדיק אמיתי כזה, שהאיר לנו בתוך עומק ההסתרה, את האור הנפלא, להודיע לנו שגם בעמקי עמקים, בכל מקום ממש, הוא יתברך שרוי ומצוי עמנו בתוקף הרחמים והרצון, וכי לית אתר פנוי מינייה כלל. ועל החסד העצום שאין דעתנו משגת כלל, מה שעשה עמנו תיקונים נפלאים כאלה בערב ראש השנה, שאין לנו כל השגה בכך, כדבריו, כי הוא "מתנה שניתנה לו".

מנהג ישראל קודש לזמר בכל ליל שבת, בעת סעודתא דחקל תפוחין קדישין, עת דודים, את השבח הנורא והמליצה המופלאה ששורר שלמה המלך ע"ה בספר משלי (לא, י) "אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה". והנה דברי המליצה הזו גבוה גם שגבו מאוד מבינתנו, ונסתרו מדעתנו. והם מלאים ועמוסים כוונות נסתרות ורמזים נעלמים בגבהי מרומים. וכפי המבואר מדברי כמה ממפרשי הכתובים³ וביותר בדברי מוהרנ"ת זי"ע, הרי שהזמר הקדוש הזה סובב הולך כולו על גדולת והשגת הצדיק, להפליג בנועם זיו תפארתו ועוצם פועליו. וכך כותב מוהרנ"ת:

"כי שלו עולה על כולם בבחינת רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה" (שם לא, כט), שנאמר על הצדיק האמת הגדול ביותר העוסק לעשות כלים ולבושים ולהמשיך תורה בחכמה אמתית כזאת עד שיוכלו להתקרב הכל להשם יתברך, שזהו בחינת השבח של "אשת חיל" וכו', בחינת "דרשה צמר ופשתים" (שם לא, יג), שהם בחינת כלים ולבושים להשגת אלקות וכו'. וזהו בחינת "היתה כאניות סוחר ממרחק" וכו' "זתקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה" וכו' (שם לא, יד - טו). שבתוקף חשכת ליל הגלות של נפשות ישראל היא נותנת להם טרף וכו'. וכן הולך וסובב כל השבח הקדוש הזה. וזה בחינת "נודע בשערים בעלה" (שם לא, כג), שהם בחינת שעורין דאתוון דאורייתא, היינו בחינת צמצומים הנ"ל שהוא ממשיך בחכמתו, על ידם נודע השם יתברך בעולם, בחינת "נודע בשערים בעלה" וכו'. וזהו, "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה" (שם לא, כו). ודרשו רבותינו זכרונם לברכה "זה הלומד תורה על מנת ללמודה", היינו כנ"ל, שמלמד תורתו לאחרים לקרבם להשם יתברך. וזהו, "צופיה הליכות ביתה" (שם לא, כז), שצופה הלוך ביתו איך יתנהג לעולם באופן שלא תכבה נרו לעולם ועד, שיהיה נשאר השארת חכמתו לדורי דורות לנצח. כי "ולחם עצלות לא תאכל" (שם), כי לחמו ותורתו אינו לחם עצלות ח"ו, כי היה זריז מאוד מאוד בעבודתו יתברך, על כן "קמו בניה ויאשרוה" (שם לא, כח), הם התלמידים שנקראים בנים שקרבם להשם יתברך. "בעלה ויהללה" (שם) זה השם יתברך, כי השם יתברך מסכים על זה, כי חפץ בזה שיקרב כולם אליו, כי חפץ חסד הוא. ועל כן "רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה" (שם לא, כט). (ליקוטי הלכות השכמת הבוקר הלכה ד')

ומכיוון שזה הזמר נשזר ונסדר במליצת הלשון, באנו בעזר יוצר כל, לדלות לו ביאור ופשר, פסוק אחר פסוק, עפ"י הקדמות מוהרנ"ת ותלמידיו, על עוצם גדולת רביה"ק והנורא, שהשיג מה שהשיג בחייו, ויתרה מכך, מה שזוכה להשיג ולפעול לאחר הסתלקותו ז"ל.

"נשזב לדברינו בדבר רוממות המידה הזאת, כי היא האם הקדושה אשר עליה אמר שלמה המלך עליו השלום את כל דברי השבח שבסדר א"ב, שאומרים אותם כליל שבת עת קבלת המלכות מאורה הנפלא, להיות מכונה על ידי זה בשם שדה תפוחים וכו', וכל אשר ישים את לבו להשיר הזה יראה בעיניו, כי מבואר שם ברמז נפלא, התגלות האור הזה בעוד גברה ליל חשכות גלויותינו, ליתן גם היום טרף אמריו הנוראים לאנשי ביתו ומקורביו". (מוריניו ראבר"ג, כוכבי אור, חכמה ובינה, אות יח)

3. עי' בפירושו המקנה בהקדמה לספרו.

4. סוטה מט.

הקדמה קצרה בסוד סדר הבתים שסידר שלמה המלך ע"ה במזמור 'אשת חיל'

הנה המזמור הנורא הזה בא לפאר ולרומם קרנו של צדיק, לספר שבחו ועוצם פועלו, שהשגותיו הנוראות ופועלו הנשגב כלולים בשני מיני השגות הנכללות תמיד אחת ברעותה. תחילה, השגת דרי מעלה בבחינת 'מה ראית, מה פשפשת'. ולעומתה השגת דרי מטה, בבחינת "מלא כל הארץ כבודו". כי זהו עניינו של הצדיק שהוא כדברי הזהר "אחיד שמיא וארעא" שיכול להאיר לגדולים ואף לקטנים.

ושלמה המלך ע"ה, בבתים הראשונים של המזמור, מסדר בכלליות את שתי ההשגות הללו, אלו לעומת אלו. וכך החל לומר: "אשת חיל מי ימצא" – בחינת 'דרי מעלה' שעוצם השגתו אין להשיג, בבחינת 'מה ראית מה פשפשת'.

ולאחר מכן נחית לספר מעניין 'דרי מטה' בבחינת "בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר" – שיורד לברר הניצוצות מלמטה.

וכעת הסדר כך הוא: אות ד' - י"ב - יכוון כלפי 'דרי מטה'. מ"ג והלאה מדבר על השגת 'דרי מעלה'.

זהה החלי בעז"ה

שבח הצדיק בכלליות

[אות א-ג]

"ובכל השבח הזה קמ"ט תבות, כמספר "נחמן" עם הכולל" -
כי השבח מהלל את נוראות השגת רביה"ק.

א.

"אֵשֶׁת חַיִּל מִי יִמְצָא וְרוּחַק מִפְּנֵינִים מְכָרָה"

"אשת חיל" - רמז לצדיק, משום שהצדיק נאמן לבוראו כאשרת חיל לבעלה. כי הנה נודע שהצדיק כולל במהותו את כנסת ישראל ואת השכינה הקדושה, והנאמנות והמסירות שלו להשם יתברך, מבטאת את נאמנותם של כלל ישראל ואת ההתקשרות שלהם ושל השכינה הקדושה עם קודשא-בריך-הוא.

"מי ימצא" - הצדיק האמת השיג ומצא את בחינת "מי", גימטריא נ'. כלומר, שהצדיק השיג את כל 'חמישים' שערי בינה' בתכלית השלמות שאין שלמות אחריו, כי רבינו הקדוש הוא הצדיק החמישי מבין חמשת הצדיקים יחידי הדורות (כוכבי אור עפ"י חיי"מ רעט), והוא כידוע דרגת היחידה, כמו שהעיד על עצמו "אני השגתי יחידה שביחידה".

וידוע לבאי בשערי תורת הנסתר, שדרגת היחידה ושער החמישים של הבינה, הם שתייהם דרגת הכתר העליונה הספירה העליונה, של הבורא ברוך הוא.

"ורחוק מפנינים מכרה" – המזמור מפליג בעוצמת השגת הצדיק את כל שערי בינה, עד כדי כך שעלה ונתעלה גבוה למעלה ממדרגת כהן גדול הנכנס ביום הקדוש לפני ולפנים אל קודש הקודשים. כלומר, שהשגותיו הנעלמות ופעולותיו העצומות, נעלות ונשגבות יותר ממעלת הנכנס בקודש הקודשים המכונה 'פנינים'. וכפי שדרשו חז"ל על התורה הקדושה: "מה טעם יקרה היא מפנינים – אפילו מזה שהוא נכנס לפני ולפנים" (הוריות יג.). ודייק מורינו הרה"ק רבי אברהם בר"נ על פי הדברים האלה, שיש את 'עזרה', יש 'היכל', יש 'קודש הקדשים', אבל ד' אמות של הציון עולות על כולנה.

ב.

"בִּטַח בָּהּ לֵב בְּעֵלָה וְשָׁלַל לֹא יִחְסֹר"

המזמור מבקש לתאר ולצייר את עוצם נאמנותו של הצדיק לבוראו כמשל אשת חיל לבעלה, עד ש'בטח בה לב בעלה'. כלומר, הקדוש-ברוך-הוא בוטח וסומך על עבודתו ומסירותו וסגולת כוחו של הצדיק, שבוודאי עוד ישיב אליו יתברך את כל פזורי נידחי עמו ישראל, ואת כל ניצוצי הקדושה הנפוצים בכל קצוות תבל וים רחוקים.

ולכן "ושלל לא יחסר". כי 'שלל' אלו הם הנכסים וההון הנלקחים בשבי על ידי מדינה כובשת. והצדיק הלוחם מלחמת השם, ועמל כל ימיו לברר הבריא, ולהעלות את חלקי הקדושה מכל מקומות שנדחו ונפוצו בעוונות, הוא בוודאי יזכה לנצח המלחמה ולכבוש הסט"א בשלמות, עד שישלב כל השלל והמלקוח שנכבש תחת יד הקליפות והסט"א. וזה שבח מופלא לצדיק, שנאמנותו ומסירותו לעבודת הבורא עצומה ומוחלטת כל כך, עד שהוא יתברך כביכול סומך ו'בוטח' בו שישלים עבודתו הקדושה. והסיבה לכך, משום שכאמור זכה וירש את השגת כל החמישים שערי בינה, עד כי שגבה מעלתו כמו הנכנס לפני ולפנים.

ג.

"גְּמַלְתָּהּ טוֹב וְלֹא רָע כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ"

את השגתו העצומה ומדרגתו הנפלאה, השיג הצדיק אך ורק מתוך יגיעה נוראה "כל ימי חייה". כל רגע ורגע מימי חייו, הוא מתייגע ביגיעות עצומות בעבודת הבורא. וכפי המבואר הרבה בספרי תלמידיו הקדושים, איך היתה עבודתו המיוחדת של רביה"ק מתוך יגיעה עצומה ובהתמסרות מוחלטת לכל עבודה ועבודה.

ועיקר יגיעתו של הצדיק בחייו, ויותר מכך לאחר הסתלקותו היא, בקיבוץ וליקוט כל הנקודות הטובות הפזורות בכל הבריאה ובין כל נפשות ישראל.

וזהו:

"גמלתהו טוב" – שהצדיק מתייגע מחמת ש'גמל' (מלשון 'גמלה החלטה' וכדו') וחפץ בכל מאודו למצוא כל נקודות ה'טוב' שיש בכל הבריאה ובכל אחד מ'ישראל'. ועל ידי שהסתכל ועיין, ומצא את הטוב המצוי בכל אחד, ביטל לגמרי את כל מציאות הרע, עד שעשה ממנו אין ואפס ממש.

וזהו:

"ולא רע" – כלומר שעשה מהרע – 'לא'. אין רע, בבחינת "ואת רוח הטומאה העביר מן הארץ" (זכריה יג, ב).

וכך כותב מוהרנ"ת:

"כי השם יתברך רוצה רק שימליצו טוב על ישראל וירחמו על ישראל, אפילו על הגרועים לקרב כולם אליו יתברך, כמו משה רבנו עליו השלום, שמסר נפשו על ישראל ואמר⁵, "ואם אין מחני נא" וכו'. וזה בחינת מעלין בקודש, שכל מה שמגיעין ובאין בקודש יותר ויותר, ומשיגין השגת אלקות יותר, צריכין להיות מעלין נפשות יותר ויותר ולא מורידין, דהיינו שיזהרו שלא יהיו מורידים הנפשות על ידי גודל קדושתם, דהיינו שלא יגיעו לכלל קפידא על ישראל מחמת גודל קדושתם והשגתם את השם יתברך, שמחמת זה אינם יכולים לסבול את הגרועים, עד שכועסים עליהם, עד שיכולים להוריד אותם ח"ו, שזהו בחינת פוחת והולך שאמרו בית שמאי וכנ"ל, כי לא כן הוא, כי צריך להיות מעלין בקודש ולא מורידין, כי כל מה שמגיע למעלה יתירה והשגה גדולה ביותר, צריך להתחכם ולעשות צמצומים חדשים בתחבולות נפלאות, עד שיכולים לקרב נפשות רבות יותר ויותר, ולרפאות אפלו הגרועים והחולים מאוד מאוד כנ"ל". (ליקוטי הלכות ברכות השכמת הבוקר ה"ד).

סדר עבודתו עם 'דרי מטה'

[אות ד-ז]

ד.

"דְרִשָׁה צֶמֶר וּפְשָׁתִים וְתַעַשׂ בְּחֶפֶץ כִּפִּיָּה"

כעת עוסק המזמור בסדר עבודתו הקדושה המופלאה של הצדיק, העוסק להאיר ולהזריח את אורו העצום, מתכלית מעלת שער החמישים, נ' שערי בינה, מה שאין הדעת האנושית מסוגלת לשער ולהעריך, ועד צמצומי מוחו וליבו של כל אחד ואחד מישראל. לברר ניצוצות מעמקי הקליפות, ולהשיב את העולם כולו בתשובה שלימה. והנה ב' אופנים יש בזה:

האופן הראשון. הצדיק מצמצם את השגותיו הנוראות והמופלאות שהשיג מהאור אין-סוף ממש, משער החמישים, מכתר הבינה. ומלבישם בתוך תורות, סיפורי מעשיות ושיחות. שכל אלו הם לבושים וצמצומים כלפי אור האין סוף, שהולבש והתכסה בדברי משל ומליצה, כדי לעורר באמצעותם את ישראל משינה רוחנית. וכך הוא גם מטהר את העולם. ובסוד זה הפליג המזמור:

"דרשה צמר ופשתים" - היינו, כפי הידוע מדברי האריז"ל איך "צמר" הם צמצומים של מידות הרחמים העליונות, בסוד המתקת המיצ"ר והדוחק, לבחינת צמ"ר לבן, שכולו חסד ורחמים. והצדיק העוסק בעבודה נפלאה זו, הרי הוא 'דרש', צמצם, והלביש לשם כך, את השגותיו הנוראות השופעים משער החמישים, בתוך "צמר ופשתים" - לבושים שונים של משלים וסיפורי מעשיות. וכפי שכתב מוהר"ן:

"אבל יש שנפל מכל השבעים פנים, עד שאי אפשר לעוררו בשום פנים, כי אם על ידי סיפורי מעשיות של שנים קדמוניות, שכל השבעים פנים, שבעים שנים מקבלין חיות משם. וזה בחינת עתיק, בחינת זקן, בחינת הדרת פנים. שכל השבעים פנים מקבלין חיות והדור משם וכו', אבל כשמעוררו על ידי ספורי מעשיות של שנים קדמוניות, הוא בחינת רוב חסד. כי כל הפנים וכל החסדים מקבלין משם". (ליקוטי מוהר"ן ס')

כמו כן, מצמצם הצדיק את תורותיו הגבוהות והנעלמות, לכל אחד לפי דרגתו ויכולת השגתו, וכך כותב מוהר"ן:

"השגות אלקות, אי אפשר להשיג כי אם על ידי צמצומים רבים. מעילה לעלול, משכל עליון לשכל תחתון. כמו שאנו רואים בחוש, שאי אפשר להשיג שכל גדול, כי אם על ידי התלבשות בשכל תחתון. כמו המלמד כשרוצה להסביר שכל גדול להתלמיד, הוא צריך להלביש אותו בשכל תחתון וקטן, כדי שיוכל התלמיד להבינו. דהיינו שהוא מצייע לו מתחלה ההקדמות ושכליות קטנים שמסבב לו תחלה, כדי להבינו על ידי זה המכוון, שהוא שכל עליון וגדול.

וצריך כל אחד לבקש מאוד מלמד הגון כזה, שיוכל להסביר ולהבין אותו שכל עליון וגדול כזה, דהיינו השגות אלקות. כי צריך לזה רבי גדול מאוד מאוד, שיוכל להסביר שכל גדול כזה, על ידי השכל התחתון כנ"ל, כדי שיוכלו הקטנים להבינו. וכל מה שהוא קטן ביותר, ומרוחק ביותר מהשם יתברך, הוא צריך רבי גדול ביותר. כמו שמצינו בעת שהיו ישראל במדרגה קטנה מאוד, דהיינו במצרים, שהיו משקעים במ"ט שערי טומאה, היו צריכים רבי גדול ומלמד גדול ונורא מאוד, דהיינו משה רבנו, עליו השלום. כי כל מה שהוא קטן ומרוחק ביותר, צריך מלמד גדול ביותר. שיהיה אמן כזה, שיוכל להלביש שכל עליון כזה, דהיינו השגתו יתברך שמו, לקטן ומרוחק כמוהו.

כי כל מה שהחולה נחלה ביותר, צריך רופא גדול ביותר". (ליקו"מ ל).

עד כאן אופן ראשון.

האופן השני. מיוחס לבחינת ה'ידיים', ויבואר להלן בהרחבה נפלאה (באות י). ובתמצית הרעיון, שהצדיק פועל בכח ידיו ועושה פעולות נוראות לטהר את העולם. ועל כך שורר המשורר:

"ותעש בחפץ כפיה" – כלומר, שבכח 'חפץ כפיו' הם הידיים, הוא 'עושה' ופועל לתיקון העולם.

ה.

"היתה פִּאֲנוּיּוֹת סוּחַר מִמְרַחֵק תְּבִיא לַחְמָה"

כאן יש נתינת טעם לעניין "צמר ופשתים".

וכי מדוע זה נדרש הצדיק להלביש את השגותיו, בתוך לבושי צמר ופשתים. אכן העניין כך הוא: הנה השגותיו הנוראות של הצדיק, רחבות מארץ מידה ועמוקות מני ים, וכמו הים הגדול שהנכנס אליו, הרי הוא מסתכן בנפשו, מפני הגלים ושטף המים הרבים, ואילולא שיצפין עצמו בספינה שתשיט אותו על פני המים, גלי הים יסחפוהו ויטביעוהו. כך ממש גם בתורתו של הצדיק. משום שדבריו עמוקים כל כך, והשגותיו נפלאות כל כך, מוכרח הוא כביכול להתקין לדעתו הקדושה והרחבה 'אניות' חסונות וכלים המסוגלים לעמוד במים רבים, ועל כך נאמר:

"היתה כאוניות סוחר" – שהלימודים הקדושים הללו שאנו זוכים לקבל מאת הצדיק, הרי הם כאניות סוחר, חזקות וחסונות, באופן שהמקבלים את תורתו לא יסתכנו חלילה בטביעה של ריבוי אור, רק ישוטו בים החכמה בבטחה ושלווה.

וזה ששורר:

"ממרחק תביא לחמה" – לחם, היינו לחמה של תורה. והצדיק רב חיילו להביא את "לחם" תורתו, גבוה מעל גבוה, "ממרחק". מפסגות ההשגה הנפלאה מבינת אנוש, מעתיק

יומין. עד למטוה מעשרה טפחים, אל תוך דעתם השפופה של הנבראים הרוחשים בזה העולם הגשמי. בכך הרי הוא מכין עבורם הגנה ומבטח בבחינת "אניות סוחר". וכך כותב בעניין רבי נתן:

"ועיקר ההתבוננות שמבינים על ידי התגלות תורתו של הרבי האמת, הוא מה שמבינים ממנו כל אחד ואחד לפום דרגיה שעד כאן תחום שבת ואי אפשר להבין יותר, כמו שמבאר שם בבאור בענין המקיפים וכו' שבשביל זה צריך לשתוק, כדי שלא יכנס בקושיות ותרוצים שהם למעלה מהזמן וכו'. נמצא, שעיקר מה שמדבר הרב עם כל אחד ואחד ומאיר בו דעת להצילו מעוונות וכו', העיקר הוא שמבאר לו שיבין מרחוק שיש חכמות אמיתיות והשגות נפלאות בתורה, כדי שיתחזק אמונתו עד שיכול לבוא לבחינת ביטול אל האין סוף בחינת הארת הרצון, אבל תיקף כשרוצה להבין ולהכניס בדעתו, הוא פוגם בזה וצריך לברוח מזה מאוד בחינת במופלא ממך אל תדרוש וכו'". (ליקוטי הלכות, נטילת ידים לסעודה ה"ז, עיי"ש ויאירו עינך).

ו.

"ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחוק לנערותיה"

כעת יפליג המזמור לספר נפלאות מתעצמות יגיעותיו של הצדיק, שעל אף שידע אור האורות, שגילוי אורו יתברך בשלמות יהיה רק בעת ביאת גואל צדק. הוא אינו נותן לעפעפיו תנומה, וכבר כעת, בעוד ליל הגלות בתוקפו, בחשכת לילה ואפילה, הרי הוא קם מתוך עומק החושך המר, להאיר בתוככי האפילה את אור הגאולה. וזה שאמר:

"ותקם בעוד לילה" – בתוקף חשכת הגלות, עוד בטרם יפציע אור הגאולה וישטוף עולם ומלואו באור יקרות. כבר כעת, עומד הצדיק לגלות ולהאיר. בבחינת:

"ותתן טרף לביתה" – להפיח תקווה של אמת בכנסת ישראל. להחיות הנרדמים, לפרנס הנפשיות העייפות במזון רוחני, ולהרוות הצמאים בנועם אור המתוק. כי כנסת ישראל נחשבת 'ביתו' של הצדיק וקוב"ה, כי השי"ת הלא הוא בעל הבית, ולעומתו עזר כנגדו, הצדיק בחינת 'אשת חיל', וכנסת ישראל גופם הם הבית ובני הבית.

ומה הוא אותו 'טרף' מחייה נפשות, שהצדיק חונן ונותן לכנסת ישראל בתוככי "בעוד לילה"?

על כך משורר המזמור:

"וחוק לנערותיה" – היינו, שהצדיק ברוב טובו, הנחיל וציווה לנו עצות ישרות ובהירות בבחינת 'חוק ולא יעבור'. את לחם החוק הזה ציווה הצדיק ל'נערי' הם האנשים המקושרים אליו וסרים למשמעתו במסירות. לא יסורו מדבריו ימין ושמאל.

ומבין אותן עצות של 'חוק ולא יעבור', דגש מיוחד ניתן על שתי העצות הנשגבות: תורה – לימוד פוסקים והלכה בכלל יום. תפלה – היא עצת ההתבודדות בינו לבין קונו, יום יום.

על התורה נאמר:

"ואמר: שכל איש ישראלי מחויב ללמוד בכל יום ויום פוסקים ולא יעבור. ואף אם הוא אנוס ואין לו פנאי, ילמד על כל פנים איזה סעיף "שולחן ערוך" באיזה מקום שהוא, אפילו שלא במקומו שהוא עומד עתה בשולחן ערוך. כי צריך ללמוד איזה דין ב"שולחן ערוך" בכל יום ויום כל ימי חייו. וכשאינו אנוס, ילמד כסדר כל הארבעה "שולחן ערוך" מדי יום ביומו וכשיגמור ויסיים הארבעה "שולחן ערוך" יחזור ויתחיל ללמודם כסדר. וכן ינהג כל ימי חייו". (שיחות הר"ן כט).

ועל התפילה נאמר:

"אי אפשר להנצל עתה מהתגברות היצר הרע ומרבוי המניעות, ולהתקרב לשם יתברך, כי אם על ידי שיחה בינו לבין קונו, שירגיל עצמו לקבוע שעה מיוחדת בכל יום, לפרש שיחתו לפני השם יתברך בלשון שמדברים בו דייקא. ואת כל אשר עם לבבו ישוח לפני השם יתברך הן לבקש מחילה וסליחה על העבר, הן להתחנן על העתיד שיציליהו השם יתברך ממה שצריך להנצל ויזכה להתקרב אליו יתברך. ואפילו אם אינו יכול לדבר ולפרש שיחתו, אף על פי כן אפילו אם לא ידבר רק דבור אחד, גם זה טוב מאוד, ואפילו אם לא ידבר רק "רבנו של עולם", גם זה טוב מאוד. ואפילו ההכנה בעצמה מזה שמכין עצמו ורוצה לדבר, אף על פי שאינו יכול לדבר, אף על פי כן ההכנה והרצון בעצמו יקר מאוד בעיני השם יתברך. ואם יהיה חזק בזה להכריח עצמו בכל פעם לדבר לפני השם יתברך את אשר עם לבבו, בוודאי במשך הזמן יעזרהו השם יתברך, שיוכל לפרש שיחתו היטב, ויוכל לזכות לדבר דבורים חדשים ויקרים שישפיעו לו מן השמים, ויזכה לבוא לכל טוב אמתי ונצחי על ידי הנהגה זאת, הכוללת כל העצות לעבודת השם יתברך. כי על כל העצות צריכין תפלה ותחנונים הרבה, אשרי אדם שיתחזק בזה. כי מקטן ועד גדול אי אפשר להיות איש כשר כי אם על ידי התבודדות ושיחה בינו לבין קונו" (ליקוטי עצות).

"וזאת היתה הנהגה הכללית שציווה והזהיר את כולם. דהיינו ללמוד פוסק בכל יום. אפילו ביום שאין לו פנאי, ילמד על כל פנים איזה סעיף "שולחן ערוך" בכל מקום שהוא. ואמר שהוא חייב גדול על כל אחד מישראל:

גם זאת היתה הנהגה כללית שהזהיר את כל אחד ואחד, דהיינו להתבודד בכל יום ויפרש שיחתו לפני השם יתברך, ולבקש מלפניו רחמים ותחנונים לזכות להתקרב לעבודתו יתברך. ושיחה זו תהיה בלשון אשכנז שמדברים בו" וכו'. (שיחות הר"ן קפה).

ועל כך הפליג המשורר "ותקם בעוד לילה", היינו שגם בתוככי חשכת הגלות, לא הניח לנו הצדיק לשקוע בתרדמת הזמן, והעמיד לנו חוקים יום יום ולא יעבור, בבחינת "זחוק לנערותיה". וזהו "טרף לביתה", כי העצות הנוראות הללו שהנחיל לנו רבינו, הם הכלים והלבושים המוכנים לקבל באמצעותם את החיות הנפלאה בחינת 'טרף' שהצדיק מבקש להזין אותנו – אנשיו ונערותיו, המקושרים בו והדבקים בדרכיו.

אכן, העצות הללו, מוכרח שיהיו באופן של 'חוק' דווקא, וכפי שכותב מוהרנ"ת:

"וכפי המובן שם, שקיום השני דברים האלה בחוק ולא יעבור, מסוגל ומועיל לנצח בכפלי כפלים בלי שיעור. יותר מאם אפילו היה עושה אותם האדם כמו כן, ולא בחוק ולא יעבור תמיד בלי הפסק". (כוכבי אור).

בעל השדה

[אות ז-ט]

ז.

"וּמָמָה שָׂדֵה וְתַקְחָהּ מִפְּרֵי כִפְיָה נִטְעָה כָּרִים"

השדה הקדושה היא התחום הרוחני בו גדלים, צומחים ומתעלים ממעלה למעלה, רבבות אלפי נשמות ישראל. כמו כל גן פורח, גם ובעיקר שדה מופלאה כמו זו, שגידוליה נשמות, וצמחייתה נפשות, חייבת את פיקוחו של אחראי מסור, 'בעל השדה' שישגיח על הצרכים השונים והמגוונים של השדה כולה בכלליות, ושל כל גידול בפרטיות. בעל שדה שכזה, חייב להיות אדם גדול מאוד, המסוגל באמת לפקח ולהשגיח על כל כך הרבה נשמות יקרות. וכך כותב מוהר"ן על השדה ועל בעל השדה:

"דע, כי יש שדה, ושם גדלים אילנות ועשבים יפים ונאים מאוד. וגודל יקר פי השדה וגדוליו אי אפשר לספר, אשרי עיני ראתה זאת. ואילנות ועשבים, הם בחינת נשמות קדושות הגדלים שם. ויש כמה וכמה נשמות ערומות, שהם נעים ונדים מחוץ לשדה, וממתינים ומצפים על תקון, שיוכלו לשוב ולכנס אל מקומם. וגם אפילו נשמה גדולה, שבה תלויים כמה נשמות, לפעמים כשהיא יוצאת לחוץ, קשה לה לחזור לשם. והם כולם מבקשים ומצפים על בעל השדה, שיוכל להתעסק בצורך תקונם. ויש נשמה, שתקונה על ידי מיתה של אחד, או על ידי מצוה ועבודה של אחד.

"וכי שרוצה לחגור מתניו, להכניס עצמו להיות הוא הבעל השדה, צריך להיות איש אמוד ותקיף, וגבור חיל, וחכם, וצדיק גדול מאוד. כי צריך להיות אדם גדול ומופלג במעלה מאוד. ויש אחד, שאינו יכול לגמור הענין כי אם עם מיתתו. ואפילו לזה צריך להיות גדול מאוד, כי יש כמה וכמה גדולים, שאפילו עם מיתתם לא יועילו. רק אם יש אדם גדול ומופלג במעלה מאוד מאוד, יכול לגמור מה שצריך בחיים חיותו. כי הרבה יסורין ודברים קשים עוברין עליו, אך על ידי גדלותו ומעלתו עובר על כולם, ועושה פעולות השדה כמו שצריך.

"וזה הבעל השדה, הוא משגיח ומשתדל תמיד להשקות האילנות ולגדלם, ובשאר תקוני השדה. ולהרחיק האילנות זה מזה הרחקה הראוי, שלא יכחיש אחד את חברו.

כי לפעמים צריך להראות למקורב גדול הרחקה גדולה, כדי שלא יכחיש את חברו וכו'". (ליקוטי מוהר"ן ת' סה).

על זאת הפליג המזמר:

"זממה שדה ותיקהו" - המשורר מספר על הצדיק שזמם והשתדל ימים ושנים הרבה, עד שזכה בכוחו הגדול להביא תחת רשותו את השדה הקדושה של נשמות ישראל, ונעשה בעל השדה להשקות ולגדל את האילנות. ועוד כהנה וכהנה השקיע וטיפח בכוחו העצום את גידולי השדה, וזה שאמר:

"מפרי כפיה נטעה כרם" - שעלתה בידו, ומפרי כפיו וטיפוחי גידוליו, הם כנסת ישראל הנקראת 'כרם', ונטע מהם שדה נפלא עד מאוד.

רבינו הקדוש והנורא הוא בעל השדה, וכפי שכותב מוהרנ"ת בפירושו פעמים הרבה אין מספר, שכך הבין מדבריו ז"ל כאשר גילה את התורה הזאת של בעל השדה הנפלא:

"ואחור כך ביום זה שהיה ביום שישי ערב שבת קודש, אמר להם אם לא היו יורדים תיכף היה מספר להם דבר יפה מאוד. וביום זה אמר להם המאמר "ויאמר בועז אל רות" המדבר מענין תיקון הנשמות, ומה שצריכין מאוד לבעל השדה שישגיח עליהם ויתקנם, וזה שחוגר מתניו להיות בעל השדה עוברין עליו יסורין הרבה בלי שיעור רח"ל. והוא בגדל כוחו עובר על כולם ועושה פעולות השדה כמו שצריך, עיין שם במאמר הזה, וזה היה שייך לענין הסיפור מהייסורים העוברים עליו שסיפר לפניהם ביום שלפניו". (חיי מוהר"ן כח).

ח.

"חגרה בעוז מותניה ותאמיץ זרועותיה"

ענתה פותח המזמור שערים, ומספר איך ובמה זכה הצדיק הנשגב ונעשה 'בעל השדה'.

"חגרה בעוז מותניה" - 'עוז' זו חכמה⁶ ושכל אלוקי להם זכה הצדיק, ובאמצעות החכמה והעוז האלה 'חגר מותניו' עד שעלה ונתעלה והתבטל כליל באור אין סוף, להתאחד בו יתברך באחדות השלם והמוחלט. ובכח הביטול המופלא הזה המשיך על עצמו כוח נורא, לחזק את זרועו, להיכנס לפני ולפנים אל תוך השדה, ולהעמיס על שכמו את כל עבודות השדה הקדושות, ולהשלים כל התיקונים הנוראים בשלמות. ובעבודתו זו יגע במסירות נפש נוראה כל ימיו, להכניס את כל נשמות ישראל אל גבולות הקדושה, להעניק לכל נפש ונפש את צרכיה ורפואותיה לפי עניינה. וזה ששורר:

6. "כרם. שם לקבוץ החכמים שנתקבצו ביבנה, וזה לפי שהם דומים בישיבתם שורות שורות כשורות הכרם, והשם יתברך קרא כנסת ישראל כרם, שנאמר "כרם היה לידידי" (פירוש המשניות להרמב"ם עדויות ב).
7. "החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר" (קהלת ז). היינו שעיקר הכח להיות עוז כנמר כנגד כל התאוות והפתויים, הוא רק על - ידי חכמה אמתית שהוא בחינת מוחין דגדלות" (ליקו"ה ברכת הריח ה"ד).

"ותאמץ זרועותיה" – כלומר, שבכוח ה'עוז', החכמה והביטול בהם חגר הצדיק את מותניו, זכה ל'אמץ' ולחזק את זרועו, לעמוד בגבורה בכל עבודות השדה, להתחיל ואף להשלים את עניינו בשלימות, אשרי לו.

ובעבודות 'השדה' הללו יגע רביה"ק באופן מופלא ונורא, וכפי עדות מהורנ"ת:

"ואז עמד לפניו מורנו הרב רבי נתן זכר צדיק לברכה עם עוד אחד, על העליה שהיה לאדוננו מורנו ורבנו ז"ל על ביתו. ואדוננו מורנו ורבנו זכר צדיק לברכה סיפר עימם מגודל צערו ויסורים שלו הגדולים שיש לו מכל צד ומצדי צדדים. והאריך בזה קצת, כי היה מלא יסורים רבים ועצומים מאוד מבית ומחוץ בכל עת תמיד.

ובתוך דבריו ענה ואמר, מה אתם יודעים מה גדול ועצום השבר הזה שהיה בעולם בענין הסתלקות הילד הנ"ל, כל לבבי נשבר ונתק ממקומו. והתחילו הדמעות הקדושות לירד על לחיו, ותיכף ומיד נשמטו מלפניו מעוצם הבושה שנפל עליהם, על שראו בכייתו בפניהם, עד שנדמה להם כאילו נהפך כל העולם ונחרב. וכבר מבואר במקום אחר ברמז קצת, מענין התקוה הגדולה שהיה ראוי לבוא לכלל ישראל אם לא היה נפטר הילד הקדוש הנ"ל". (חיי מהור"ן כח).

כל זאת פעל גם עשה רבינו, כדי לתקן השדה בתיקון נפלא מאוד, ולא חדל ולא הניח אף לרגע את מלאכתו הקדושה, גם בשעה שעברו עליו ועל ביתו יסורים נוראים, קשים ומרים מאוד. כל זאת משום כי "טעמה כי טוב סחרה"...

ט.

"טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה"

הנשר הגדול, אשר עלה עד שמי רום והשיג נוראות מחמישים שערי בינה, הוא אשר זכה לטעום את מתיקות טעמה הנפלאה של עבודת השדה, מתיקות שאין למעלה ממנה, להשיב את נפשות ישראל, גידולי השדה והכרם אל הקדושה. להחיות הנפשות, לטפח הגידולים, להשיב בשבעה משיבי טעם כל ניצוץ דקדושה אל חיק חיותו בגבולות השדה העליונה. אשר על כן התגבר הצדיק בעל השדה בעוז ותעצומות, כנגד כל המיחושים, הייסורים והצרות, משום שידע גם טעם עד כמה "טוב סחרה". וכפי שכתב המזמור:

"טעמה כי טוב סחרה" – הצדיק שטעם את טוב הסחורה הזו, להביא לחם לפי הטף, לחזק ולגדל נשמות ישראל.

וכיוון שיגע בעל השדה עד כדי כך, ומסר נפשו פעמים אין מספר בכל מיני אופנים, זכה ונאמר בו:

"לא יכבה בלילה נרה" – כי כעת, לאחר שיגע כל כך בתוך כל מיני חושך וייסורים לסלול את דרכו הקדושה להולכים אחריו בתמימות, בוודאי שום רוח סערה לא תצליח לכבות חלילה את 'נרו'. ואף אמנם כי כנגד צדיק שכזה, שכל עניינו להנחות בדרך ישר את

נשמות ישראל, לגאול אותם גאולת עולם ולהחיותם בחיי נצח, בוודאי יעמדו עליו כל מיני רוחות רעות, חיילות הסטרא אחרא, היודעים היטב כי "קץ שם לחושך", משום שפעולותיו של בעל השדה, עוקרים אותם מן השורש, והוא מסקל פעם אחר פעם את מזימותיהם השפלות ומחליץ רבבות נפשות מבין שיני האריות. ולכן הם מתגברים כנגדו ומבקשים לעקור את הכל. אך הצדיק רב חילו, ובסופו של דבר, עת נזכה ויתגלה אורו ועניינו בעולם, ישובו כולם ויתקבצו סביב הקדושה. עד יזכו לבחינת "כמוני ממש". משום שכבר הובטחנו "אתה מרום לעולם השם" (תהלים צב, ט) – תמיד ידך על העליונה. ובמסירות נפשו זכה הצדיק להאיר את אורו אפילו כעת במעמקי חשכת הגלות, וכפי שהעיד על עצמו בפירושו ואמר: "מיין פייעריל וועט שוין טלועין ביז משיח וועט קומען". כי עד כדי כך הגיע במסירות נפשו להשריש ולבסס את כוחות הקדושה באופן שאף רוח רעה וסער, או חושך ענן וערפל לא יוכלו לכבות אורו.

כוח הידיים

[אות י-יב]

כדי שנזכה להיכנס מעט בסודם של דברים, מן הראוי להציג כאן הקדמה קצרה על פי ההקדמות המפורסמות אצלנו מתלמידי רביז"ל, בעניינו וכוחו המופלא של הצדיק העוסק בתיקון נפשות ישראל.

אחד מביטויי כוחו וסגולתו של הצדיק המוכרים מתורתו ושיחותיו הקדושות של רבינו, הוא 'כוח הידיים'. באות ד' בשורת הזמר "דרשה צמר ופשטים" הזכרנו ברמז את כוחו של הצדיק הניכר בבחינת ידיו הקדושות שבכוחם "ותעש בחפץ כפיה".

נוכל לקבל הרגשה כלשהי בעניין, מתוך מעשה י"ג המופלא שמסיפורי מעשיות. רבינו מפליג שם מאוד בתיאור כוחו של הבעטליר השישי, שפעל גדולות ונצורות בידיו. אמנם מעשה זה נשגב מאוד מביתנו ואין לנו כל השגה בו, וכפי שכותב מוהרנ"ת:

"**וכמוזבן** בדברי רבנו זכרוננו לברכה בהמעשה הנוראה והנפלאה, אשר לא נשמע כזאת מימות עולם, היא המעשה הנוראה האחרונה של השבעה בעטלירש, אשר אמר על עצמו שאם לא היה יודע כי אם זאת המעשה היה גם כן חדוש גדול ונפלא מאוד, כי היא כלולה מכמה תורות ומכמה צדיקים קדמונים וכו' וכו'. ושם בסוף המעשה הנ"ל, בהמעשה של יום הששי במה שהתפאר הבעטליר שהיה בלא ידיים נגד כל אחד ואחד שהתפאר בהכח שיש לו בידיו וכו' וכו', עיין שם הענין הנפלא והנורא הזה, אם היית בין מחצדי חקלא, ואם ראית בספרים, ובפרט בתקונים וזהר ובסבא, תבין מרחוק, כמצין מן החרכים, נוראות נפלאות תמים דעים, ואין להאריך בזה כאן. (ליקו"ה פר"ד ה"ג).

וכך סיפר רבינו הקדוש:

"**ביום** הששי היו גם כן שמחים. והיו מתגעגעים: איך לוקחין בכאן את אותו שהיה בלא ידיים? והנה הוא בא, ואמר הנני! הנה באתי אצלכם על החתונה. ואמר להם גם כן כנ"ל, ונשק אותם ואמר להם: אתם סבורים שאני בעל מזם בידי, אין

אני בעל מום כלל על ידי. רק באמת יש לי כח בידי, רק שאין אני משתמש עם הכח שבידי בזה העולם. כי אני צריך את הכח לענין אחר. ויש לי הסכמה על זה מן המבצר של מים:

כי פעם אחת ישבנו יחד איזה אנשים. והיה כל אחד ואחד מתפאר בכח שבידיו: זה התפאר שיש לו גבורה זו בידיו, וזה התפאר שיש לו גבורה פלוגנית בידיו. וכן כל אחד התפאר בגבורה שיש לו בידיו. היינו כי אחד היה מתפאר שיש לו כח וגבורה כזו בידיו, שכשהוא מורה חץ הוא יכול לחזור ולמשכה אליו. כי יש לו כח כזה בידיו, שאף על פי שהורה כבר החץ, עדין יכול להחזירה לחזור ולמשכה אליו. ושאלתי אותו: איזה חץ אתה יכול להחזיר? כי יש עשרה מיני חצים, כי יש עשרה מיני סמים. היינו, כי כשרוצין לירות חץ מושחין אותה באיזה סם. ויש עשרה מיני סמים. שכשמושחין אותה בסם זה היא מזקת כך, וכשמושחין בסם שני היא מזקת יותר, וכן יש עשרה מיני סמים, שכל אחד גרוע יותר. היינו שמזיק יותר, וזהו בעצמו עשרה מיני חצים. כי החצים הן מין אחד, רק מחמת שינוי הסמים שמושחין את החץ בהם, שהם עשרה מינים כנ"ל, על כן נקראים עשרה מיני חצים. ועל כן שאל אותו איזה מין חץ אתה יכול להחזיר. גם שאל אותו, אם קודם שהגיע החץ לאותו שזרקה לו הוא יכול להחזירה, ואם גם אחר שהגיע החץ עדיין יכול להחזירה. ועל זה השיב: אפילו כשהגיע החץ, עדין יכול להחזירה. אך איזה מין חץ הוא יכול להחזיר וכו' כנ"ל, השיב: מין חץ פלוגני הוא יכול להחזיר. אמרתי לו: (היינו זה שהוא בלא ידיים שמספר כל זה, אמר לזה שהתפאר בענין החץ כנ"ל) אם כן, אין אתה יכול לרפאות את הבת מלכה, מאחר שאין אתה יכול לחזור ולמשוך כי אם מין חץ אחד. על כן אין אתה יכול לרפאות את הבת מלכה.

אחד היה מתפאר שיש לו כח כזה בידיו. שאצל מי שהוא לוקח ומקבל ממנו, הוא נותן לו. (פרוש שבזה בעצמו שהוא לוקח ומקבל בזה הוא נותן כי קבלתו היא נתונה) וממילא הוא בעל צדקה. ושאלתי אותו, איזה צדקה אתה נותן? (כי יש עשרה מיני צדקה). השיב, שהוא נותן מעשר. אמרתי לו: אם כן, אין אתה יכול לרפאות את הבת מלכה, כי אין אתה יכול כלל לבוא למקומה. כי אין אתה יכול לכנס כי אם בחומה אחת. (במקום שהיא יושבת שם) ועל כן אינך יכול לבוא למקומה: אחד התפאר שיש לו כח כזה בידיו. כי יש ממוזנים בעולם, וכל אחד צריך חכמה ויש לו כח בידיו, שעל ידי ידיו הוא יכול לתן להם חכמה, על ידי שמסמין אותם בידיו. שאלתי אותו, איזה חכמה אתה יכול לתן בידך? כי יש עשרה קבין חכמה. השיב: חכמה פלוגנית. אמרתי לו: אם כן אין אתה יכול לרפאות את הבת מלכה. כי אין אתה יכול לידע הדפק שלה, כי אינך יכול לידע כי אם דפק אחד. כי יש עשרה מיני דפיקין (ואתה אינך יכול לידע כי אם דפק אחד מאחר שאינו יכול לתן בידיו רק חכמה אחת).

אחד התפאר שיש לו כח כזה בידיו, כשיש רוח סערה הוא יכול לעכבו בידיו, ולעשות בידיו לרוח משקל, שיהיה הרוח במשקל כראוי. שאלתי אותו: איזה רוח אתה יכול לאחז בידך? כי יש עשרה מיני רוחות. השיב: רוח פלוגני. אמרתי לו: אם כן, אין אתה יכול לרפאות את הבת מלכה. כי אינך יכול לנגן לפניה כי אם נגון אחד. כי יש יוד מיני נגינה, והנגינה היא הרפואה שלה, ואתה אינך יכול לנגן כי אם נגון אחד מהעשרה הנ"ל. ענו ואמרו הם. מהו היכלת שלך? השיב: אני יכול מזה שאין

אתם יכולים. היינו, כל התשעה חלקים הנ"ל (מכל הנ"ל) שאין אתם יכולים, אני יכול הכל".

הנה, המעשה הנורא הזה טוב והולך על גדולת הצדיק. וכפי שהבין מוהרנ"ת בפירוש מפיו הקדוש, שבמעשה זו הפליג רביז"ל לדבר מכוחו הגדול:

"פעם אחת יצא מפיו הקדוש על עצמו, ואמר בזו הלשון "אני סבא דסבין". ואם תסתכל ותבין בהמעשה הנוראה של שבעה בעטלערס, בהסיפור של הבעטליר הראשון שהיה עוזר, שאמר לו הנשר הגדול שהוא זקן מאוד, ואף על פי כן הוא יניק ולא התחיל לחיות כלל וכו', והיה זקן נגד כל הזקנים הנזכרים שם, תבין קצת ענין זה. וכן משאר עניני המעשה הנ"ל תוכל להבין קצת גדולת רבינו זכרונו לברכה, ולחכימא ברמיזא". (חיי"מ רע"ב, עיי"ש היטב באריכות הדברים הנוראים שהפליג רביה"ק בכוחו).

אם נתבונן במעשה היום השישי, נמצא ארבעה מיני כוחות מפורטים שיש בידיים:

א. חיצים – כלומר, כוחו המיוחד של הצדיק שמסוגל – אפילו לאחר שנזרק החץ – לחזור ולמשוך ולהוציא בידיו כל אחד מעשרה מיני חיצים המשוכים בעשרה מיני סמים, שזרק הס"מ בבת המלך היא כנסת ישראל כפי שכותב מוהרנ"ת: "זוה ידוע שהבת מלכה שם מרמז על השכינה שהיא כנסת ישראל, כלליות נפשות ישראל שנקראת "בת מלך", כמו שכתוב, "כל כבודה בת מלך פנימה", וכן בזהר ובתקונים נקראת, "ברתא דמלכא" בכמה וכמה מקומות". (ליקו"ה פריה ורביה ה"ג).

הכח הזה, להוציא את חיצו הבעל דבר אף לאחר שנזרקו בבשר החי, עצום ונשגב. והוא מעיד על מעלה נוראה של צדיק עצום ונשגב, מיחידי סגולה ממש. וכפי שמפליג על כך מוהרנ"ת:

"מי שמע כזאת, מי שמע צירופי אותיות כאלה שיתפאר אדם עם חידוש כזה אפילו בגשמיות, שיוכל האדם במקומו שזרק החץ לחזור ולהמשיך החץ בחזרה לאחר שיצאה החץ ונזרקה לתוך הנוכחי שנזרקה בו, כי רק ה' יתברך מתפאר בזה, כמו שאמרו רבותינו זיכרונו לברכה, "בשר ודם זורק חץ ואינו יכול להחזירה, והקדוש ברוך הוא זורק חץ ואחר כך מחזירה שנאמר, "ותאחז במשפט ידי". ובפרט שבאמת מרמז ענין החצים על כל הפגמים של העוונות המגיעים להשכינה שהם כחצים הנזרקים ופוגמים מאוד בנפש הישראלי, וכל אדם ואדם על כל עוון ופגם שהוא עושה, ובפרט פגם הברית, הוא זורק חץ ממש לנפשו, כי ברית נקרא קשת וחצים כידוע, בכחינת מה שאמרו רבותינו זכרונו לברכה, כל זרע שאינו יורה כחץ וכו'. ובדאי זה שהתפאר שיוכל לחזור ולהמשיך החצים לאחר שהשיגו והגיעו לתוך הנזרק בו בודאי היה צדיק נפלא ונורא, וחודש נפלא שלא נמצא דוגמתו בכמה דורות שיתפאר שיוכל לתקן תקון הברית למי שפגם בו, שהוא בחינת להוציא החצים ממקום שנזרק לשם. ואף על פי שזה שהתפאר בזה היה חדוש נפלא ונורא כזה, אף על פי כן היה נחשב כלא נגד זה הבעטליר שהיה בלא ידים, כי זה בלא ידיים שאלו תקף, איזה מין חצים אתה יכול לחזור ולהמשיך לחוץ".

את הפעולה הנפלאה הזו עושה הצדיק הקדוש באנשיו הדבקים בו, על-ידי שהם עולים ובאים על ציונו הקדוש, קודש הקדשים, כפי שמבואר באריכות פעמים אין מספר בדברי מוהרנ"ת ובכתבי ראבר"נ, שההשתטחות על הציון הקדוש בעצמה, פועלת לבדה ומשיגה את התועלת העצומה הזו. כי מיד בשעה שאדם מגיע ומשתטח על קברו הקדוש, מחלץ ממנו הצדיק את כל אותם עשרה מיני חיצים רעילים שהשליך בו הבעל דבר. וכך כותב מוהרנ"ת במכתב לבנו:

"...אתה צריך לשמוח בזה ביותר, שגרוע כזה זכה להיות על ראש השנה, ולהשתטח על הציון הקדוש והנורא כזה שלא היה שום הסתכלות בזה העולם, וכל העולם אינו עולה אצלו כהרף עין וכו', והוא יכול להוציא כל העשרה מיני חצים וכו' ולרפאות הכל וכו'" (עלים לתרופה תיג).

[**"הבחינה הראשונה:** כשרואה את הצדיק, כמו שכתוב (ישעיה ל, כ): "והיו עיניך רואות את מוררך". וזאת הבחינה מבטלת המדות רעות הנמשכין משני היסודות: 'דומם' 'צומח', היינו עצבות ותולדותיה, ותאוות רעות, כי צדיק הדור נקרא אם, על שם שהוא מיניק לישראל באור תורתו, והתורה נקראת חלב, כמו שכתוב: "דבש וחלב תחת לשונך". וזה אנו רואים בחוש, כשהתינוק הוא בעצבות ועצלות, כשרואה את אמו הוא נתעורר בזריזות גדול לקראת אמו, היינו לשרשו: גם אנו רואים בחוש, כשהתינוק עוסק בדברי שטות שלו, אף - על - פי שיש לו תאוה גדולה לזה, אף - על - פי כן כשרואה את אמו, הוא משליך כל תאוותיו אחר כתפיו, ומושך את עצמו לאמו. נמצא, שנתבטלין המדות רעות של שני היסודות: 'דומם' 'צומח', על ידי הסתכלות פני הצדיק"] (ליקו"מ ד).

ב. צדקה - כלומר, שיש לצדיק כח סגולי בידיו, להשיב ולהעלות למקומה את הצדקה שישראל נותנים, הכלולה מעשרה מינים. ומחמת זה הוא יורד למקומות הנמוכים ביותר, כדי להעלות משם את הגרועים ביותר, לתקנם ולהשיבם אל צור מחצבתם. פעולה נוראה זו עושה רביה"ק ע"י הפרוטה לצדקה, שאנו נותנים לפני אמירת העשרה קפיטל תהילים של התיקון הנורא שגילה, הוא 'התיקון הכללי' על ציונו הקדוש. וכה כותב בעניין זה מוהרנ"ת:

"זה שבלא ידים, התפאר בסוף שהוא יכול להוציא כל העשרה מיני חצים שבהם כלולים כל מיני חטאים וכל מיני פגם הברית שבעולם, כל החטאים והעוונות והפשעים הגדולים מאוד מאוד רחמנא לצלן, הכל כאשר לכל הוא יכול לחזור ולהמשיך ולהוציא ולתקן הכל, כי הוא יכול לכנס לתוך כל העשרה מיני חומות של מים ששם מונחת הבת מלכה שנפלה חלשות זה כמה וכמה מאות שנים, והוא יכול לכנס לשם, לתוך כל העשרה חומות של מים, ויודע להוציא כל העשרה מיני חצים ויודע כל העשרה מיני דפיקין ויודע לרפאותה על ידי כל העשרה מיני נגינה. נמצא, שעיקר הרפואה של הבת מלכה, שהיא השכינה, כלליות נפשיות ישראל, הוא על ידי עשרה מיני נגינה שהם כלליות השמחה". (ליקו"ה פריה ורבייה ה"ג).

[**"הבחינה השניה:** הצדקה שנותן לתלמיד חכם, שעל ידי זה נצול ממדות רעות של שני יסודות: 'חי' 'מדבר', שהן בחינת 'חיה רעה ולסטים', שהן דברים בטלים וגאווה ותולדותיהן. כי על - ידי דברים בטלים ולשון הרע, בא עניות, כמו שכתוב: "כי מתו כל האנשים", זהו עניות. גם בגאווה אמר¹⁰ 'סימן לגסות הרוח עניות'. ועל - ידי צדקה נתעשר, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה¹¹: 'אם שלמים וכן רבים וכן נגוזו ועבר ועניתיך לא אענך, שוב אין מראין לו סימני עניות'] (ליקו"מ ד).

ג. דופק – הוא הכח המיוחד שיש לו לצדיק רופא הנפשות בידיו, שמסוגל לבחון ולבדוק את מצבה ומעמדה ועניינה של נשמה ונשמה בפרטיות על ידי הדופק שלה. כי הדופק נושא את כל מהותו ומצבו של האדם, והרופא הגדול המומחה, מסוגל להבחין מתוך נקישת רוח הדופק את מצבו של החולה, ומאיזו מחלה או מיוחש הוא סובל. ולהתאים לו הרפואה המיוחדת לו. את הפעולה הזו עושה הצדיק בשעה שיורד אל עמקי תהומות מקום משכנן של הנפשות הגרועות ביותר, ושם הוא בוחן ובודק מצבה של כל נפש בעשרה מיני דפיקין, ואף רוקח עבורה רפואה מתאימה. וכפי שכותב מוהרנ"ת:

"וצריך לידע כל העשרה מיני דפיקין וזה יודע על ידי שיש לו כח בידיו ליתן חכמה לכל הממונים שבעולם. כי הוא צריך לידע החולאת והנפילה של כל אחד ואחד. וזה בחינת ידיעת הדופק של הבת מלך בחינת נפשות ישראל". (ליקו"ה תולעים ה"ד).

את הפעולה הנפלאה הזו של הדופק, עושה הצדיק למקורבים אליו בשעה שבאים לפניו ועושים וידוי דברים בפניו. כי וידוי דברים לפני תלמיד חכם מסוגל לכפר עוונות כמ"ש "ואיש חכם יכפרנה", כי הצדיק הזה דבוק כל ימיו בחכמה העליונה, ובכח החכמה הוא מסוגל לבחון ולהכיר בדופק האדם את כל עניינו, ומורה לו דרך מיוחדת לפי שורש נשמתו.

והפעולה הזו נעשית על ידי רביה"ק והנורא בכל פעם שבאים על ציונו הקדוש ומתוודים שם וידוי דברים כפי שנהגו אנ"ש בכל הדורות.

[**"הבחינה השלישית:** כשמתודה וודוי דברים לפני תלמיד חכם, שעל ידי זה התלמיד חכם מדריך אותו בדרך ישר לפי שורש נשמתו. וזה 'הגיע לפרשת דרכים', ואמרו חכמינו, זכרונם לברכה 'זה תלמיד חכם ויום המיתה', זה בחינת ודוי דברים לפני 'תלמיד חכם'. 'יום המיתה', רמז על ודוי, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה¹²: 'כל המומתין מתודין'. וזה נקרא פרשת דרכים כי התלמיד חכם מפריש לו דרך לפי שורש נשמתו, אזי נצול מכולם. כי קדם שהתודה, אף על פי שהיה אצל התלמיד חכם, ונתן לו ממון, עדין אינו יודע באיזהו דרך הוא מהלך, כי יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות¹³, אבל 'כשהגיע לפרשת דרכים זה

9. שמות ד

10. קידושין מט:

11. גיטין ז:

12. סנהדרין מג

13. משלי יד

תלמיד חכם ויום המיתה; היינו ודוי דברים לפני תלמיד - חכם, אזי נצול מכולם" [ליקו"מד].

ד. ניגון – חכמי הנגינה יוצרים ניגון על ידי רוח. כי כלי הנגינה נבנה באופן שהוא כונס רוח ומוציא רוח, ותנועת הניגון נוצרת על ידי שבולמים הרוח ואין מניחים לה לצאת בבת אחת, רק באופן מבוקר כידוע לעוסקים בחכמה זו. והכח הזה יש לו לצדיק בידיו, שמסוגל לבלום ולעצור בידיו כל מיני רוחות סוערות שבעולם, להפוך אותם לניגון נפלא הכלול מכל עשרה מיני נגינה. ולעתיד לבוא הניגון המופלא הזה הוא יהיה תענוג גן העדן של הצדיקים. וכך כותב רביה"ק:

"ודע, שעל ידי הניגון של הצדיק, שהוא בחינת משה, הוא מעלה את הנשמות מן האפיקורסית הזאת של החלל הפנוי שנפלו לשם"

את הפעולה הנוראה הזו פועל רביה"ק בכל פעם שאנו באים על ציונו הקדוש כפקודתו, ואומרים העשרה מזמורי תהילים של תיקון הכללי שגילה. ואלו העשרה מזמורים הם נגד עשרה מיני נגינה, ובכך המזמורים הללו המנגנים בכל עשרה מיני כלי שיר, ובכל עשרה רבדים של ניגון, מעלה הצדיק הרופא הגדול, ארוכה ומרפא לבת המלך שספגה את עשרת מיני החיצים הרעילים. וזוהי פעולתו הנפלאה של הצדיק העוסק כל ימיו בתיקון העולם ובגאולת ישראל, ויורד לשם כך אל עמקי תהומות לדלות משם נפשות אומללות, השרויות בלכ מיני חולי ומכאוב. והוא בכוחו הגדול מטהר טמאים ומרפא חולים עד שמהם עצמם יוצא ועולה ניגון נפלא שיתנגן לעתיד. על החזון הזה כותב מוהרנ"ת:

"עד שסוף כל סוף יבוא הרופא האמת שהוא זה שיש לו כח בידיו וירפא אותה בשלמות וכו'. אבל עיקר השיר בשלמות יהיה רק לעתיד כשיבוא משיח שהוא משה בעצמו, כי מה שהיה הוא שיהיה כידוע, בחינת אז ישיר משה. 'אז' דיקא ישיר משה בשלמות כל העשרה מיני נגינה, שאז יגמר רפואתה של הבת מלך שהוא בחינת השכינה וכנסת ישראל, כי אז יתער שיר חדש בחינת מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה, שהוא בחינת שיר של נפלאות, שיר פשוט כפול, משלש ומרבע שיתער לעתיד וכו', ואז יהיה השמחה והחדוה בשלמות בכל העולמות על ידי שיתעוררו כל העשרה מיני נגינה שהם בחינת שמחה וכו'. כי עיקר התגלות מלכותו יתברך בחינת רפואת הבת מלך הנ"ל הוא על ידי זמרה ונגינה בחינת עשרה מיני נגינה". [ליקו"ה תולעים ה"ד].

מצאנו אם כן ארבעה מיני כוחות שיש לצדיק בידיו. ועל היסוד הזה מבאר ראב"ן בספרו 'כוכבי אור' את ארבעת הפסוקים הבאים בזמר, אשר מזכר בהם ב' פעמים לשון 'ידיים' וב' פעמים לשון 'כפים'.

כי כאן הפליג המשורר בנעימות נפלאה באותם ארבעה מיני כוחות, בהם עמם ובאמצעותם עוסק הצדיק ברפואת בת המלך היא כנסת ישראל, והכל על ידי שבאים על ציונו הקדוש.

ר

"יְדִיָּה שְׁלַחָה בְּכִישׁוֹר"

מפליא הזמר בהפלגת כוחו הרביעי שיש להצדיק בידי. שמסוגל לקבל ולהעמיד את מיני רוח סער בידי, ולעשות אף את הסוערת שברוחות לרוח משקל, להפיק ממנה עצמה ניגון נפלא של רפואה ותיקון. והעניין הזה רמוז בתיבת 'בכישור', שיש בה ר"ת: יעשה כל ר'וחות ו'סערות ש'יהיו ב'משקל. כלומר, שמרוח הסערה עצמה שאוסף אותה הצדיק במו ידיו, הוא יוצר ניגון קדוש ונורא. וזהו:

"ידיה שלחה בכישור" - היינו שבכוחו הגדול שיש לו בידי, לקבל כל מיני חיצים ובליסטראות, מהפך הצדיק את רוח הסערה לניגון נפלא. גם 'כישור' הוא מלשון 'כשרון', וכפי שפירש שם רש"י "כשרון מעשיה", כלומר: שיש לו לצדיק כשרון נפלא בידי ליצור ניגון מתוך סערה.

"וְכַפִּיָּה תִּמְכּוּ פֶלֶךְ" - השבח הזה אמור כלפי הכח הראשון שיש לצדיק בידי. שמסוגל לחזור ולהוציא החיצים מהגוף הפגוע, אף לאחר שנשלחו ואף חדרו אל הבשר החי. וכך מחלץ רופא הנפשות ומוציא מכנסת ישראל את כח העשרה מיני חיצי רעל שהושלכו בה, ומביא תחתם רפואות נפלאות לכל מיני הסמים הרעים. כי זה עניינו של הצדיק, שלא מניח אף לאשר נפלו ומעדו והורעלו בחיצי הבעל דבר, כי גם עבורם יש בידי רפואות נפלאות.

על כך שורר המזמור: 'וכפיה' היינו, שיש לצדיק עוד כוח נפלא בידי, שהוא 'תמכו פלך' כלומר, שתומך וסומך את האיש הישראלי, גם אחר שכרע נפל מחמת החץ שהושלך בו ופילח את גופו. כי לשון 'פלך' מורה על פעולת החץ שמפלח הגוף כמו 'חץ יפלח כבדו'. והצדיק אף בחולה אנוש שכזה תומך, סומך, ומרפא.

מהחיצים הללו עושה הצדיק פעולות נשגבות שאין לנו כל השגה בהם, וכפי הרמזים שכותב על כך מוהרנ"ת:

"אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי" (בראשית מז, כב), "כי לא בקשתי אבטח" (תהלים מז, ז), "כוננו חצם על יתר" (שם יא, ב), "כי חצין נחתו בי ותנחת עלי ידיך" (שם לח, ג), "כמטרא לחץ" (איכה ג, יב), "הנה החצים ממך" (שמואל א' כ, כא), "והנה שלשת החצים צדה אורה" וכו' (שם כ, כ), "אשכיר חצי מדם" (דברים לב, מב), תפלה, דריכת הקשת והחצים. זכאה מאן דידע לזרקא חצים, עד יפלח חץ כבדו דסטרא אחרא, "כי חצין נחתו וכו', כי עוונותי וכו' כמשא כבד" (תהלים לח, ג-ה). כבד מלא דם, הפך כבוד, שהוא בחינת עשרה מאמרות, שהם שבביל כבודו". (ליקו"ה פסח ה"ט).

ר"א.

"כִּפָּה פְּרִשָּׁה לְעֵנִי וַיְדִיָּה שְׁלַחָה לְאַבְיּוֹן"

כעת ישורר המזמור על נפלאות כוחו השלישי שיש לצדיק בידיו. שיכול לבחון הדופק של כל נשמה ולהכיר את כל עניינה ומצבה, ולרקוח עבורה את הרפואה המיוחדת לה.

הנה האדם הלא הוא עני מכל קורטוב של דעת אמיתי, ולכן מעצם מהותו הלא הוא רחוק ומנוע מרפואת הנפש "כי אין עני אלא מן הדעת, על ידי פגם הברית שהוא פגם הדעת" (כוכבי אור). וכי איך יוכל הצדיק לרפאות איש שכזה?

אכן, זוהי גדולתו ותפארתו של הצדיק, שיש לו כח בידיו, לפרוס כפיו ולהשפיע גם על העני מן הדעת, חכמה ושכל שקדושה, וכלשון ראב"ן: "ובפרישת כפיה תתן לו כל העשרה קבין חכמה ודעת" (כוכבי אור). ועל כך שורר המזמור:

"כִּפָּה פְּרִשָּׁה" – כלומר, בזה הכח שיש לצדיק בידיו, שיכול לפרוס כפיו אפילו על 'עני' מדעת. הרי הוא מסוגל להשפיע גם עליו, הרחוק והחולה, חכמה ודעת לרפאותו.

וכעת ממשיך המשורר לספר על הכח השני שיש לצדיק בידיו:

"וַיְדִיָּה שְׁלַחָה לְאַבְיּוֹן" – הוא הכח השני, שהצדיק מחזיר ומעלה לשורשה כל צדקה שמקבל מכל אדם.

כי הנה ידוע¹⁴ שמצוות הצדקה כלולה מכל המצוות. כי על ידי מצוות הצדקה מסוגל הצדיק לעלות מעלה מעלה, ולשגר ישועה ואור אפילו ל'אביונים' ממש. וזהו פשר כוחו המיוחד, שכל מי שנוטל ממנו, הוא מחזיר לו. כי כשנותנים צדקה לעניינו של הצדיק, הרי הצדיק, בכך שהוא מקבל בידיו את הצדקה, הוא עושה צדקה וחסד גדול ונורא עוד יותר עם הנותן עצמו. כי הנותן הזקוק לישועה הרי הוא אביון מדעת וקדושה, ובסגולת הצדקה שנתן, הצדיק משפיע עליו שפע רוחני עד בלי די. וזוהי גדולתו. וכפי שמבאר זאת מוהרנ"ת:

"כי באמת הכל ממנו יתברך, כמו שכתוב, מי הקדימני ואשלם. וכמו שכתוב (דברי הימים א' כט, יד) "כי ממך הכל ומידך נתנו לך" וכו'. אך אף על פי כן צריכין על כל פנים איזה אתערותא דלתתא, כי כל העולם עם כל העולמות עד אין מספר התלויים בזה העולם בזה האדם הכל נברא רק בשביל זה כידוע. וכלל דאתערותא דלתתא הוא בחינת צדקה שהוא בחינת עשיה, בחינת ידים, בחינת מעשה הצדקה, בחינת "פתוח תפתח את ירך לו" (דברים טו, ח). ועיקר הצדקה הוא כשזוכין ליתן לזה שמקבלין ממנו שהוא זה שהתפאר שהוא עיקר הבעל צדקה שכל מי שמקבל הוא נותן לו וכו', שזהו בחינת מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ויק"ר לד, ח) "יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית". אבל צריכין לבקש מהשם יתברך מאוד ולהרבות בצדקה מאוד מאוד לשם שמים עד שיזכה

14. ירושלמי פאה, ועוד בהרבה מקומות.

למצוא עני הגון כזה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (סוכה מט:): "שמא תאמר כל הבא לקפץ קופץ, תלמוד לומר, (תהלים לו, ח) "מה יקר חסדך אלקים". כי יש הרבה שמקלקלים יותר על - ידי הצדקה שלהם. וגם כל העבודות ומעשים טובים שעושים, הכל נקרא בשם צדקה, כמו שכתוב (דברים ו, כה) "וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות" וכו'. אבל כל ההתחלות הוא ממצות צדקה ממש. וכמו שנוהגין כל ישראל שקודם התפילה נותנין צדקה, ובפרט קודם ראש השנה ועשרת ימי תשובה מרבין בצדקה מאוד, כי צדקה לעני הגון הנכלל בהבעל כח הנ"ל משם עיקר ההתחלה". (ליקו"ה ראש השנה ה"ה).

וזהו לשון 'ידיה', היינו שלצדיק יש כח כזה בידי, שהוא שולח לאביון רפואה וישועה עד למקומו הנמוך היכן שהוא, באמצעות הצדקה שנותן. בעניין זה מתאר הרב מטשערין את השבת הראשונה שהיסב מוהרנ"ת על שולחן רביה"ק:

"בעת שזימר רביז"ל קודם הזמירות "אשת חיל", כפל ושילש בניגון שלו "כפה פרשה לעני ידיה שלחה בכישור" במתינות ובהמשכה גדולה. ונכנסו אלו התיבות באוזניו ובלב מוהרנ"ת ז"ל, שזה מכוון רביז"ל עליו, מחמת השפלות והענווה, כידוע שרביז"ל אמר עליו "ער איז גאר א שטיקל בלאטע" וממש נתפוגג לבו של מוהרנ"ת". (טובות זכרונות סימן ה').

י"ב.

"לא תירא לביתה משלג פי כל ביתה לבוש שנים"

השבח הזה פונה כלפי אנשי הצדיק המקורבים אליו והלכים בנתיבותיו. לחזקם ולאמצם על גדולת מעלתם, שבכוחו של הצדיק עליו הם סומכים ונשענים, אין להם לירא ולפחד לעולם, משום דבר כלל. אף לא מעונשי גהינום, משום שיש ביד הצדיק ארבעה כוחות מופלאים, שיש בהם כדי מגן וצינה מפני כל סכנה ונזק, רוחני וגשמי. ואף כנגד תחבולות היצר וחיציו של הבעל דבר. כי כה רב חילו של הצדיק, עד שאפילו מהחיצים והרעלים של הסט"א הוא מתקין כלי ניגון ומלחין שירים מופלאים להחיות בהם נפש כל חי מאור דלעתיד לבוא. עד שגם החלושים והרפויים ביותר, יתעוררו ויתאוששו ברוח חדשה ובנעימות נפלא. וכה הפליג המשורר וכה אמר:

"לא תירא לביתה" - הם אנשי הצדיק, הנקראים ביתו של צדיק. ומחמת שהם חוסים בצלו, ומכניסים אורו במוחם וליבם, הרי הם עצמם נעשים בית דירה לעניינו של הצדיק, לשכלו ולנשמתו. ולהם ולשכמותם מבשר המזמור לבל יתייראו לעולם, אף לא משבעת מדורי גהינום, ושאל תחתיה. כי גהינום הוא 'שלג', וכפי ביאורו של רש"י שם: "לא תירא לביתה משלג - שדנין בו הרשעים מאש לשלג".

ומוסיף המשורר לפרש, מדוע זה אין להם להתיירא - משום שאנשי הצדיק יש להם לבושים קדושים רוחניים, המגנים עליהם מכל רע וזהו:

"כי כל ביתה לבוש שנים" - ומהו אותו לבוש מופלא? אלו הם ארבעת הכוחות שיש לצדיק בידי, ובכוחם לא ייפול אף אחד מאנשיו לעולם.

הוא אשר אמר: "לבוש שנים", כי שניים ר"ת ש"טיחה, נ'תינה, יו"ד - מ'זמורים. ובאלו התיבות טמונים וספונים ד' הכוחות הפלאיים, שהם:

שטיחה היינו, ההשתטחות על ציונו הקדוש. כי על ידי ההשתטחות על הציון הקדוש, הרי הצדיק מסוגל להשפיע עליו משני הבחינות הא' והג'. כי על ידי שמשותטח בוודיו דברים, הצדיק יכול לפעול לחלץ מבשרו כל חיצי הבעל דבר, ואף גם לבדוק ולבחון דופקו ולהמציא לו רפואה מיוחדת למצבו.

נתינה היינו, בכח הפרוטה לצדקה שנותן על ציונו הקדוש, שזוהי צדקה להצדיק, יש לו לצדיק כוח השני שבידיים, ובכוח זה הוא יורד לעמקי מצולה, למקומות האפלים ממש, כדי להוציא משם אפילו את הגרוע שבגרועים, לגלות מלכותו יתברך באפילת החלל הפנוי.

יו"ד מזמורים היינו, בשעה שעומדים על ציונו הקדוש ומשבחים אותו יתברך בעשרה קאפיטל תהילים, שהם 'התיקון הכללי', על ידי כן פועל הצדיק בכוח הרביעי שבידיים, שהוא הכוח העצום הנפלא והנעלם שיש לצדיק להפך החיצים המאוסים, הרעילים, לניגון נפלא. ומשורר באמצעות החץ עצמו את הניגון הנפלא בנבל וכינור. והוא השיר שיתער לעתיד שאין לנו שום השגה בו.

והתלמיד הנאמן לרבו, הלא הוא מורנו רבי נתן זיע"א, בשעה שבא לבאר פסוק זה, לא פסיק פומיה מהפלגת כוחו העצום של הצדיק ורפואותיו הקדושים, המסוגלים לשמור כל אדם מדינה של גהנום. שהוא כוח העזות דקדושה, היא עצת כל העצות של אדונו מורינו ורבנו הקדוש זיע"א, שעל ידה הוא פועל את שלו, להוציא החיצים, לרפאות הנשמות, ולנגן השיר הנפלא:

"לענין מה שכתוב על פסוק "לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבש שנים"; שהוא בחינת עזות דקדושה וכו'. וזה ענין מה שמבואר במקום אחר, שהוא בחינת מה שדרשו חכמינו ז"ל על פסוק זה, 'כי כל ביתה לבש שנים', אל תקרי "שנים", אלא "שנים", שכל דברי התורה מלובשים בכפל; נתון תתן, הענק תעניק, פתוח תפתח, כל אלו מצילין אותו משלג גיהנום. עד כאן לשון רש"י.

היינו בחינת עזות ועקשנות דקדושה, כמו שהזהיר הוא זכרונו לברכה, ואמר, שצריך האדם להיות עקשן גדול בעבודת ה', כמובא בספריו הקדושים. וזה הענין של העקשנות הוא התחזקות נפלא לבלי לפול בשום אופן בעולם, כאשר שמעתי מכמה כשרים, שעקר התחזקותם היה על ידי זה. וזה בחינת כי כל ביתה לבש שנים, דהיינו שניים, בחינת כפול, "פתוח תפתח" וכו', היינו שכל קיום התורה תלוי בזה שיתחזק לשנות ולכפול כל עובדא טובה, או לימוד התורה וכו' שהתחיל להרגיל עצמו שיתחזק בכל פעם לחזור ולעשות אותו הדבר שבקדושה אפלו אלף פעמים, אפלו אם עובר עליו מה שעובר, כי זה עיקר קיום התורה שצריכין להיות עקשן גדול בעבודת ה'; לעשות הדבר שבקדושה אפילו אלפים פעמים,

ולבלי להסתכל על שום חלישות הדעת שהבעל דבר והסטרא אחרא והליצנים וכו' מחלישין דעתו, רק לעשות ולחזור ולעשות הדבר שבקדושה אפלו אלף פעמים, בבחינת כי כל ביתה לבש שנים, נתון תתן, פתוח תפתח, ולא ללמד על עצמו יצא אלא על כלל כל התורה יצא; שצריך לכפול הדברים שבקדושה כמה פעמים, כי מעוט רבים שנים, ועל כן שנים מרמזין על ריבוי בלי שעור. וכמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה, על פסוק זה נתון תתן, אפלו אלף פעמים. וכן בכל התורה כלה כנ"ל. וזהו "לא תירא לביתה משלג", היינו גיהנום של שלג כנ"ל, כי יש גיהנום של אש וגיהנום של שלג, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, היינו גיהנום של אש מגיע על שנתחמם לדבר עברה, רחמנא לצלן, כמובא, אבל גיהנום של שלג הוא על חלישותו אחר כך כשבא לו התעוררות לתשובה, כי הכל מלאים חרשות, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, אבל על פי רוב, עיקר עכו"ב מתשובה, הוא מחמת חלישות הדעת, שנדמה לו שאינו מועיל לו עוד תשובה לרבי עזונותיו העצומים מאוד. ובפרט אותן שהתחילו כבר להתעורר משנתם להתחיל לשוב לה' יתברך, ועסקו בתורה ובמצוות איזה זמן זמנים ואחר כך נפלו מזה, העיקר הוא מחמת חלישות הדעת, מחמת שיודע בעצמו שכבר למד תורה ועשה כמה מצוות וכו'.

ואף על פי כן התגבר עליו היצר הרע כל כך כאשר יודע כל זה האדם בנפשו.

ומי שנשאר בזה, חס ושלום, ומניח לפול עצמו על ידי הסתות ורעיונים של הסטרא אחרא כאלה וכאלה הוא נדון על זה בגיהנום של שלג, שהוא קרירות עצום ומו, שהוא מדה כנגד מדה, כי על שנתקרה אחר כך על ידי חלישות הנ"ל, על כן נדון בקרירות של שלג של גיהנום. וזהו בחינת מה שמובא בדברי רבותינו זכרונם לברכה; שיש שדנים אותן בגיהנום חציו של אש וחציו של שלג, היינו כנ"ל, שדנין אותו על המום העבירה בגיהנום של אש כנ"ל. ועל שנתקרה על ידי חלישות הדעת ולא התחזק בתשובה כנ"ל, דנין אותו בגיהנום של שלג וקרירות כנ"ל:

ועתה מחבר יפה הפסוק הנ"ל, "לא תירא לביתה משלג", שהוא בחינת קרירות, כי כל ביתה לבש שנים, בחינת שנים, בחינת כפל נתון תתן, אפילו אלף פעמים. וכן בכל התורה והמצוות, היינו בחינת התחזקות על ידי עקשנות עצום לבלי להניח את מקומו, רק להתחזק לקיים ולחזור ולקיים לימוד התורה וקיום המצוות כל מה שיוכל לחטוף בזה הצל עובר כל חייו, אפלו אם יעבור עליו מה. ועל ידי זה, "לא תירא לביתה משלג", שהוא קרירות, מאחר שלא הניח לקרר עצמו מתורה ומצוות על ידי חלישות וקרירות שהפיל הבעל דבר בדעתו, רק התחזק בכל פעם, לחטוף איזה טוב ולחזור ולחטוף, בבחינת כי כל ביתה לבש שנים כנ"ל. ועל כן בודאי "לא תירא לביתה משלג" (ליקו"ה הל' בשר בחלב ה"ה).

סדר עבודתו עם 'דרי מעלה'

[אות יג-יד]

י"ג.

"מַרְבָּדִים עֲשֵׂתָהּ לָהּ, שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁה"

עתה הולך המזמור ומספר עוד בשבחו של צדיק, שלא רק עם 'דרי מטה' הם הנפשות ההולכות בחושך, מסובלות בייסורי הנפש, ובתחלואי הרוח, יש לו לצדיק עסק. אלא גם עם נשמות 'דרי מעלה' הם הנשמות הגבוהות של צדיקים וחסידים, יש לו לצדיק עסק ועניין. כי גם הם אשר לרוב מעלתם ידמה להם כאילו כבר השיגו משהו באלוקותו יתברך, גם עמיהם מתייגע הצדיק לקרבם עוד יותר ויותר, ולגלות להם כי לגדולתו יתברך אין חקר. ולשם כך הצדיק מוריד ומשפיל אותם כביכול מעט ממעלתם הרמה, והכל לטובתם הנצחית, כדי לפקוח עיניהם למען יראו וישיגו שמים חדשים, עולמות והיכלות תמירים, על ידי שישבו אליו מיתברך מחדש לגמרי מתוך צעקת 'איה'.

וכפי שגילה מוהר"ן בתורתיו:

"וְצָרִיךְ הַצַּדִּיק לְהִרְאוֹת לְדָרֵי מַעְלָה, שְׂאִינָם יוֹדְעִים כֻּלָּל בִּידְעֵתוֹ יִתְבַּרַךְ, שֶׁזֶה בַּחֲנִינְתָּ הַשְּׂגָה שֶׁל מָה, בַּחֲנִינְתָּ: 'מָה חֲמִיטָה מַה פִּשְׁפֶּשֶׁת', בַּחֲנִינְתָּ: אִיִּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ".
(ליקוטי תניינא ז).

הוא שהפליג המשורר:

"מַרְבָּדִים עֲשֵׂתָהּ לָהּ" – לאמור, שהצדיק טורח גם עבור נשמות 'דרי מעלה', כי גם עבורם מתקין הוא 'מַרְבָּדִים', הם הלבושים והצמצומים. רק שאלו הם לבושי המיטה, שאינם מצמצומים כמו מלבושי אדם, כי נועדו לכסות ולהלביש השגות אלוקות עבור הגדולים במעלה.

ומה הם אותם לבושים פלאיים?

"שש וארגמן" – "שש" הוא הפשטים. והוא הסוג המשובח יותר מכל סחורות הבדים, כמו מלבוש הכהן שהיה עשוי פשתן. והצדיק מתקין עבור הנשמות הגבוהות מלבושי כבוד מצמצומים נעלים ומשובחים יותר, כיאה לדרי מעלה, שכבר טעמו טעם השגה והרגשה באלוקותו יתברך. כי הצדיק צריך לקרב את כולם, גם מלאכים ושרפי מעלה. להחזיר כולם ולכולם יחד באור אין סוף, בדרכיו הנפלאים והנעלמים מעין כל. והוא אשר שורר המזמור:

"וארגמן לבושה" – כלומר, שרביה"ק מוריד ומצמצם לבוש גם עבור המלאכים, שהם הנקראים 'דרי מעלה' כמבואר הרבה בדברי מוהרנ"ת. וזה תיבת ארגמן"ן - ר"ת אוריאל ר'פאל ג'בריאל מיכאל נ'וריאל. (כדאיתא בתיקוני זוהר תיקון ע, דף קכז ע"ב). כי גם הם

נצרכים ללבושיו של הצדיק. וענין זה יוצא מבורר היטב עפ"י הקדמות רביה"ק בכ"מ ובליקו"מ ה' תניינא.

"ולזה צריכין קשר המרכבה בחינת מרכבו ארגמן וכו'. וזה בחינת ראש השנה וכו'. וזה בחינת ישיבה של הרב עם התלמידים". (ליקו"ה ר"ח ה"ז).

י"ד.

"נודע בשערים בעלה, בשבתו עם זקני ארץ"

מוסיף המשורר לספר בסוד עבודתו של הצדיק עם 'דרי מעלה', מלאכים ונשמות הצדיקים הגבוהים. ומגלה נפלאות ברזי פעולותיו הקדושות שפועל הצדיק על מנת לצמצם את הגבוהות שבהשגות לפי מוחו וצמצומו של כל אחד. והדברים מסודרים על פי מה שגילה רביה"ק (ליקו"מ ל) בעניין המלמד ההגון המסוגל לצמצם השגות אלוקותו יתברך עבור כל אדם בעולם.

כי הצדיק מצמצם את השגת אלוקותו יתברך באמצעות 'שיעורין דאורייתא', הם אותיות התורה הקדושה, שהם כלים וצמצומים להכיל בהם ולגלות באמצעותם את מציאותו יתברך בכל מקום ממש. וכפי שכותב הוא ז"ל בעצמו:

"ואלו השערות הן בחינת 'שעורא דאתון דאורייתא' (תקו"ז ע), כי המצוות הם חכמות הבורא יתברך שמו. כי כל מצוה ומצוה יש לה שיעורים אחרים וגבולים, כגון מפני מה המצוה הזאת מצוותה בכך, מפני שכן חיבה חכמתו יתברך שמו. וכן מצוה אחרת מצוותה בכך, לפי חכמתו יתברך שמו. וכל מצוה ומצוה יש לה אותיות ותיבות וענינים שהם שיעורים וגבולים שמצמצם בהן חכמתו יתברך שמו, שזה בחינת התלבשות השכל העליון בשכל התחתון, שעל ידי זה זוכין להשגות אלקות". (ליקו"מ ל).

והוא שהפליג המשורר בכוחו של צדיק:

"נודע בשערים בעלה" - כלומר, שהבורא יתברך, הוא הנקרא 'בעלה' של השכינה הקדושה כידוע, נודע ומושג לנשמות 'דרי מעלה' והמלאכים בכוח ה'שערים', הם השיעורים והצמצומים שבאותיות התורה ומצוותיה.

וכה כתב מוהר"ן:

"כי אני ידעתי כי גדול ה' ואדונינו מכל אלקים" (תהלים קלה, ה) דוד המלך, עליו השלום, אמר **"כי אני ידעתי"**. אני ידעתי דיקא, כי גדולת הבורא יתברך אי אפשר לומר לחברו, ואפילו לעצמו אי אפשר לספר מיום ליום לפי מה שמזריח לו ומתנוצץ לו באותו היום, אינו יכול לספר לעצמו ליום שני הזריחה וההתנוצצות של גדולתו יתברך שהיה לו אתמול. ועל כן אמר: **"כי אני ידעתי"**, אני ידעתי דייקא. כי אי אפשר לספר כלל:

ואמר: שמה שכתוב אחריו (שם קלה, ו): "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ" וכו' הוא ענין אחר לגמרי ורחוק לגמרי משבח "כי אני ידעתי". כי כוונתו באלו הדברים כי אני ידעתי אי אפשר לספר כלל, והוא גבוה מאוד מאוד, גבוה מעל גבוה מזה שאי אפשר לפה לספר, רק אני ידעתי דיקא כנ"ל. וכמו שכתוב בזהר (ה"א קג: על משלי לא, כג): "נודע בשערים בעלה" - 'כל חד לפום מה דמשער בלבה' כמבואר במקום אחר" (שיחות הר"ן א).

ובמקום נוסף כתוב לאמור:

"מי שיש לו שום דעת, ויודע מעט מגדולת אדוננו הבורא יתברך שמו, כמה שכתוב: "כי אני ידעתי כי גדול ה' ואדנינו מכל אלהים". ואי אפשר להסביר זה, לא בכתב ולא בעל פה. כי גדולת השם יתברך הוא רק לכל חד לפום מה דמשער בלבה, כמו שכתוב בזהר הקדוש (וירא קג:): "נודע בשערים בעלה", 'לכל חד לפום מה דמשער בלבה'. ומי שזוכה לשער בלבו את גדלת השם יתברך, בודאי אצל זה אינו נחשב שום דבר לנסיון, ואין צריך שום התגברות על זה". (ליקו"מ ע"ב).¹⁵

והוא שהפליג המשורר:

"בשבתו עם זקני ארץ" - היינו, שהשי"ת נודע לעמו ישראל בצמצומיו צמצום אחר צמצום, על-ידי שהוא כביכול יושב עם 'זקני ארץ', הם הצדיקים הגדולים והמופלאים, בחינת הזקן הקדוש והנורא ממעשה של יום א' ממעשה שבעה הבעטלירס, שהראה להם שעוד לא השיגו כלום לעומתו.

"ואני זקן מאוד, ועדין אני נימק לגמרי, (היינו יונג) ולא התחלתי עדין לחיות כלל. ואף על פי כן אני זקן מאוד. ולא אני בעצמי אומר זאת, רק שיש לי הסכמה על זה מהנשר הגדול". (סיפורי מעשיות י"ג).

וזו המעלה מיוחסת לרביה"ק, כמו שכתב מוהר"ן ת:

"פעם אחת יצא מפיו הקדוש על עצמו ואמר בזו הלשון: 'אני סבא דסבין'". (חיי מוהר"ן רע"ב).

כי לכל הדברים הנפלאים הללו אי אפשר להגיע אלא אך ורק בכוחו של הצדיק משום **"שאי אפשר לקבל את התורה כי אם על ידי זה העזות דקדושה".** ועזות דקדושה, יכול רק הצדיק לבחון אם טובה היא אם לאו: **"שהצדיק רואה בכל אחד ואחד כפי מה שהוא, אם יש לו עזות דקדושה או להפוך",** כפי המבואר בדברי רביז"ל¹⁶ וכפי ביאורו של מוהר"ן ת:

"וכל זה זוכין רק על ידי הצדיק הגדול הבעל כח שיכול להתפלל תפלה בבחינת דין, שעל ידי זה נעשה כל התיקונים הנאמרים שם עד שזוכין לבחינת רוח נבואה, שהוא בחינת מתן תורה, שעל ידי זה נתגלה אמונת הידוש העולם וכו', שעל ידי זה זוכין לחידוש העולם שלעתידי וכו', שעל ידי זה זוכין לניגון הנ"ל, שעל ידי זה יכולין להוכיח את כל אחד בבחינת התוכחה של משה, שעל ידי זה הופך עונות לזכויות והוסיף בהם ריח טוב בבחינת נרדי נתן ריחו וכו', שבשביל זה צריכין לחפש

15. וע"ע בליקו"ה ברכות השחר ה"ה, הסובב על שיחה זו של רביה"ק.
16. ליקו"מ ל.

שיחות בדרך לאוץ

זמר "אשת חיל"

ק"ה

הרבה ולבקש מהשם יתברך הרבה שיזכה למצוא את הצדיק הבעל כח הזה וכו', כמו שמבואר שם, ואזי כל אחד כפי מה שזוכה לקבל כח דקדשה מהצדיק הזה, כמו כן ממשיך על עצמו קדשת אמונת חדושי העולם". (ליקו"ה בשר בחלב ה"ה).

סיכום שבח ב' הלבושין

[אות טו-יח]

ט"ו.

"סדין עשתה ותמכור וחגור נתנה לפנינו"

בפסוק זה, נתלהב המשורר על עוצם מסירות נפשו של הצדיק למען החיות עם רב. כי הרי הצדיק מצד עוצם השגתו הגבוהה ותפארת מעשיו, יכול היה לגמור ולהשלים התיקון בחייו, ולהביא את המשיח והגאולה השלימה. ובכל זאת הפקיר עצמו לגמרי, רק כדי לתקן את ישראל בשורשם, לנקותם ולטהרם מהפגמים הטמאים, ובפרט מפגם הברית. והשליך הכל מנגד, והוריד עצמו אל מצולות ים ממש, והכל כדי לדלות ולרומם משם נשמה אחר נשמה, בטיהור נפלא, עדי יתנגן מכל אחד ואחד שיר נפלא בנימי הכינור דלעתיד.

כי רבינו הקדוש והטהור ענה ואמר:

"יש לי השגה כזו להשי"ת, שהייתי יכול להביא על ידה את המשיח, פירוט, לגמור ענין המשיח בחייו, אבל סילקתי הכל, ולקחתי עצמי אצלכם להחזיר אתכם למוטב, כי זה גדול מן הכל"¹⁷.

כי אף על פי שהימשכות קץ הגאולה, שמשיח בושש לבוא, גורם סבל רב לעולם, ועיני כל כלות לראות בגאולת ישראל בשלימות. בכל זאת, התכלית העליונה להביא לטהרתן ושלימותן של נשמות ישראל, הרי זו מעלה עליונה מן הכל. וכדאי הוא הסבל הרב מפאת הגלות, וכל מה שכרוך בכך, כדי לזכות לתכלית הטוב והנפלא בו עסוק הצדיק, לטהר ולרפא את ישראל מכל אותם חיצים מורעלים שפילחו בשרם. עדי יחזרו ויכללו באור אין סוף, בתיקון מתוק ונפלא עד מאוד.

והוא שהפליג המשורר בכל מיני לשונות של שבח וקילוס להצדיק:

"סדין עשתה" - היינו, שאעפ"י שהצדיק עשה והשיג עד כדי כך שנעשה סדין, וכפי שפרש רש"י שם "סדין, לבוש תפארת לחכמים". כלומר, שהשיג מה שהשיג, השגות גבוהות ביותר, שעל ידם היה בכוחו לגמור ענין המשיח בימיו. למרות כל זאת מסר נפשו, "ותמכור" - שמכר והפקיר כל אלו ההשגות, כדי להחיות, ולתקן את כל נשמות ישראל.

ובעיקר עוסק הצדיק לטהרנו מפגם הברית כנ"ל. והוא אשר הפליג המזמור:

"וחגור" - שחגר חרבו על ירכו, והלך ללחום עם כלי זיינו בכוחות הרע, כדי לנקותנו מטומאתנו. והנה 'חגור' הוא ענין של שמירת הברית, כפי שכתב רביז"ל:

17. חיי מוהר"ן רנז.

"זוהה הכלי זין צריך לקבל על ידי בחינת יוסף, היינו שמירת הברית, כמו שכתוב "חגור חרבך על ירך". (ליקו"מב).

וזהו:

"וחגור נתנה לכנעני" - כלומר, שכה רב חילו וכוחו של הצדיק, שעוסק בתיקון פגם הברית, ומטהר את הנשמה עד כדי כך שמהחיצים המורעלים עצמם מתנגן ניגון נפלא ונעים. וזה מלובש בתיבת כנעני" שיש בה ר"ת כ"נור נ"עים ע"ם נ"בל. היינו שהצדיק חוגר מתניו ללחום מלחמתנו בפגם הברית, עד שמאתנו עצמנו יתנגן השיר הנפלא דלעתיד, שהם העשרה מיני נגינה, בהם תלוי עיקר תיקוננו. וכפי שמרחיב על כך מוהרנ"ת:

"זוהה בחינת "חבלים נפלו לי בנעימים" (תהלים טז, ו) ופסוק "נעימות בימינך נצח" (שם טז, יא). שאומרים במזמור "מכתם לדוד" (שם טז, א). שהוא המזמור הראשון מהיו"ד מזמורי תהלים שתקן רבינו זכרנו לברכה כי עיקר תיקון הברית שהוא עיקר תקון כל החטאים שהוא על ידי השפעת הנועם העליון שהוא מוחין של ארץ ישראל שהוא עיקר הקדושה קדושת הדעת, כי על ידי השפעת הנועם העליון משברין אהבת נשים כנ"ל. וזוכין לקדושת הדעת של ארץ ישראל שהוא כלל כל הקדושות כנ"ל. וזה שמסימין "נעימות בימינך נצח". כי מתחילה אומרים "חבלים נפלו לי בנעימים", דהיינו שהחובלים נופלים בנעימים להתתקן כמו שפירש רבנו זכרנו לברכה מקרא זה בהתורה הנ"ל. ואזי עדין אנו חוששים שלא יתגברו החובלים על הנעימים ויקלקלו אותם גם כן חס ושלום כנ"ל, על כן אומרים אחר כך, "אברך את ה' אשר יעצני" וכו' (שם טז, ז), היינו שה' יתברך נותן עצות להאדם על ידי הצדיק האמת באופן שיזכה להגביר הנעימים על החובלים כנ"ל. וזה בחינת "שוייתי ה' לנגדי תמיד" (שם טז, ח). 'תמיד' זה בחינת ארץ ישראל, בחינת "תמיד עיני ה' אלקיך בה" וכו' (דברים יא, יב). היינו שקדושת ארץ ישראל צריכין להמשיך על עצמו תמיד ולא יפסיק מלהשתוקק תמיד להמשיך על עצמו קדושת ארץ ישראל. כי בכל פעם שמשתוקק לארץ ישראל מתגבר כנגדו בחינת החובלים ומבלבלים תשוקתו, על כן צריך להתגבר כנגדם בכל פעם תמיד ואז יעזרהו ה' יתברך לבוא לארץ ישראל. ושם יזכה לנועם העליון לנצח ולא יפול עוד לעולם לבחינת החובלים. רק אדרבא, יתקן החובלים על ידי הנעימים. בבחינת "כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת" (שם טז, י) שהם בחינת החובלים שבהם נאחו הרע בחינת שאול ושחת.

אבל בזכות הצדיקים יעזרנו ה' יתברך ויצילנו מהם ונזכה לנועם העליון לנצח. כי בכל פעם נתגבר על החובלים עד שיתבטלו לגמרי עד שנזכה להכלל בנעם העליון לנצח בחינת "נעימות בימינך נצח", אמן ואמן": (ליקו"ה הל' ברכת הפרות ה"ד).

ובדברי מוהרנ"ת מבואר, שהצדיק - בפרט לאחר הסתלקותו הנעלמה - עולה לעילא ולעילא בהשגות עצומות. אך אף על פי כן את עיקר התענוג והשעשוע יותר מכל תענוגי עוה"ב, הוא מוצא בעסק הנורא שלו בתיקון נשמות ישראל. בעשיית איזו טובה נצחית לאיש הישראלי שירד למקום שירד.¹⁸

ט"ז.

"עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון"

כעת פונים דברי המשורר אל המקושר לצדיק, לשבחו ולהללו. להודיע לו מהאוצרות העצומים שיש בידו, וממעלתו המיוחדת. לספר לו ולעורר אותו להשתמש עם אוצרותיו. שאם יטה אוזנו וליבו לקול דברי הצדיק, וישתדל להכניס אל ליבו ומוחו פנימה את כל אותם צמצומים ולבושים קדושים שהתקין עבורו הצדיק, עד שיעשה ממקיפים חיצוניים, פנימיים, אזי מובטח לו שיוכל לשחוק מכל האורבים והמשטיינים. כי הלבושים הללו שהוא עוטה על עצמו, ישמשו עבורו מגן ומחסה מפני כל רע, בבחינת "שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה" (תהלים לד, כא).

כפי המבואר לנו מדברי מוהר"ן (ליקו"מ כא) שכאשר האדם מתייגע לעשות מהשגות המקיפים, פנימיים, כלומר שמכניס את הלבושים והצמצומים של הצדיק אל מוחו וליבו, אזי בוודאי לא ידע כל צער וצרה. וכלשונו הזהב שם:

"ושלמות הדעת הוא, כשנעשה ממקיפים פנימיים, ואז נצול מכל צרות, למשל, כשאחד מצפה ואורב לחברו להרגו, אזי צריך לשנות המלבושים כדי שלא יכיר אותו, כמו שכתוב (איוב יד, כ): "משנה פניו ותשלחהו", כי על ידי שמשנין הפנים על ידי לבושין אחרים, נפטר ממנו. וכן בעיקר האדם, היינו בהשכל, יש בחינת לבושין, היינו השכל המקיף, וצריך לעשות מהמקיף פנימי, ולעשות לו מקיפין אחרים, היינו בחינת מלבושים אחרים, ועל ידי זה נצול מכל אורב ומסטיין, כי 'מלבוש' בגימטריא 'חשמ"ל', ומהחשמ"ל בורחים כל המשחיתים. (ליקו"מ כ"א).

הוא שהפליג המשורר:

"עוז והדר לבושה" - כלומר, שכאשר לבושי הצדיק נאים וחזקים, מחמת שהכניסם המקורב לתוך מוחו ולבו, אזי מובטח לו "ותשחק ליום אחרון", כי ישחק וילעג לכל המקטרגים. וכדבריו שם:

"זזה" עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון" על ידי הלבוש, שהוא בחינת החשמ"ל, שהוא לבוש עוז והדר, לבוש חזק ונאה, על ידי זה "ותשחק ליום אחרון", שאינו ירא ממנו כלל".

"ענה ואמר: הרחמנות של העולם הזה הכל רואין, ובשביל זה הכל רודפין אחר העולם הזה. כי רואין כשהאדם רעב וצמא וכיוצא קשה לו מאוד ויש רחמנות גדול עליו. וכן מי שהולך ערם ויחף יש רחמנות גדול עליו. אבל מי שיש לו עינים ורואה גדל הרחמנות שיש על הנשמות שבעולם הבא, כי שם בעולם הבא נמצאים בני אדם שהולכים ערומים ממש ואי אפשר לרחם עליהם כלל. כי בעולם הזה כשהאדם ערם בלא מלבוש אזי אפשר לקבץ נדבות עבורו ולעשות לו קאפטין. אבל בעולם הבא מי שהולך ערם אי אפשר לרחם עליו כלל. כי שם אין מועיל שום רחמנות כי איזה מלבוש הוא צריך? הלא הוא רק מלבוש של תורה ומצוות ולזה אין מועיל שם

רחמנות, אבל מי שזוכה להתקרב לצדיק אמתי הוא יכול לרוץ להצדיק ולקח אצלו איזה מלבוש להתלבש עצמו:

שוב שמעתי שיחתו הקדושה מעיין זה, שאמר בעולם הבא מונחין כמה בני אדם בחוץ והם צועקים בקול מר, תנו לנו מה לאכל. ובאין אצלם ואומרים להם: הרי לכם אכילה ושתייה אכלו ושתו, והם משיבים לא לא, אין לנו צריכים אכילה זאת, רק לנו צריכים אכילה ושתייה של תורה ועבודה. וכן מונחים כמה בני אדם ערומים בחוץ והם צועקים גם כן מאוד: תנו לנו במה להתכסות, ובאין אצלם ואומרים: הרי לכם מלבושים, והם משיבים: לא, אין לנו מלבושים נצרכים לנו כלל. רק לנו צריכים מצוות ומעשים טובים להתלבש בהם:

ענה ואמר: אשרי מי שזוכה לאכל כמה פרקים משניות ולשתות אחר כך איזה קפיטליך תהלים, ולהתלבש באיזה מצוות". (שיחות הר"ן כג).

י"ז.

"פיה פתחה בחכמה"

מוסיף המשורר והולך בדברי שבח וקילוס בנועם זיו הצדיק, לאמר שפיו פתוח תמיד לרווחה, ושופע כסדר דברי חכמה ואלוקות, הנשפעים לנשמות ישראל. כי כל התורה אשר הוא לומד הוא בכדי להשפיע מהתורה על ישראל, ותורה כזו נקראת "תורת חסד", מחמת שהוא לומד תורה ע"מ ללמדה, "ותורת חסד על לשונה" זה הלומד על מנת ללמדה¹⁹, והכל עושה הצדיק עבור נשמות ישראל וטובתם הנצחית. כי הצדיק עוסק בהתורה רק בכדי ללמד נשמות ישראל מתורתו, ועי"כ להחזיר ולהשיבם אל צורם וקונם. והכל ע"י חסד חינם²⁰.

הוא שהפליג המשורר "פיה פתחה בחכמה", היינו שפה הצדיק פתוח לרווחה ושופע טובות ותקוות נצחיות לעד, וזאת מחמת ש"תורת חסד על לשונה", היינו כי כל מטרת תורתו והסיבה שהוא לומד ועוסק בה, הוא בכדי להשיב את ישראל ולעשות עמם חסד חינם, ולהחזירם על שולחן אביהם.

י"ח.

"צופיה הליכות ביתה ולחם עֲצֻלוֹת לא תאכל"

הצדיק הגדול, הרועה הנאמן, מתייגע יגיעה עצומה מתוך מסירות הנפש בייסורים נוראים, הכל מחמת שהוא צופה מרחוק על כל המהלכים של ביתו הנאמן. כלומר,

19. סוכה מט.

20. ליקו"ה השכמת הבוקר ה"ד.

שצופה ודואג כל העת האיך לא יכבה נרו לעולם ועד. והאמונה העצומה והאור הנפלא שהוא מאיר לא יכלו לעד.

"וזהו, "צופיה הליכות ביתה", שצופה הילוך ביתו איך יתנהג לעולם באופן שלא תכבה נרו לעולם ועד שיהיה נשאר השארת חכמתו לדורי דורות לנצח". (ליקר"ה השכמת הבוקר ה"ד).

ורביה"ק כבר העיד ואמר לכל אלו שיתקרבו אליו או לתלמידיו או לתלמידי תלמידיו: "בעיני כבר הסתכלתי על כל אחד ואחד בנפרד" (חיי"מ שכב). היינו, שצפה למרחוק, לדורי דורות, שלא יכבה נרו. רק אדרבא, נרו יאיר ויזרח, ויפציע תקווה של אמת באמונה חזקה, גלות לכל אחד ואחד איך השם יתברך אצלו ממש, בתוך כל מיני מעמקים של המרירות.

והוא שהפליג המשורר בשבח הצדיק:

"צופיה הליכות ביתה" – היינו, שצופה ומשקיף למרחוק על ה'מהלכים' העתידיים להתרגש על 'ביתו' הם אנשיו הקרובים אליו. ודואג לכל אחד ואחד מהם בנפרד.

"אמר לאחד מאנשיו שסיפר עמו מענין עבודת ה', אמר, הלא כבר עיני כלות כל היום, ואני עומד ומצפה ומקווה ומייחל ומחכה בכל עת שיזכני השי"ת שאזכה לראות בכם מה שאני חפץ שתהיו עובדי ה' באמת כרצוני.

ואני מקווה בעזרת ה' שבוודאי יהיה כך. ולא בלבד אנשי שיהיו מקורבים אלי, אלא אפילו מי שיתקרב לאנשי שלומי, ואפילו מי שרק יגע בהם, בודאי יהיה איש כשר באמת. ולא איש כשר בלבד, כי אם אפילו צדיק גדול מאוד יהיה מי שיהיה שיזכה להתקרב לאנשים שלו.

ושמעתי שאמר בזו הלשון: "איך האב שוין מיינע אויגן אויס גיקוקט אויף איטליכן באזונדער". ואני מקווה לה' וכו' כנ"ל, ואמר גם אז "כבר אמרתי ואגמור". "איך האב אוס גיפירט און וועל אויס פירן". (חיי מוהר"ן שכב).

"אמר: שכל התורות והשיחות שלו אינם בשבילנו לחוד. כי אם "את אשר ישנו פה ואשר איננו פה" (דברים כט, יד) ועיין ברש"י שפירש ואשר איננו פה, ואף עם דורות העתידים לבוא, והבן). וכמה פעמים דברנו עמו מענין זה ורמז לנו בדבריו להודיע לדורות הבאים את כל מעשי ה' הגדול שעשה עמנו. ופעם אחת אמר בפרוש: גם לבניכם תודיעו את כל התורות והשיחות הנפלאות והנוראות והמעשיות וכיצא בהם אשר גלה לנו ואמר אז זה הפסוק בהתלהבות גדול כגחלי אש: "והודעתם לבניך ולבני בניך" (שם ד, ט). (ואמר בזו הלשון: אייערע קינדער זאלט איר מודיע זיין וואס דא האט זיך גיטאן) ואמר ברתת וזיע בהתלהבות נורא: "והודעתם לבניך ולבני בניך". ואמר: דע והאמן, אם אפשר להוציא אחד מן הרפש, גם מי שיתאחז בו יוציא אותו גם כן". (שיחות הר"ן אות ר"ט).

ועתה ממשיך המשורר לפאר את הצדיק על עוצם זריזותו, שהזדרז לגמור ולהשלים עניינו בחיים חיותו למען שמו באהבה. וזהו:

"וְלָחֶם עֲצָלוֹת לֹא תֹאכַל" – כמו שכתב מוהר"ן ת:

"כי לחמו ותורתו אינו לחם עצלות ח"ו, כי היה זריז מאוד מאוד בעבודתו יתברך".
(ליקו"ה השכה"ב ה"ד).

והצדיק נקרא נמלה ע"ש הזריזות העצומה שבו:

"כי החכם הוא בחינת נמלה, כמו שכתוב (משלי ו): 'לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם', כי זה החכם מלמד דעת ודרכי ה' אל העם". (ליקו"מ ס"ג).

ו"ט.

"קמו בניה ויאשרוה בעלה ויהללה"

פונה הזמר אל תלמידי הצדיק, אנשיו המקורבים אליו. שכאשר הם, הסמוכים על שולחנו, ודבקים בדרכיו, שהם התלמידים הנחשבים כבנים, יתמידו ללכת בדרכיו, לשמור עצותיו ולהאזין לדבריו, אזי בוודאי יזכו להיחלץ מכל ירידה ולהיטהר מכל טומאה, ויתנגן בעולם שיר חדש של הלל והודאה. כי אז יכירו וידעו כל הדבקים בצדיק את גודלת ועוצם הזכות הנוראה שנפלה בחלקם. כי יראו עין בעין התועלת הנוראה והמעלה העליונה שזכו על ידי הצדיק. ואז בוודאי יתמלא פיהם הללו ושבח. ובגודל הרגשת הלב וחדוות הנפש ממתיקות הסודות הנוראים, והתקוות הנפלאות שהאיר הצדיק בשורש הנקודה הפנימית החבויה בליבו של כל איש ישראלי ואהבתו יתברך אליו, עד שבוודאי יפארו אותו יתברך בכל העולם, כי תתגלה אהבתו הנצחית בכל פינה ופינה.

והוא שהפליג המשורר:

"קמו בניה ויאשרוה" - היינו, הבנים של הצדיק הם תלמידיו, מרוב הרגשת האושר במנת חלקם, קמו ופתחו בהלל שבח וקילוס, לכבודו של צדיק. כי הוטב להם עד מאוד. ועד כדי כך גדלה השמחה, שעמם יחד קם כביכול גם הוא יתברך, הנקרא כביכול 'בעלה' כלפי הצדיק המוכנה 'אשת חיל'. וזה ששורר:

"בעלה ויהללה" - כי השי"ת מהלל ומשבח את הצדיק מאוד. משום שגלוי וידוע לפניו יתברך גודל מעלת פעולותיו של הצדיק בעולם, ואיך בסופו של דבר תתגלה מלכותו יתברך על פני כל, עד שלא ידח ממנו נידח בזכות מעשיו של הצדיק. וכה כותב מוהרנ"ת:

"על כן קמו בניה ויאשרוה, הם התלמידים שנקראים בנים שקרבם להשם יתברך. בעלה ויהללה", זה השם יתברך, כי השם יתברך מסכים על זה, כי חפץ בזה שיקרב כולם אליו, כי חפץ חסד הוא". (ליקו"ה השכה"ב).

כ.

"רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה"

מוסיף המשורר להפליא בדברי קילוס ושבח במעלותיו של הצדיק, לאמור שכה שגבה מעלתו וכה גבהה, עד שאף כנגד גדולים במעלה, צדיקים וחסידים, עלתה קרנו ושגבה מעלתו מאוד. כי רבים ניסו לעלות בהר השם, לקנות מעלות אמתיות, אבל מעלתו של הצדיק האמת עלתה על כולנה.

והנה מעלותיו של הצדיק נערכות ונמדדות, כמידת כוחו ותעצומותיו לרדת אל עמקי עמקים, ולהאיר אף שם את אור השם ולגלות מציאותו בכל מקום. כי ככל שהצדיק מעפיל לעלות כלפי מעלה, כן הוא שואב כוחות עליונים ונוראים יותר, עד שיש בכוחו לירד עוד ועוד כלפי מטה. להאיר בכל פינה וקרן זוית את מציאות השם. עד שגם במקום הרע והקליפות יכירו וידעו כי לית אתר אתר פנוי מיניה. כי גם הרע יונק את כל קיומו מרצון השם, ומלבדו יתברך אין מאומה.

ובעניין זה עלה רבינו הקדוש והתעלה במאוד מאוד. כי מי כמוהו אשר השליך הכל מנגד, ומסר את נפשו פעמים אין מספר לרדת לכל מדור של חושך, ולדלות משם פעם אחר פעם נפשות יקרות מעמקי עמקי חושך ואפילה. וככל שהתעלה למעלה מראש, להשיג השגות חדשות לא שזפתן עין ההשגה האנושית מעולם, כך הוריד עצמו יותר ויותר כלפי מטה, להודיע בכל אתר ואתר את מציאות השי"ת, אהבתו וחמלתו לכל אחד מבניו האהובים. ועל כך ראוי לשורר. "ואת" – הייליגער רבי – "עלית על כולנה". וכך מפליג רבי נתן על מעלת הצדיק בסוד חלומו של יוסף:

"וזה שחלם והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה" (בראשית לז, ז). שפירושו, קשרים, היינו בחינת צמצומים הנ"ל שהם בחינת קשרים, כי הצמצום בחינת קשר, היינו שכולם היו עוסקים בזה, שהיו מאלמים אלומים ועושים קשרים וצמצומים כדי למשוך על ידם השגת אלקות, אבל הצמצומים והכלים של יוסף הצדיק עלו על כולם, בבחינת והנה קמה אלומתי וגם נצבה וכו', שהקשר והצמצום שלו קמה וגם נצבה לעד ולנצח. "והנה תסובינה אלומתיכם ותשתחווין לאלומתי", שכולם צריכין לקבל ממנו השגות אלקות על ידי הצמצומים נפלאים שעשה בחכמתו העמקה על ידי שעסק לקרב נפשות תמיד, שעל ידי זה זכה שאפילו הצדיקים הגדולים שעוסקין בזה להשיג השגות אלקות על ידי הצמצומים גם הם צריכין לקבל ממנו, כי שלו עולה על כולם בבחינת "רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה", שנאמר על הצדיק האמת הגדול ביותר העוסק לעשות כלים ולבושים ולהמשיך תורה בחכמה אמתית כזאת עד שיוכלו להתקרב הכל להשם יתברך". (ליקו"ה השכה"ב ה"ד).

כ"א.

"שֶׁקֶר הַחַן וְהַבֵּל הַיּוֹפִי אִשָּׁה יִרְאֵת ה' הִיא תִתְהַלֵּל"

המזמור פונה מערבה, לדבר על אותה התנגדות נוראה שקמה גם התייצבה מול אור מופלא שכוה. ועל ההעלמה הנוראה, המסתירה את אורו הצלול מאחורי פרגוד של מחלוקת שלא היתה דוגמתה. כי אור נורא שכזה אשר רבים מאוד השיב מעוון וקירבם בכל מיני התקרבות, בוודאי הוא לצנינים בעיני הבעל דבר. ומשום כך העמיד עצמו הסט"א ללחום באור הנפלא הזה בכל דרך ובכל אמצעי. ובעיקר על ידי שמרומם את קרנם של מפורסמים שונים שאין בהם ממש, הלא הם המפורסמים של שקר. ולשם כך מושך עליהם הבעל דבר חן וחסד, למען ימשכו אחריהם כל העולם בחבלי שווא ובעבותות של שקר. ועל כך מתאוּן המליץ:

"שֶׁקֶר הַחַן וְהַבֵּל הַיּוֹפִי" – כלומר, שהשקר והחיצוניות קיבלו חן וגדולה רח"ל. כי כל הכפירות וחכמות הפילוסופיה והטבע שיסודם בשקר ושווא, נשאו חן בעיני כל רואה, הדעת האנושית כרוכה אחריהם ומייקרת אותם.

וכמו כן גם "הבל היופי" - הבלים הם תאוות ומידות רעות, והם עטו לבושי פאר והדר והתלבשו ביופי של שקר. ולעומתם 'אשה יראת השם' – הוא אורו הזך של הצדיק האמת שהעיד על עצמו שהוא "אוצר של יראת שמים". "היא תתהלל" – שעושים ממנו הוללות וליצנות. ששוחקים עליו ועל דרכיו האמתיות, והוא מונח בזילותא וזלול²¹.

אולם תוך כדי דיבור, חוזר המשורר בהתחזקות והתעוררות, ומבשר:

"אשה יראת ה' היא תתהלל" – שאף לאחר כל התגברות הבעל דבר בזלזול וזילות, אנו היודעים מאורו המופלא במתיקות של אמת, בוודאי נמשיך לנצח להלל, לפאר ולשבח את הצדיק אשר אצלו שוכן חן של אמת.

'יראת ה' גימטריא' נחל נובע מקור חכמה". היינו, שאנו בוודאי נכיר בטובתו של הצדיק, ולא נפסיק לעולם להלל אותו על רחמנותו העצומה, שמוליך אותנו על מי מנוחה גם בים הסוער.

כ"ב.

"תִּנּוּ לָהּ מִפְּרֵי יְדִיהָ וַיְהִלְלוּהָ בְּשַׁעֲרֵים מַעֲשֵׂיהָ"

מפיח בנו המשורר רוח של עוז ותעצומות. ומעורר:

"תנו לה מפרי ידיה" – תנו לצדיק הנורא הזה את לבבכם וכל עצמכם. וכפי שביקש זאת רביז"ל "תנו לי את ליבכם". וכל זאת משום שאחרי ככלות הכל, אתם כולכם תוצאות

'פרי ידיה', שכל מיני מעלות טובות שיש בכם, וכל פתיל של אמונה זכה שנשזרה בקרבכם, וכל תנועה טובה שאתם עושים כלפיו יתברך, הכל לא בא לכם אלא בכוחו של הצדיק, הנשר הגדול והנורא אשר אתם חוסים בצלו. כי כל מעלה טובה שנמצאת אצל אנשי הצדיק, היא פרי יכול של עבודתו הקדושה במסירות נפש שאין דוגמתה, ובכוחו העצום ששתל בקרב אנשיו המקורבים אליו כל מיני טוב. אם כן, כל זה נחשב ל'פרי ידיה' – כי את פעולותיו הנוראות הללו פועל הצדיק באמצעות ארבעת הכוחות הפלאיים שיש בידיו כפי שביארנו לעייל באורך.

ואזי בוודאי:

"ויהללוה השערים מעשיה" – כי כעת אף אם תתגבר המחלוקת במאוד מאוד, אנו לא נחדל, רק אדרבה, נתמיד להלל אותו 'בשערים', בשערי בת עמו, ברבים ובפרהסיא, על כל 'מעשיה' – הם פעולותיו הנפלאות שפעל עם כל אחד מאתנו.

-נספח-

העמקה בהבנת מקומו של הפרט בתוך הקיבוץ

הבה נפתח בשאלה ישירה כלפי עצמנו - האם אנחנו בטוחים כי ברור לנו מה מבקשים
אנו להשיג מהנסיעה הזו לאומן?

אולי נכון יותר לשאול, מה מבקש להשיג מי שהזמין אותנו לכאן?

דומה כי השאלה האחרונה מעסיקה אותנו פחות מהראשונה. עיון במקורות יגלה לנו
שאינן בעצם כל הבהרה לגבי עצם התיקון הנורא הנעשה באומן. ישנם בהחלט דיבורים
וגילויי דעת בהירים וברורים על החוב החיוני לבוא ולהשתתף באותו קיבוץ פלאי, אך
פשר של ממש, אין שם (בכל אופן בדרך הנגלה). רק גלי האמונה השוטפים, היוצאים
מתוך הדיבורים שנאמרו על ידי מי שכן ידע, מלכים בלב את אש האמונה, ואולי אפילו
משהו של השערה מרחוק בעוצם גדולת העניין, כל חד כפום מה דמשער.

אולם ברור מעל לכל ספק, כי בכל הדיבורים הללו, אין ולא אזכור כלשהו, בדבר איזו
תועלת אישית שתצמח למי שיבוא אל הקיבוץ הקדוש, להיפך, רובם של הדיבורים
מושכים לכיוון כללי יותר, של תיקון העולמות והחשת הגאולה. שימת הדגש על
ישועות חוויות רוחניות וכל אלו, נעשתה איפה לאחרונה, ובודאי שלא נלקחה מתוך
עיון במקורות וכו'. (כמובן שאין הכוונה לשלול תועלת וישועה אישית שבודאי תבוא
לכל אחד, רק כוונתנו לחדד את משמעות העניין, ולשם כך שומה עלינו לסקל ולנפות
כל עניין חיצוני שאיננו מעצם הדבר).

אף כי בשיחות ובדיבורים שנאמרו בעניין הקיבוץ הקדוש, לא נמצא ביאור של ממש על מהות העניין. המעיין ומבקש בתורות ובמאמרים שבליקו"מ, יוכל בודאי למצוא הרבה מאוד נקודות ציון אל עניין נעלם זה. רצוננו במאמר הזה, להציג הבט אחד מתוך שלל ההיבטים שניתן למצוא לעניין הקיבוץ, ובודאי שאין בזה כדי נתינת גדר ותחום לכלליות העניין הנורא הזה, כי גבה הוא מאוד מבינת אנוש. אולם תקוותנו כי נקודה זו שאנו מציגים כאן תשמש לנו חלון להביט דרכו, ולשער מעט בדעתנו מה גדול ונעלה תיקון זה, וממנה יצא האור להרחיב ליבנו ודעתנו לקראת הימים הקדושים שעתידים לנו לבלות במחיצת הצדיק יחד עם כלליות רבבות אלפי ישראל, ובאורה נוכל בעז"ה, למצוא את מקומינו בתוך העניין הכללי כזה.

עבודת ימים הנוראים

ראשית כל, יש להבין באופן פשוט, מה הם בעצם 'ימים הנוראים', מה תכלית כל העבודות שנעשים בהם, מה כל הרעש וההתרחשות הגדולה כל כך סביבם, ובמה שונים הימים הבאים אחריהם מהימים שהיו לפניהם.

למעשה, ניתן לסכם את כל המובא בספרים הקדושים ראשונים ואחרונים, ובכללם כל דברי רביז"ל ותלמידיו הקדושים, לגבי עניין ראש השנה בצמד מילים 'תיקון המלכות'. אולם מי שיד לו מעט בספרי אמות, יודע, כי המטען שאוצרות בתוכן אלו המילים היו עצום, הן מכילות בעצם, את כל המציאות מראשית ועד אחרית, כל דברי תורתנו הקדושה, נביאים וכתובים, מדרשים ואגדות חז"ל, זהר, קבלה, חסידות ומוסר.

המלכות היא בעצם כל המציאות שיש להשי"ת איזה יחס וקשר עימנו הנבראים²², כי העובדה הזו שאנוש חלכה, חדל אישים ובן תמותה, יוכל לעשות כביכול איזה משהו למענו יתברך, ועצם הדבר שיש מקום לנבראים להתקיים בעולם, ומעשיהם ומחשבותיהם יעלו ויורידו ויעשו רושם בעליונים, כל המציאות הזו היא המכונה הנהגת המלכות. והנהגה הזו היא נברא, כי מעיקרה אין לה להנהגת המלכות שום מקום להתהוות, כי מה אנוש כי תזכרנו, ומה יועיל האדם לבורא הכל יכול, רק מאחר "שעלה ברצונו הפשוט" כך, כפי שידוע רק הוא יתברך עומק כוונתו, אזי נעשה הפלא הזה.

והתאריך בו 'נולדה' הנהגה הזו היה ב(ח"י) באלול, (אין זה המקום לבאר עניין הזמן בטרם נברא עולם אך העניין מבואר בספרים), וביום ראש השנה היתה אמורה הנהגה זו להשתלם ולבוא לתיקון גמור, על ידי עבודת אדם הראשון בחיר הנבראים, ועליו חיכו וציפו כל העולמות כי רק הוא יכול היה להעמיד את המצב הזה מתוקן לעולם. ובחטאו נפגם התיקון הזה, ונגרמו כמה קלקולים וחסרונות. כי מעתה יאריך תיקון והשלמת קומת הנהגת המלכות זמן - משך כ"א יום שמראש השנה ועד שמיני עצרת. ועוד גרם החטא, שיצטרך סדר

22. העניין הזה מבואר הרבה בספה"ק, כי רצונו יתברך היה להקרא "מלך", דהיינו להתגלות במדת המלכות, והמיוחד במדת המלכות, מה שלא שייך בשום מדה מעשר מדות אחרות, הוא, ש"אין מלך בלא עם", דהיינו, שכל מציאות "מלך" הוא מה שיש עם שמקבלים אותו עליהם למלך, וזו היתה עיקר כוונתו יתברך (עד כמה שניתן לציירה בעיני שכלינו העניי) בבריאית עולמו, שיהיו בני אדם בזה העולם שיקבלו עול מלכותו ית' עליהם והוא ית' גלה עליהם חסדו וטובו הגדול.

התיקון כולו להתפשט על פני שית אלפי שנים, ובכל שנה ושנה מחדש צריכין לתקן עוד חלק ורובד מהבניין השלם.

מכאן נבין, כי בכל שנה ושנה בימי ראש השנה, נעשה מחדש ממש כל סדר תיקון הנהגת המלכות, כי כיוון שהחטא גרם שיתפרס התיקון על פני דורות רבים, הרי כי בכל שנה מחדש מתחיל הכל ממש מהתחלה²³. ואם כן, ראש השנה איננו סתם אות וציון לאירוע אשר התרחש אי שם בעבר, רק הוא מאורע שנעשה בכל פעם מחדש, כי בכל שנה ביום ראש השנה, עומד כל היקום כביכול בפני הברירה, אם לברוא עוד פעם הנהגה של "מלכות" אם לאו.

ומשמעות הדבר היא, שביום ראש השנה נבנה כל מציאות הקשר שבין ישראל לבורא יתברך. וממילא, כל מחשבה טובה, כל זיכרון מעלמא דאתי, כל דיבורי תורה ותפלה וכל התעוררות הלב לתשובה, שיבוא לכל בר ישראל בכל מקום שהוא במשך השנה, מקורו מתיקוני ראש השנה, כי אז נבנית קומת המלכות הכוללת את כל אופני ההתקשרות בין ישראל לאביהם שבשמים.

ג' שלבים עיקריים בבניית קומת המלכות

והנה סדר תיקון קומת השכינה שהוא בעצם סדר תיקון הנהגת המלכות שהזכרנו למעלה, יש בו פרטים רבים לאין קץ, והם מבוארים בספרי הצדיקים, ונמצאים לרוב בכל התורות והמאמרים הקדושים שבמשנת רביה"ק. ואולם ניתן לזהות ג' שלבים עיקריים בכל הסדר הזה, והם:

א': אחור באחור ב': דורמיטא ונסירה ג': פנים בפנים (ייוחד).

והג' שלבים הללו הם בעצם כינויים לשלושה סוגים ואופנים, של ייחס בין הבורא לכלל הנבראים הכלולים תחת השם 'מלכות'. כי כבר ראינו איך התכלית היא למצוא אותו יתברך בבריאה, ואל התכלית הזו חותרת הבריאה כולה במשך כל הזמנים, ופשוט, כי כמה שהחיבור וההתקשרות בין הבורא – המשפיע לנבראים תהיה בשלמות ובבהירות יותר, כן העניין מתוקן יותר, וקרוב לרצון הבורא, והאופן בו המציאות שלמה ביותר, מכונה 'פנים בפנים'²⁴

23. יש להבהיר כי אין הכוונה חלילה שנעשה בכל פעם הכל מהתחלה במובן הפשוט, כי אם כן מה הועילו. רק העניין מבואר בספרים הקדושים, שהבריאה כולה עשויה ומורכבת מבחינות רבות מאוד, ובחטא אדה"ר נפגם ונחרב התיקון כולו, ועל כן יש צורך בכל שנה מחדש לעשות בתיקון זה, רק שבכל שנה נעשית בחינה אחת מתוקנת, ולשם כך יש צורך בששת אלפי שנים, כמניין הבחינות שצריכות להתקן. ונמצא כי בכל שנה מתחיל הכל מחדש באותה הבחינה השייכת לשנה זו.

24. ומשל לזה נוכל לראות בייחסי איש אל רעהו, כדרך שיש בין איש לרעהו, כי אף אם ידברו ביניהם ויהיה להם ייחס האחד עם חברו, לא כל הבחינות שוות, כי אם ידברו כאשר פניהם מוסבות האחד מחברו, וכל אחד יעמיד עורף כלפי זולתו ולא פנים, אזי אין חיבורם שלם כלל ועיקר, או אם ידברו כאשר האחר מפנה פניו אל עבר רעהו ואילו האחר יפנה עורף ולא פנים גם זהו איננו חיבור שלם, אם כי עדיף מקודמו, וכן על זו הדרך יש כמה מיני אופנים ושינויים, ואולם השלם מכולם הוא מצב "פנים בפנים" שאזי שניהם איש אל רעהו עם רצון ותשוקה להתחברות והתקשרות.

והמצב הזה צריך להיות בין כלל ישראל לבין אביהם שבשמיים, כי אם הבריאה כתיקונה, אזי צריכים הנבראים להפנות את פניהם דהיינו את כל מאווייהם, רצונותיהם ומחשבותיהם, רק אל השי"ת שיהיה להם סיפוק רק ממנו ולא מזולתו, וכן הוא מצידו יתרצה להשפיע עלינו שפע של דעת, קדושה, וכל טוב. והמצב הזה מכונה "פנים בפנים" שהוא בעצם ייחוד קוב"ה ושכנתיה, כפי שהוא מתגלה אצלנו.

ובאמת, כל עבודת הצדיקים האמתיים וכל יגיעתם שיגיעים ומוסרים נפשם בכל עת ורגע ממש, הכל בעבור העניין הזה²⁵, דהיינו להמשיך את ידיעת השי"ת טובו וחסדו על כל הנבראים, ולהעלות את שלהבת לב איש הישראלי שתהיה בוערת ועולה כל הזמן למעלה, להתקשר אל בוראה באהבה ויראה, כי זה כל האדם, וזו תכלית כל הבריאה. ועיקרה של עבודה זו נעשית בימי ראש השנה, כי אז מכינים את כל המציאות למצב כזה כפי שנראה בעז"ה.

דורמיטא ונסירה.

והנה כשרוצים להביא את המלכות ממצב של אחור באחור שהוא מציאות של הסתרה והעלמה, למצב פנים בפנים, נעשה עניין המכונה בספרים 'נסירה'²⁶. ומשמעות הדבר היא, שחוחכים ומבדילים את הנהגת המלכות שהיא האמונה, מהשכל שהיא בחינת התורה (זעיר אנפין). כי אין אפשרות לבנות ולהשלים את האמונה כראוי אלא בשעה שהיא עצמאית ואיננה תלויה בשכל והבנה. ולצורך הנסירה הזו נעשה מה שנקרא 'דורמיטא' שמשמעותה הנהגה של שינה והעלמת המוחין ואז המלכות (האמונה) עומדת בפני עצמה בלתי תלויה בשכל. ואח"כ על ידי קול השופר חוזרים המוחין ומאירים ונעשה ייחוד פנים בפנים.

והסדר הזה נעשה אצל כל אדם בפרטיות, כי לכל אדם יש כח שכלי שהם המוחין שלו, ולעומתו יש לו אמונה, והמצב הנכון והשלם ביותר הוא שיש ייחוד וחבור בין השכל לאמונה, והשכל מאיר לאמונה. ואולם, קודם לכן יש מצב של אחור באחור, ואז אין השכל מאיר לאמונה, והאמונה חלושה ושברירית, וכן השכל בלתי שלם. ולצורך בניין האמונה יש הכרח לסלק את השכל ולסמוך רק על אמונה, ואז כאשר האמונה לבדה בלתי תלויה בהבנה והשכלה, אזי היא נבנית ותוכל אח"כ להתחבר עם השכל בשלמות.

הפרט והכלל ביהדות

קיימים ב' אופנים בראיית המציאות: א': נקודת המבט הכללית, ב': נקודת המבט הפרטית.

25. ניתן לראות עניין זה באור הדברים המובאים בתורה כ"ב, שם מכונים הצדיקים בשם "מוכיחי הדור" הם הולכים בשליחות השי"ת להוכיח את ישראל ולקרב אליו יתברך, וכן הולכים מישראל אל השי"ת לפייס אותו וכך הם עושים שלום, ושלוה הוא מציאות של ייחוד פנים בפנים, עיי"ש.

26. עיין ליקו"ה הלכות בית הכנסת הלכה ה', בעניין הנסירה והדורמיטא.

כי ניתן למצוא ביהדות תמיד ב' אפיקים, והם, הכלל והפרט. והכוונה, כי אנו מוצאים שהתורה פעמים שהיא פונה אל כלל ישראל כחטיבה אחת, ופעמים שהיא פונה אל היחיד כיחידה אחת. והחילוק הזה נמצא אפילו במצוות, כי יש מצוות שאינן מתקיימות אלא בכלל ישראל, כגון יובל והקהל ולהעמיד דיינים, וביהמ"ק ועוד רבות, ויש מצוות אשר יצווה בהן הפרט ללא תלות בכלל, (אמנם ודאי יש לעשותן בהתקשרות כל נשמות ישראל כאשר נראה).

וההבחנה הזו פותחת לנו צוהר להבנה בסיסית מאוד ביהדות. כי כשם שהמלכות (שכינה) משתקפת מתוך קומת כלל ישראל, כך גם ניתן לזהותה בתוך כל פרט, כי כל פריט מכיל בתוכו בזעיר אנפין, את שיש בכלל כולו.²⁷

והנה, בנקודת השילוב שבין ב' האפיקים הללו ישנה אבן נגף, כי קשה לאדם להסתגל למעבר שבין הנתיבים השונים כל כך, כאשר רגע רואה הוא עצמו כפרט המרוכז בתחומו הפרטי, ובמשנהו צריך הוא לראות עצמו כחלק מהכלל כולו. בפרט לאור העובדה²⁸ שעל פי הרוב ממוקם האדם בעיקר על מסלולו הפרטי²⁹.

האופן הראוי ביחסי כלל ופרט.

האופן הראוי הוא, שילוב נכון ומאוזן בין עבודת הפרט לעבודת הכלל, כי אם נתבונן בפרט כחלק מפסיפס שלם, אזי נראה כי אפילו שיש בפרט מה שיש בכלל, עדיין אין שום תועלת בפרט כשהוא לעצמו, כי דומה הוא לאבן מלוטשת יפה בכל מיני ציורים ועיטורים, ומונחת בקרן זוית. רק הסדר הנכון הוא, שאחר שתמה עבודת כל אומן ואומן בשרטוט האבן שבחלקו הפרטי, והיא שלמה בכל מיני חן, עתה הגיעה העת להביאה אל האדריכל והוא יקבע אותה במקומה הראוי בבניין השלם.

והעניין הזה מבואר באר הייטב בתורה ב' "וצריך כל אחד לכוון בתפלתו, שיקשר עצמו לצדיקים שבדור, כי כל צדיק שבדור הוא בחינת משה משיח... וכל תפלה שכל אחד מתפלל, הוא בחינת איבר מהשכינה, שהם איברי המשכן, שאין שום אחד מישראל יכול לאעלא שייפא בשייפא כל חד לדוכתיה, אלא משה בלחוד, בשביל זה צריך להביא

27. ההבחנה הזו מוכחת היטב מתוך תורתנו הקדושה, במה שמצינו שכל נפש שקולה כמשקל כל נשמות ישראל, עד שאין למסור נפש אחת להריגה אפילו במחיר אובדן העם כולו, וכן במה שמצינו בברכת המצוות שהאחד יכול לפטור את חברו או את הרבים בברכתו, וכן בזכייה וקניין שיכולין לזכות עבור הזולת, ועוד מצוות ועניינים שנמצאים בהם הפרט והכלל ביחס והשפעה הדדית, ומכל אלו למדנו על ערבות הדדית, ויותר מזה, על כי כל פרט נושא בתוכו את הכלל כולו, (כעניין "מכריע את כל העולם").

28. כי אכן רוב עיסוקיו של האדם מסתכמים בתחומו הפרטי, ואפילו מה שעושה בחלק של "בין אדם לחבירו" אינו עושה באופן של יציאה מתחום הפרט וכניסה לתחום הכלל, אלא אדרבא, "מגייס" הוא גם את המצוות הללו אל תחומו האישי, בכדי להעשיר את "פינתו" הפרטית, לקנות מדות טובות ולהתעלות.

29. אכן, ודאי כי הפרט באשר הוא פרט, טוב הוא והכרחי, אילו רק היה עומד בגבולו הנכון, דהיינו במקומות והזמנים בהם צריך הפרט להיות מחובר אל עבודתו הפרטית. אולם כאשר מתפשטת הנהגת הפרט ומכסה לגמרי על כל תחומי חייו של האדם כאן נעוצה בעצם הטעות הגורלית

ולקשר כל התפלות לצדיק הדור" והוא יודע לאעלא שיפא ולעשות אותה קומה שלימה כמו שכתוב ויקם משה את המשכן".

הנה על פי המחזה הזה, נוכל לראות כל פרט ופרט כחלק מקומת השכינה, כאשר עבודת הפרט מקבילה אל עבודת הכלל, ומשניהם יחד יקום הבניין השלם ברוב פאר והדר במהרה בימינו אמן.

בר"ה מכינים את בניין המלכות שיעסקו בו בכל תפלות השנה.

אחרי כל ההקדמה הזו, נבין, כי בכל תפלה ותפלה עיקר עסקנו הוא לתקן ולבנות את קומת הנהגת מלכות השי"ת בעולם, ואולם, בראש השנה, אזי הוא הזמן בו עוסקים כלל ישראל לבנות את הקומה הזו בכלליות. ומהבנין הזה שנבנה על ידי הכלל בימים שמראש השנה ועד שמיני עצרת, משם נלקחת כל עבודה ועבודה שייעשה כל יחיד ופרט במשך כל השנה בתיקוני השכינה, וכן כל הקמת הבניין הזה בימים הנוראים, הוא מהחומר והלבנים שמביאים כל הפרטים אל הצדיק העוסק במלאכת מחשבת בניין המלכות.

מקומו של הפרט בתחומו של הכלל.

אמור מעתה, מה יקרה כאשר יבוא הפרט אל המקום בו מתרחש מאורע הקמת המשכן של הכלל, כאשר אל המקום הזה נאספים רבבות פרטים ויחידות, ליצור יחדיו בניין שלם אחד. ננסה כעת לאמוד ולהעריך את הלך הרוח במקום כללי שכזה, לעומת הרוח הנושבת בדרך כלל בתחומו האישי של הפרט. הלא אין ערוך לשינויי המזג והתכונה שקיימים בהכרח ביניהם, ואיזה סיכוי יש לו לפרט למצוא ידיו ורגליו בתוך מציאות כללית שכזו.

אכן, אם חשב האדם לבוא אל מקום הקמת המשכן כאיש פרטי, אבדו סיכוייו מראש, אם יתעקש לרכז סביבו את עולמו האישי המוכר, נועד ניסיון זה למפח נפש וכישלון. כמו שברור לכל בר דעת כי בכל מקום צריכין לנהוג על פי מנהגיו, כי הנהגה מלשון הליכה, וממש כמו שלא יעלה על דעתו של אדם להדביק בריצת רגליו רכב הנוסע בכביש מהיר, רק אם ירצה לעלות על הדרך המהירה ולהשתלב בתנועה הנהוגה שם, יוותר על ההליכה הרגלית ויכנס לתוך רכב. הוא הדין כאשר בא האדם מתחומי עבודתו כאיש פרטי, אל מקום הקיבוץ, צריך ליישב דעתו ולשים לנגד עיניו את אופי המקום, הנהגותיו ותכונותיו, ולראות איך ישתלב אף הוא במהלך הכללי, לבל יהיה נרמס ברגלי הקצב הכללי.

כי מקום הקיבוץ הוא המקום בו עוסקים הכלל בבניית מלכות דקדושה, ועל כן, מן הראוי להכין עצמנו בעוד מועד ולסגל אורחותינו לסדרי המקום והנהגתו, להעלות את גלי

מחשבותינו על מסילה כללית יותר, ולהעביר מעט את תחומי רגשותינו מהרגשת עצמנו להרגשת הכלל³⁰.

אם עד עתה הורגלנו לחשוב בעיקר מעצמנו, ואפילו בענייני עבודת השם היתה התועלת האישית עיקר מגמתנו, ובה ראינו תכלית ועיקר, ננסה עתה להסיר מעט את משקפי הפרט ולהמירם במשקפיים לראייה כללית, ננסה לראות בתוכנו את כלל ישראל, להרגיש כמו עם ישראל, חשוב כמו עם ישראל, להכניס בלבנו צפייה לישועת הכלל, ולמצוא בתיקונים הכלליים עניין אישי וחשוב.

הפרט איננו נשמע בתוך הכלל רק הוא עצמו נהפך לכלל.

לצורך המרת הראייה מפרטית לכללית, צריכים אנו להבין כי כאשר רואה האיש הפרטי את הכלל כהמון פרטים רבים, יקשה עליו מאוד למצוא בלבו איזה הרגש כלפיהם, כי מזה לו ולכל ההמון הזה, ומה עניין לו ולתועלתם. אדרבא, הכלל מטיל חיתתו עליו, נוטה הוא לחשוב שחפצים לערטל אותו מרשותו הפרטית, לעשות אותו לנעדר זהות בתוך לוע הכלל, והרי הוא מתכנס יותר אל פינתו האישית לבקש מחסה.

אולם אם ישכיל הפרט הזה להבין כי **הכלל** איננו קיבוץ של ישויות רבות, רק באמת הוא **ישות אחת** הכוללת ומורכבת מפרטים רבים. ומעתה, כאשר הפרט בא לתוך קיבוץ כללי, איננו כרגרר חרדל בתוך ערימת חיטים, שאין מציאותו ניכרת והוא עלום שם ואבוד. רק באמת עתה יוצא הוא מגדר 'פרט' ונכנס בגדר 'כלל', ומשמעות הדבר, שהפך הפרט את טבעו, שינה פניו מישות פרטית לישות כללית, כי כלל ישראל כולו קומה אחת המורכבת מאברים הרבה.

ומעתה, כאשר בא האדם אל הקיבוץ הקדוש, ואין דעתו נתונה כל כך על ענייני עצמו, רק הגיגיו נתונים יותר למראה המרהיב של כלל ישראל, וההתפעלות הזו מוציאה אותו מעט מגדרי עצמו ומעלה אותו לרמת חשיבה גבוהה וכוללת יותר, עד שהוא מסוגל לחשוב ולראות את המציאות מתוך עיני הכלל. אזי דעתו מתרחבת, ופתאום הוא מגלה כי עד היום לא היה מודע אלא לאיבר אחד בודד מכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, ולפתע נפקחו עיני דעתו, והוא מסוגל להרגיש ו"לחיות" קומה שלימה. בהתבוננות שכזו הלא הקיבוץ הוא כעין יובל וחירות וקריאת דרור לכל חלקי הנפש שהיו עד עתה סגורים במאסר הפרט, ועתה יצאו לחופשי אל קומת הכלל, מעתה יכול האדם להרחיב דעתו ולהרגיש בעצם כמו כלל ישראל. יותר אין במושג הזה משום 'ישות הרבים', אדרבא זוהי רשות היחיד, כי הכלל הוא בעצם רשות אחת – רשות יחידו של עולם.

ברור כי עניין זה דורש הכנה, משום שהאדם איננו רגיל לחשוב מעבר לתחומי עצמו, אולם אם נבין כי כל עניין הקיבוץ תלוי בזה, וכל התיקונים הנוראים הנעשים כאן, נעשים

30. כי בעוד ההנהגה הפרטית דורשת התרכזות, הרי שההנהגה הכללית דורשת התפשטות, בעוד וההנהגה הפרטית גורסת לאכול הרי ההנהגה הכללית דורשת להיאכל, בעוד ההנהגה הפרטית מביאה הרגשת סיפוק, הרי שההנהגה הכללית מביאה ביטול והתמוגגות.

דווקא על ידי ההתכללות וההתקבצות, הלא נמצא כי ראוי ונכון להקדיש לזה זמן וכח ובעיקר תפלה, "שנוכה לחיות קצת יותר את כלל ישראל".

"יא דאונינען ניט דאונינען..."

הדברים האמורים מקבלים חדות ובהירות יתר באור שיחתו הקדושה של רביה"ק "אם לאכול אם לא לאכול ... אם להתפלל אם לא להתפלל", והדברים פשוטים. כאשר מדברים מתיקון גדול וכולל כל כך, תיקון הנעשה בכלליות עם ישראל, ובכלליות כל ימות השנה, מה מגוחך לשים דגש ועיקר על הצלחה פרטית, ואף שבודאי יש חשיבות לכל כוונת הלב של כל יהודי גם בתוך קיבוץ רבבות אלפי ישראל, אולם חשוב לזכור, כי אין בזה בכדי לקבוע הצלחה או כישלון בתיקון הכולל³¹. וזה משמיענו רביה"ק בשיחתו המופלאה, לבל נטעה חלילה, לאמוד את הצלחת תיקוני ראש השנה על פי הרגשתנו בעבודתנו הפרטית, כי אין בה בכדי לפגום ולו מאומה בתיקונים הנוראים הנעשים כאן.

דורמיטא ונסירה למעשה.

כל באי הקיבוץ מכירים בודאי את תופעת הקטנות הפוקדת כמעט כל אחד. גם מי שרחוק בדרך כלל מכל שיג ושיח בנושאים פעוטי ערך וגשמיים, מוצא עצמו על כורחו מתעסק בעניינים כאלו בימים שלפני ראש השנה. אם במחירי כרטיסי הטיסה ואם בכרטיסי האוכל, אם במחירי הדירות ואם במשקל הכבודה. אף אחד איננו מעוניין בללות ימים נעלים אלו על זוטות והבלי עולם הזה, וכל ירא ה' מבקש דרכים לשמירת הזמן והמזוה, ואולם המציאות על פי הרוב מובילה אותנו אל ההנהגה הזו, שנעשית חלק אחד מכל עניני הקיבוץ.

למעשה, בהתבוננות אמיתית ניתן למצוא כאן את ציור ההנהגה כפי שהיא למעלה באלו הימים. כבר הזכרנו שלפני שבאים למצב של פנים בפנים שהוא תכלית כל עבודות ראש השנה, יש הכרח "לעבור" דרך מצב הדורמיטא, כי רק כך ניתן לנסור את המלכות ולתקנה.

הירידה לענייני עולם הזה, וההתעסקות בפרטים גשמיים היא ממש כעין דורמיטא, בשעה כזו כאשר המוחין מסתלקים, ואין שום דרך ליישב את הדעת בהבנה שכלית, לא נותר לנו אלא להשליך כל יהבנו על האמונה, ולהכניס בלבנו שמחה עצומה על הזכייה העצומה שנפלה בחלקנו, להיות נמנים על קיבוץ קדוש כזה, אשר נעשים בו תיקונים נפלאים כאלו, לכלל ישראל. ואזי כאשר תתחזק האמונה בקרבינו ותהיה ראויה ומוכנה לקבל את אור השכל כראוי, אזי "ובשופר גדול יתקע" ... ונזכה לחדש שכלינו במח חדש וחיות חדשה, אמן.

31. כעניין מה שסיפרו לרביז"ל על הגנבות והעוולות הנעשים בברדישוב, וענה ואמר כי זה דומה לאילן נאה שיש בודאי כמה עלים פגומים ורקובים ואולם אין הם משפיעים על המראה הכללי השלם, וכן כלל ישראל הם אילן נאה ונפלא וכו'.

שיחות בדרך לאוני

קנד

שוחות בדרך לאוון

שיחות בדרך לאוני

קבו